

**ERGENLERİN ANNE BABA TUTUMLARI İLE
PROBLEM ÇÖZME BECERİLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİDE
BENLİK SAYGISININ ARACI ROLÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İLKNUR KAYAALP

**MERSİN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI**

**MERSİN
ARALIK - 2017**

**ERGENLERİN ANNE BABA TUTUMLARI İLE
PROBLEM ÇÖZME BECERİLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİDE
BENLİK SAYGISININ ARACI ROLÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İLKNUR KAYAALP

**MERSİN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

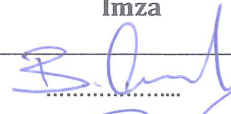

**EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI**

**Danışman
Doç. Dr. Bülent GÜNDÜZ**

**MERSİN
ARALIK - 2017**

ONAY

İlknur KAYAALP tarafından Doç. Dr. Bülent GÜNDÜZ danışmanlığında hazırlanan "Ergenlerin Anne Baba Tutumları ile Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişkide Benlik Saygısının Aracı Rolü" başlıklı bu çalışma aşağıda imzaları bulunan jüri üyeleri tarafından oy birliği/çokluğu ile Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Görevi	Ünvanı, Adı ve Soyadı	İmza
Başkan	Doç. Dr. Bülent GÜNDÜZ	
Üye	Prof. Dr. Mehmet GÜNDOĞDU	
Üye	Yrd. Doç. Dr. Öner ÇELİKKALELİ	

Yukarıdaki Jüri kararı Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 16/01/2018 tarih ve sayılı (02107) kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Gülşen AVCI
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

Bu tezde kullanılan özgün bilgiler, şekil, tablo ve fotoğraflardan kaynak göstermeden alıntı yapmak 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu hükümlerine tabidir.

ETİK BEYAN

Mersin Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliğinde belirtilen kurallara uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada,

- Tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- Atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak kullandığımı,
- Kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı,
- Bu tezin herhangi bir bölümünü Mersin Üniversitesi veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı,
- Tezin tüm telif haklarını Mersin Üniversitesi'ne devrettiğimi beyan ederim.

ETHIC DECLARATION

This thesis is prepared in accordance with the rules specified in Mersin University Graduate Education Regulation and I declare to comply with the following conditions:

- I have obtained all the information and the documents of the thesis in accordance with the academic rules.
- I presented all the visual, auditory and written informations and results in accordance with scientific ethics.
- I refer in accordance with the norms of scientific works about the case of exploitation of others' works.
- I used all of the referred works as the references.
- I did not do any tampering in the used data.
- I did not present any part of this thesis as an another thesis at Mersin University or another university.
- I transfer all copyrights of this thesis to the Mersin University.

22 Aralık 2017/ 22 December 2017

İmza / Signature
İlknur KAYAALP

ÖZET

ERGENLERİN ANNE BABA TUTUMLARI İLE PROBLEM ÇÖZME BECERİLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİDE BENLİK SAYGISININ ARACI ROLÜ

Bu araştırmanın amacı, ergenlerin anne baba tutumları ile problem çözme becerileri arasındaki ilişkide benlik saygısının aracılık rolünü inceleyerek bu konuda yapılacak yeni çalışmalara yol göstermektir. Araştırmanın örneklemini 2015-2016 eğitim öğretim yılında Mersin ili merkez ilçelerindeki (Yenişehir, Akdeniz, Toroslar, Mezitli) ortaöğretim kurumlarında öğrenim görmekte olan 10. ve 11. sınıfa devam eden 1144 öğrenci (599 kız ve 545 erkek) oluşturmuştur. Araştırmada ergenlerin anne-baba tutumlarını ölçebilmek amacıyla “Anne-Baba Tutum Ölçeği” (Kuzgun ve Eldeleklioğlu, 2005), kişilerarası ilişkilerde yaşadıkları problemleri çözme konusunda kendilerini nasıl değerlendirdiklerini belirlemek amacıyla “Kişilerarası Problem Çözme Envanteri” (Çam ve Tümkaya, 2007), benlik saygısı düzeylerini belirlemek için “Coopersmith Benlik Saygısı Envanteri”nin kısa formu (Pişkin, 1997) ve sosyo-demografik bilgilerini toplamak amacıyla “Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır. Verilerin analizinde SPSS 22.0 programından yararlanılmıştır. Değişkenler arasındaki ilişkilerin incelenmesi için Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı, aracılık rolünün incelenmesi için regresyon analizi ve aracılık etkisinin anlamlılığını belirleyebilmek için ise Sobel Z Testi kullanılmıştır. Araştırma bulgularına göre benlik saygısının, demokratik anne baba tutumu ile yapıcı problem çözme ve koruyucu istekçi anne baba tutumu ile probleme olumsuz yaklaşma arasındaki ilişkide kısmi aracılık rolü olduğu bulunmuştur. Demokratik anne baba tutumu ile probleme olumsuz yaklaşma arasındaki ilişkide benlik saygısının aracılık rolü bulunmazken; koruyucu-istekçi anne baba tutumu ile yapıcı problem çözme arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlı olmadığı için aracılık etkisi aranmamıştır. Ayrıca araştırma sonuçlarına göre otoriter anne baba tutumu ile problem çözme becerilerinin alt boyutlarından probleme olumsuz yaklaşma ve yapıcı problem çözme arasındaki ilişkide benlik saygısının tam aracılık rolü olduğu saptanmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgular literatür ışığında tartışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Ergenlik, Anne Baba Tutumu, Problem Çözme Becerisi, Benlik Saygısı

Danışman: Doç. Dr. Bülent GÜNDÜZ, Mersin Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı, Mersin.

ABSTRACT

THE MEDIATING ROLE OF SELF-ESTEEM IN THE RELATIONSHIP BETWEEN ADOLESCENT PARENTAL ATTITUDES AND PROBLEM-SOLVING ABILITIES

The purpose of this research is to explore the mediating role of self-esteem in the relationship between adolescent parental attitudes and problem-solving abilities, leading to new work to be done in this regard. The sample of the study consisted of 1144 students (599 girls and 545 males) who attended to the 10th and 11th grades in secondary education institutions in the central districts of Mersin province (Yenişehir, Akdeniz, Toroslar, Mezitli) in 2015-2016 academic year. To measure parental attitudes of adolescents "Parental Attitude Scale" (Kuzgun and Eldeleklioğlu, 2005); to determine how they evaluate themselves in solving problems they encounter in interpersonal relationships, "Interpersonal Problem Solving Inventory" (Çam and Tümkaya, 2007); to determine self-esteem levels, the short form of "Coopersmith Self Respect Inventory" (Pişkin, 1997); to collect socio-demographic information "Personal Information Form" were used in the study. Pearson Moments Multiplication Correlation Coefficient was used to examine the relationships between the variables, regression analysis to examine the mediator role, and sobel z test to determine the significance of the mediating effect. Research findings indicate that self-esteem plays a partial role in the relationship between democratic parental attitude and constructive problem solving, and the relationship between protective expectant parental attitude and probing negative attitude. While there is no mediating role of self-esteem in relationship between democratic parental attitude and probing negative attitude; the relationship between protective expectant parental attitude and constructive problem-solving was not statistically significant, so mediation was not sought. In addition, according to the results of the research, it was determined that self-esteem had a complete mediating role in the relationship between authoritarian parental attitude and probing negative approach and constructive problem solving from the subscales of problem-solving skills. Findings obtained from the research are discussed in the light of related literature.

Key Words: Adolescence, Parental Attitude, Problem Solving Ability, Self-esteem

Supervisor: Associate Prof. Bülent GÜNDÜZ, Mersin University, Department of Educational Sciences, Guidance and Counseling Science, Mersin.

TEŞEKKÜR/ÖNSÖZ

Lisans eğitimimi tamamlayıp 2010 Aralık ayında Hatay'ın Belen ilçesi Şevket Çalışkan İlköğretim Okulu'nda başlayan meslek hayatımın üçüncü yılında bilgi birikimimi artırmak, mesleki gelişimimi desteklemek ve bilhassa verimliliğimi artırmak için bir serüvene başladım. Uzun soluklu olacağını tasavvur edemediğim bu süreçte hayatıma birçok kişinin hatırı sayılır dokunuşları oldu.

Öncelikle yüksek lisans tez konumu belirleme sürecime ders döneminde yaptırdığı çalışmalarla katkı sağlayan, deneyimleri ve bilgi birikimiyle yol gösteren, en başından beri bana güvenerek karşılaştığım bütün aksiliklere rağmen desteğini esirgemeyen, motivasyonumun azaldığı zamanlarda sabırla bana destek olan danışmanım Sayın Doç. Dr. Bülent GÜNDÜZ'e sonsuz teşekkür ederim. Tez jürimde değerli eleştirileriyle katkıda bulunan Sayın Prof. Dr. Mehmet GÜNDOĞDU'ya ve aynı zamanda tezin istatistiksel analizleri sürecinde de büyük katkılarından dolayı Sayın Yrd. Doç. Dr. Öner ÇELİKKALELİ'ye teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek lisansa başladığım ilk andan itibaren hayal ettiklerimi gerçekleştirmem için beni yönlendiren, cesaretlendiren, yanımda olan, zorlandığım süreçlerde bana sabırla destek olan ve sonsuz güvenen sevgili aileme içten teşekkür ediyorum.

Süreç boyunca heyecanıma, stresime, sıkışıklığıma ve mutluluğuma eşlik eden, en zorlandığım anlarda moral ve destekleriyle her zaman yanımda olan başta meslektaşım Gökçe AHEN olmak üzere dostlarıma teşekkürü borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
İÇ KAPAK	
ONAY	
ETİK BEYAN	
ÖZET	i
ABSTRACT	ii
TEŞEKKÜR/ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	iv
TABLO DİZİNİ	vii
ŞEKİLLER DİZİNİ	viii
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	3
1.3. Araştırma Soruları	3
1.4. Araştırmanın Önemi	4
1.5. Sayıtlar	5
1.6. Sınırlılıklar	5
1.7. Tanımlar	5
2. KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	6
2.1. Benlik Saygısı	6
2.1.1. Benlik Kavramı	6
2.1.2. Benlik İmgesi	6
2.1.3. İdeal Benlik	7
2.1.4. Benlik Saygısı	7
2.1.5. Benlik Saygısı ile İlgili Kuramlar	8
2.1.6. Benlik Saygısının Gelişimi	9
2.1.7. Benlik Saygısını Etkileyen Faktörler	10
2.1.8. Benlik Saygısı ile İlgili Yapılan Araştırmalar	10
2.2. Anne Baba Tutumları	13
2.2.1. Tutum Kavramı	13
2.2.2. Tutumun Ögeleri ve Özellikleri	14
2.2.3. Tutum ve Davranış İlişkisi	14
2.2.4. Anne Baba Tutumları ile İlgili Modeller	15
2.2.4.1. Psikodinamik Model	15
2.2.4.2. Davranışçı Model	16
2.2.4.3. Baumrind'in Sınıflama Modeli	16
2.2.4.4. Maccoby ve Martin'in İki Boyutlu Bakış Açısı Modeli	17
2.2.5. Yaygın Anne Baba Tutumları	17
2.2.5.1. Baskıcı Otoriter Anne Baba Tutumu	18
2.2.5.2. Koruyucu Anne Baba Tutumu	19
2.2.5.3. Demokratik Anne Baba Tutumu	20
2.2.6. Anne Baba Tutumlarını Etkileyen Faktörler	21
2.2.7. Anne Baba Tutumları ile İlgili Yapılan Araştırmalar	23
2.3. Problem Çözme	25

2.3.1. Problem Kavramı	25
2.3.2. Problem Çözme Kavramı	25
2.3.3. Problem Çözme Süreci ve Aşamaları	26
2.3.4. Problem Çözme ile İlgili Kuramlar	27
2.3.4.1. John Dewey'in Yansıtımlı Düşünme Kuramı	27
2.3.4.2. Guilford'un Yaratıcı Problem Çözme Modeli	27
2.3.4.3. Alex Osborn'un Problem Çözme Kuramı	27
2.3.4.4. Bandura'nın Kendine Yeterlilik Modeli	28
2.3.4.5. Thorndike'in Deneme-Yanımla Yoluyla Problem Çözme Modeli	28
2.3.4.6. Karl Popper ve Problem Çözme	28
2.3.4.7. Parnes'in Yaratıcı Problem Çözme Modeli	28
2.3.4.8. Hermann'ın Yaratıcı Problem Çözme Modeli	29
2.3.5. Problem Çözme Becerisini Etkileyen Faktörler	29
2.3.6. Problem Çözme Becerileri ile İlgili Yapılan Araştırmalar	30
3.YÖNTEM	34
3.1. Araştırma Modeli	34
3.2. Araştırma Grubu	34
3.3. Veri Toplama Araçları	34
3.3.1. Anne Baba Tutum Ölçeği	34
3.3.2. Coopersmith Benlik Saygısı Envanteri	35
3.3.3. Kişilerarası Problem Çözme Envanteri	36
3.3.4. Kişisel Bilgi Formu	36
3.4. Veri Analizi	36
4. BULGULAR	38
4.1. Korelasyon Analizine İlişkin Bulgular	38
4.2. Aracılık İlişkisine İlişkin Bulgular	39
4.2.1. Demokratik Anne Baba Tutumu ile Probleme Olumsuz Yaklaşma Arasındaki İlişkide Benlik Saygısının Aracılık Rolüne İlişkin Bulgular	39
4.2.2. Demokratik Anne Baba Tutumu ile Yapıcı Problem Çözme Arasındaki İlişkide Benlik Saygısının Aracılık Rolüne İlişkin Bulgular	40
4.2.3. Koruyucu-İstekçi Anne Baba Tutumu ile Probleme Olumsuz Yaklaşma Arasındaki İlişkide Benlik Saygısının Aracılık Rolüne İlişkin Bulgular	41
4.2.4. Koruyucu-İstekçi Anne Baba Tutumu ile Yapıcı Problem Çözme Arasındaki İlişkide Benlik Saygısının Aracılık Rolüne İlişkin Bulgular	42
4.2.5. Otoriter Anne Baba Tutumu ile Probleme Olumsuz Yaklaşma Arasındaki İlişkide Benlik Saygısının Aracılık Rolüne İlişkin Bulgular	42
4.2.6. Otoriter Anne Baba Tutumu ile Yapıcı Problem Çözme Arasındaki İlişkide Benlik Saygısının Aracılık Rolüne İlişkin Bulgular	43
5.TARTIŞMA	45
5.1. Ergenlerin Demokratik Anne Baba Tutumu ile Probleme Olumsuz Yaklaşma Arasındaki İlişkide Benlik Saygısının Aracılık Rolüne İlişkin Bulgunun Tartışılması	45
5.2. Ergenlerin Demokratik Anne Baba Tutumu ile Yapıcı Problem Çözme Arasındaki İlişkide Benlik Saygısının Aracılık Rolüne İlişkin Bulgunun Tartışılması	46
5.3. Ergenlerde Koruyucu-İstekçi Anne Baba Tutumu ile Probleme Olumsuz Yaklaşma Arasındaki İlişkide Benlik Saygısının Aracılık Rolüne İlişkin Bulgunun Tartışılması	47
5.4. Ergenlerin Koruyucu-İstekçi Anne Baba Tutumu ile Yapıcı Problem Çözme Arasındaki İlişkide Benlik Saygısının Aracılık Rolüne İlişkin Bulgunun Tartışılması	48

5.5. Ergenlerde Otoriter Anne Baba Tutumu ile Probleme Olumsuz Yaklaşma Arasındaki İlişkide Benlik Saygısının Aracılık Rolüne İlişkin Bulgunun Tartışılması	49
5.6. Ergenlerde Otoriter Anne Baba Tutumu ile Yapıcı Problem Çözme Arasındaki İlişkide Benlik Saygısının Aracılık Rolüne İlişkin Bulgunun Tartışılması	50
6.SONUÇ VE ÖNERİLER	52
6.1. Sonuç	52
6.2. Öneriler	53
6.2.1. Uygulayıcılara Yönelik Öneriler	53
6.2.2. Araştırmacılara Yönelik Öneriler	54
<hr/>	
KAYNAKLAR	55
EKLER	64
EK-1: Kişilerarası Problem Çözme Envanteri	64
EK-2: Anne Baba Tutum Ölçeği	65
EK-3: Coopersmith Benlik Saygısı Envanteri	66
ÖZGEÇMİŞ	67

TABLO DİZİNİ

	Sayfa
Tablo 4.1. Ergenlerin Benlik Saygısı, Anne Baba Tutumları ve Problem Çözme Beceri Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler ve Korelasyon Katsayıları (r)	38

ŞEKİLLER DİZİNİ

	Sayfa
Şekil 4.2.1. Ergenlerin Benlik Saygılarının Demokratik Ebeveyn Tutumları ile POY Arasındaki Aracı Rolüne Ait Yol Katsayıları	40
Şekil 4.2.2. Ergenlerin Benlik Saygılarının Demokratik Ebeveyn Tutumları ile YPÇ Arasındaki Aracı Rolüne Ait Yol Katsayıları	41
Şekil 4.2.3. Ergenlerin Benlik Saygılarının Koruyucu-İstekçi Ebeveyn Tutumları ile POY Arasındaki Aracı Rolüne Ait Yol Katsayıları	41
Şekil 4.2.4. Ergenlerin Benlik Saygılarının Koruyucu-İstekçi Ebeveyn Tutumları ile YPÇ Arasındaki Aracı Rolüne Ait Yol Katsayıları	42
Şekil 4.2.5. Ergenlerin Benlik Saygılarının Otoriter Ebeveyn Tutumları ile POY Arasındaki Aracı Rolüne Ait Yol Katsayıları	43
Şekil 4.2.6. Ergenlerin Benlik Saygılarının Otoriter Ebeveyn Tutumları ile YPÇ Arasındaki Aracı Rolüne Ait Yol Katsayıları	44

1. GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

İnsan hayatı doğum anından itibaren belirli dönemlere ayrılmıştır. Bu dönemler arasında bebeklik, ilk çocukluk ve ergenlik dönemleri vurgulanmaktadır. Ergenlik çağı, kişinin özellikle sosyal ve fiziki değişiklikler içinde bulunduğu, duygusal, yaşamsal, cinsel, akademik ve toplumsal bir sürü sıkıntılar yaşadığı, psikososyal olgunlukla beraber kişiliğini bulma çabalarının artış gösterdiği bir evredir (Bayhan, 2003; Doğan, Doğan, Çorapçıoğlu ve Çelik, 1994; Özkürkçügil Çorapçıoğlu, 1999).

Ergenlik döneminde kişiler; hayatın anlamını, diğer kişilerden ne derece farklı olduklarını, nelerden hoşlanıp nelerden hoşlanmadıklarını bulmaya gereksinim duymaktadırlar. Ergenler, karakter yapılarını bulmaya, sosyal gruplarda yer almaya ve ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmanın yanında; bireysel olma ve sorumluluklarının neler olduğunu bulmak için çabalamaktadırlar (Nelsen ve Lott, 2001).

Bu evrenin en önemli özelliği kimlik bulma savaşıdır. Ergen duygu durumunu, fiziksel özelliklerini denetler, nasıl birisi olduğunu, nereye varmak istediğini düşünmeye başlar. Bunlar benlik arayışının belirtileridir. Bu evrede benlik sürekli değişiklikler gösterir. Çünkü ergen kendine özgü bir kimlik aramaktadır (Temel ve Aksoy, 2001).

Benlik kavramı ya da benlik bilinci kendimizle ilgili bütün düşüncelerin, algılamaların, duyguların ve değerlendirmelerin etkileşiminden ortaya çıkan bir algıdır. Benlik; "Ben kimim?", "Benim yapabildiklerim, değer verdiğim şeyler, yaşamdan istediklerim nelerdir?" sorularının yanıtlarını içermektedir (Yeşilyaprak, 2004). Benlik saygısı ise, bireyin benliğinin bir bölümünü veya tamamını değerlendirmesi sonucu ulaştığı memnuniyet seviyesidir (Hamachek, 1995). Benlik saygısı çocuğun doğuştan getirdiği özelliklerinin çevresiyle yaşadıklarına ve tecrübe ettiklerine bağlı olarak gelişmekte ve değişmektedir (Hechtman, Weiss ve Perlman, 1980). Ergenlik dönemine kadar geliştirilen benlik saygısı bu dönemde yeniden gözden geçirilmeye başlanır (Yörükoğlu, 2000).

Ergenlik döneminde benlik saygısını etkileyen pek çok değişkenin olduğu görülmektedir. Bu değişkenler; kişilik özellikleri, aile ilişkileri, depresyon, yaratıcılık, duygusal ve bilişsel tepkiler, psikolojik danışma, anne baba tutumları, medeni ve ruhsal durum, benlik imajı ve benlik algısıdır (Temel ve Aksoy, 2001). Galbo (1984), bireyin olumlu bir benlik duygusu geliştirebilmesi ve uyumunu sağlamasında anne babanın etkisinin büyük olduğunu belirtmektedir. Aile içinde yaşananlar, özellikle de anne-baba arasındakiler, aile bireylerinin benliklerinin oluşumunda önemli bir anahtardır. Demokratik bir ortamda büyüyen çocukların olumlu; tutarsız bir ailede yetişen çocukların ise olumsuz benliklerinin oluşacağı bilinmektedir (Kulaksızoğlu, 2003; Yıldırım, 2006).

Benlik saygısı hiç kuşkusuz çocukluk çağının en önemli kahramanları olan ebeveynlerin çocuklarına verdiği değere sıkı sıkıya bağlıdır (Yörükoğlu, 2000). Çünkü benlik saygısı, çocuğun düşüncelerine değer verilen, fikirleri dinlenen, ebeveynlerinden destek alan, başka bir ifadeyle, birey olarak değer gören bir ortamda filizlenir ve gelişir (Yavuzer, 2005). Çocuğun benlik saygısını; çocuğun anne-babası ile arasındaki ilişkiler, aile ortamı, ebeveynlerin birbiri ile olan ilişkiler, çocuğun ebeveynin beklentilerine karşılıklı karşılama, ailedeki çocuk sayısı, çocuğun cinsiyeti ve kişilik özellikleri, ailenin ekonomik durumu ve sosyokültürel özellikleri gibi pek çok etken belirler (Uzuner, 2003).

Ebeveynlerin çocuk yetiştirirken sergiledikleri tutum ve davranışları, birbirleriyle ve çocukla kurdukları iletişim şekilleri ve çocuğa yönelik tepkileri çocuğun çevresiyle olumlu ilişkiler kurmasında, kendini beğenmesinde, kendi benliği ile barışık olmasında, özgüven geliştirmesinde, yeteneklerini ve ilgilerini fark etmesinde ve bu gibi kazanımlara ulaşmasında önemli bir yere sahiptir (Yücel, 2013). Çocukların bilgi kaynakları ve rol modelleri olduğu kabul edilen anne babaların sergilediği tutum ve davranışların, problem çözme özelliklerinin gelişmesini amaçlayan beceri ve alışkanlıkların kazanılmasında da kritik bir öneme sahip olduğu dile getirilmektedir (Eroğlu, 2001; Yücel, 2013).

Problem, kişinin hedefine varmak için var olan zorluklarının karşısına çıkan engel (Bingham, 1998); problem çözme ise amaca ulaşmaya ket vuran engeli ortadan kaldırmak (Cüceloğlu, 2000) olarak ifade edilmektedir. Problem çözme becerisi de bireyin çözüm için edindiği bilgileri harmanlayarak bir problemin çözümünü uygulayabilme düzeyidir (Ulupınar, 1997). Problem çözme sürecinin etkili bir şekilde yönetilebilmesi için gerekli olan becerilerin kazanılmasında, ergenin içinde bulunduğu aile ortamının önemi ön plana çıkmaktadır. Sürekli emir verilen ve itaat etmesi beklenen, eleştirilen, fikirlerini dile getiremeyen ya da fikirleri önemsenmeyen, katı disiplin ve baskı uygulanan otoriter bir yaklaşım ile özgürlükçü, tartışmaya açık, fikirlere saygılı, koşulsuz sevginin ve empatik anlayışın olduğu demokratik bir yaklaşım ile yetişen ergenlerin problem çözme becerileri farklılık gösterebilecektir.

Demokratik anne baba tutumu, çocukların psikososyal temelli problem çözme becerisini etkilemektedir. Ebeveynlerin sergilediği demokratik tutum seviyesi yükseldikçe çocukların psikososyal temelli problem çözme becerileri de artış göstermektedir (Arı ve Seçer, 2003). Anne ve babalarının sergiledikleri tutumu demokratik olarak değerlendiren çocukların problem çözme becerilerinin, otoriter tutuma sahip anne-babaların çocuklarına göre daha fazla olduğu saptanmıştır (Basmacı, 1998).

Bireylerin problemlere bakış açısını olumlu etkileyebilecek olan değişkenlerden biri de benlik saygısıdır (Güçray, 1989). Benlik saygısı yüksek olan bireylerin problemleri ele alış ve çözümleyiş biçimleri de farklıdır (Taysi, 2000). Benzer şekilde, sorun çözmede kendine güveni olanların ve kendini kontrollü hissedenlerin, sorundan vazgeçmek yerine üzerine gitmeyi

seçenlerin, sorun bildirmelerinin azaldığı ve daha olumlu kendilik algılarının olduğu bulunmuştur (Atabay, 2004).

Ergenlik, kişinin yaşam sürecini etkileyebilecek kritik kararların verildiği gelişimsel bir evredir. Bağımlılık-bağımsızlık çelişkisi, kabullenme-reddetme ikilemleri, kimlik ve güvenlik bulma çabası, uyum için hissedilen baskı ve beğenilme isteği bu evrenin belirgin özellikleridir. Birçok genç sıklıkla içsel ve dışsal beklentilerle karşı karşıya geldiğinde şiddetli stres yaşamaya başlar (Cokey, 1990; akt. Kaya, 2005). İşte bu nedenlerdir ki ergenlik dönemi benlik saygısının oluşmasında ve problem çözme becerilerinin kazanılmasında kritik bir dönemdir. Anne baba tutumları ise benlik saygısının gelişiminde ve problem çözme becerilerinin kazanılmasında etkin rol oynamaktadır.

Bu bilgilerden hareketle literatüre bakıldığında, anne baba tutumlarının, benlik saygısının ve problem çözme becerilerinin yordayıcısı olduğuna ilişkin bulgular görülmektedir. Diğer taraftan, benlik saygısı ile problem çözme becerileri arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalarda, benlik saygısının problem çözme becerisinin güçlü bir yordayıcısı olduğuna ilişkin bulgular da mevcuttur. Ancak problem çözme becerilerinin incelenmesinde anne baba tutumları ve benlik saygısının birlikte ele alındığı çalışmalara rastlanmamış olması bu araştırmanın amacının belirlenmesine zemin hazırlamıştır. Bu nedenle çalışmada, ergenlerin anne baba tutumlarının benlik saygıları aracılığıyla problem çözme becerilerini yordayıp yordamadığı incelenecektir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada, ergenlerin anne baba tutumları ile problem çözme becerileri arasındaki ilişkide benlik saygısının aracı rolünün incelenmesi amaçlanmıştır.

1.3. Araştırma Soruları

Genel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranacaktır:

1. Demokratik anne baba tutumu ile probleme olumsuz yaklaşma arasındaki ilişkide benlik saygısının aracılık etkisi var mıdır?
2. Demokratik anne baba tutumu ile yapıcı problem çözme arasındaki ilişkide benlik saygısının aracılık etkisi var mıdır?
3. Koruyucu anne baba tutumu ile probleme olumsuz yaklaşma arasındaki ilişkide benlik saygısının aracılık etkisi var mıdır?
4. Koruyucu anne baba tutumu ile yapıcı problem çözme arasındaki ilişkide benlik saygısının aracılık etkisi var mıdır?
5. Otoriter anne baba tutumu ile probleme olumsuz yaklaşma arasındaki ilişkide benlik saygısının aracılık etkisi var mıdır?
6. Otoriter anne baba tutumu ile yapıcı problem çözme arasındaki ilişkide benlik saygısının aracılık etkisi var mıdır?

1.4. Araştırmanın Önemi

Bireyler yaşamlarının her evresinde çeşitli problemlerle karşılaşmaktadır. Bebeklikte ulaşılmak istenen bir nesne, ergenlikte ebeveynle yaşanan çatışmalar, yetişkinlikte meslek alanıyla ilgili sorunlar gibi üstesinden gelinmesi gereken problemler bulunmaktadır. Yaşamın içerisinde sürekli var olan değişim, ergenlik döneminde de dengeleri değiştirebilmektedir. Bireyin, ailesinden uzaklaşarak arkadaşları ile geçirdiği sürenin arttığı, kimlik arayışının başladığı ve davranışsal, duygusal problemleri daha fazla yaşadığı bu dönemde problem çözme beceri düzeyi daha önemli hale gelmektedir.

Bireylerin problem çözme yaklaşım ve becerilerine dair ilk deneyimleri anne babalarının tutumları ile şekillenmektedir. Yaşamın ilk yılları itibarıyla çocuğun aile içerisinde gözlemlediği her davranış ve davranışlarının akabindeki tavır ve tutumlar çeşitli becerilerin kazanılmasında ve yerleşmesinde etkin rol oynarken; beraberinde kişilik yapısının temel taşlarının da oluşmasına neden olmaktadır. Anne babaların çocuklarına karşı sergiledikleri sağlıklı tutum, çocuğun sağlıklı bir benlik algısına sahip olmasını etkileyen unsurlardan olmaktadır. Benlik saygısı, çocuğun düşüncelerine değer verilen, fikirleri dinlenen, ebeveynlerinden sosyal destek alan bir ortamda gelişir. Benlik saygısı yüksek olan çocuklar problem çözme süreçlerinde pozitif ve yapıcı çözüm üretmede daha etkili stratejiler belirleyebilmektedirler.

Literatür incelendiğinde ergenlerin anne baba tutumları ile problem çözme becerileri (Aysan, 1985; Çetinkale, 2006; Düzakın, 2004; Terzi Işık, 2000) ve benlik saygısı (Aktaş, 2011; Duru, 1995; Haktanır ve Baran, 1998; Ünüvar, 2007; Yücel, 2013); benlik saygısı ile problem çözme becerileri (Çeşit, 2011; Heppner, Reeder ve Larson, 1983; Umut Pakkal, 2007; Sünbül, 2008; Ünüvar, 2003) arasındaki ilişkileri incelemeye yönelik araştırmalar olmasına karşın benlik saygısının anne baba tutumları ile problem çözme ilişkisindeki aracılık rolüne dair bir araştırma olmadığı göze çarpmaktadır. Araştırmanın literatürdeki bu boşluğu dolduracak nitelikte olduğu düşünülmektedir.

Bu bilgilerden hareketle araştırmada ergenlerin anne baba tutumları ile problem çözme becerileri arasındaki ilişkide benlik saygısının aracı rolü olup olmadığı incelenecektir. Araştırmadan elde edilecek bulguların, ergenlerin algıladıkları anne baba tutumlarının, problem çözme becerileri üzerindeki etkilerini anlamada katkı sağlayacağı gibi, bu etkinin oluşumunda benlik saygısının aracı rolünün etkisine yönelik veriler sağlayacağı beklenmektedir. Bu beklenti gerçekleştiğinde özellikle koruyucu ve baskıcı anne baba tutumlarıyla yetişen ergenlerde benlik saygısını arttırmaya yönelik çalışmalar için işlevsel ve müdahale edilebilir veri elde edilmiş olacaktır.

Bu araştırmanın sonucunda okullarda psikolojik danışmanlar tarafından yürütülen grup rehberliği programlarına benlik saygısı ile ilgili faaliyetleri yerleştirmelerinin gerekliliğini ve

önemini ortaya koyacak sayısal sonuçlar elde edileceği düşünülmektedir. Bunun yanı sıra birçok beceri, tutum ve davranışın kazandırılabilmesi için kritik dönemlerden biri olan okulöncesi dönemde çocuğu olan anne babalara yönelik önleyici rehberlik hizmetleri kapsamında ebeveyn tutumları ile ilgili eğitimler, kurslar ya da konferanslar düzenlenerek ailelerin bilinçlenmesine yarar sağlayacağı öngörülmektedir. Bu nedenlerden dolayı alana önemli bir katkı sağlayacağı, psikoloji alanında yapılacak diğer araştırmalara ışık tutacağı düşünülmektedir.

1.5. Sayıtlar

1. Araştırmaya katılan ergenlerin ölçekleri içtenlikle cevapladıkları ve alınan bilgilerin geçerli ve güvenilir olacağı varsayılmaktadır.
2. Araştırmaya katılan ergenlerin problem çözme becerileri ve benlik saygıları üzerinde modelde adlandırılmayan başka faktör/faktörlerin de etkisinin olabileceği varsayılmaktadır.

1.6. Sınırlılıklar

1. Yapılacak araştırma 2015-2016 eğitim öğretim yılında Mersin İli merkez ilçelerindeki (Yenişehir, Mezitli, Toroslar, Akdeniz) ortaöğretim kurumlarında öğrenim görmekte olan 10. ve 11. sınıf öğrencileri ile sınırlıdır.
2. Araştırma verileri Kişilerarası Problem Çözme Envanteri, Anne Baba Tutumları Ölçeği ve Coopersmith Benlik Saygısı Envanteri'nin ölçtüğü nitelikler ile sınırlıdır.
3. Araştırmada problem çözme becerileri probleme olumsuz yaklaşma ve yapıcı problem çözme alt boyutları ile sınırlıdır.

1.7. Tanımlar

Ergenlik: Ergenlik çağı, kişinin özellikle sosyal ve fiziki değişiklikler içinde bulunduğu, duygusal, yaşamsal, cinsel, akademik/eğitsel ve toplumsal bir sürü sıkıntılar yaşadığı, psikososyal olgunlukla beraber kişiliğini bulma çabalarının artış gösterdiği bir evredir (Bayhan, 2003; Doğan, Doğan, Çorapçıoğlu ve Çelik, 1994; Özkürkçügil Çorapçıoğlu, 1999).

Anne Baba Tutumu: Anne ve babanın, çocuğun sosyal, duygusal, psikolojik ve kişilik gelişimlerini etkileyebilecek şekilde belirli bir nesne, ortam veya bireye olumlu ya da olumsuz biçimde tepkide bulunma eğilimidir (Yavuzer, 2003).

Problem Çözme Becerisi: Bireyin, belli bir hedefe ulaşmak için karşılaştığı güçlük ve engelleri ortadan kaldırmaya yönelik bir dizi çabayı gerektiren süreci uygulayabilme düzeyidir (Bingham, 1998).

Benlik: Bireyin kendisi ile ilgili düşünceleri, algılamaları, duyguları ve değerlendirmelerinin etkileşiminden ortaya çıkan bir algıdır (Yeşilyaprak, 2004).

Benlik Saygısı: Bireyin kendini değerlendirmesi sonucu vardığı benlik kavramını onamasından doğan beğeni halidir (Yörükoğlu, 2000).

2. KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Benlik Saygısı

2.1.1. Benlik Kavramı

Benlik kavramına ilişkin ilk açıklamalarda bulunan Psikolog James, benliği ikiye ayırmıştır: özne olan “ben” ve nesne olan “ben”. Özne olan ben, aktif olarak algılayan, hisseden, deneyimleyen, hayal kuran, hatırlayan, seçim ve plan yapandır. Benliğin nesne olan yönü ise yaşantının ve deneyimin nesnesidir. Nesne olan ben, pasif ve etkilenendir (Arıca, 1995).

Aydın (1996) benlik kavramını, bireyin kendine yönelik bakış açısı, kendisini bilişsel yapısında temsil ediş biçimi olarak tanımlarken, Kuzgun Meyvacioğlu (1983) bir bireyin çeşitli kişilik özelliklerinin kendinde bulunma ölçüsü hakkındaki değerlendirmelerinin bütünü olduğunu belirtmiştir. Demoulin (1999) ise, bireyin hayatı süresince edindiği tecrübelerin, çevresel faktörlerin ve kişiliğini etkileyen etmenlerin ve bunlara bağlı olarak bireyin kendisine yönelik oluşturduğu olumlu ve olumsuz yargılarının tamamını kapsadığını ifade etmiştir.

Lawrence (2006), benlik kavramını, bireyin sahip olduğu zihinsel ve fiziksel özelliklerinin tamamına ilişkin kendini sınaması olarak ifade etmektedir. Başka bir tanıma göre, benlik kavramı, bireyin etnik ve cinsel kimliğini de içine alan kendi yetkinlik ve özellikleri ile ilişkili algılarından oluşmaktadır (Trawick-Smith, 2014).

Benlik kavramı, bireyin kendini tanımlamak için kullandığı ifadelerin bileşenidir. Bir çocuk iyi bir basketbol oyuncusu, Talha'nın arkadaşı, inovasyon ile ilgilenen bir kişi, başarılı bir öğrenci olarak tanımlanabilir. Bunlar çocuğun benlik kavramının parçalarını oluşturmaktadır (Pope, McHale ve Craighead, 1988).

Benlik kavramı, benlik imgesi, ideal benlik ve benlik saygısı kavramlarını içine alarak bir şemsiye görevi üstlenir. Bu şemsiyenin altındaki üç kavramın gelişimi, bu şemsiye kavramın gelişimiyle bağlantılıdır (Pişkin, 2003).

2.1.2. Benlik İmgesi

Benlik imgesi kişide var olan bilişsel ve fiziksel özellikleri ile ilgili farkındalığıdır. Bu süreç aile içerisinde anne ve babanın çocuğuna yönelik sözel veya sözsüz yaklaşımlarıyla oluşmaya başlar. Çocuğun ebeveynleri tarafından ne olarak görüldüğü kişinin kendisine ilişkin imge oluşturmasını etkiler (Lawrence, 2006).

Çocuğun kendine yönelik ilk farkındalığı ve ilk imgesi genellikle vücududur. Çocuk büyüdükçe kendisine yönelik imgeleri daha belirgin hale gelir. Böylece ergenlik dönemine yaklaştıkça kişi bedeninin dışında diğer kişilerle de kendisini kıyaslayarak bir fikir sahibi olur (Pişkin, 2003).

2.1.3. İdeal Benlik

Her bireyin ulaşmayı amaçladığı bir benlik vardır. İdeal benlik, benliği durağan bir yapı olmaktan kurtaran ve geliştirmek için bireyi eyleme geçiren bir faktör olarak ifade edilebilir (Kuzgun Meyvacioğlu, 1983). Birey kendisine yakıştırdığı ideal benliği geliştirmek için çaba sarf eder. İdeal benliğe yakınlaşınca bu durumdan mutluluk duyar. Var olan benlik ile ulaşmayı hedeflediği ideal benlik arasında farklılıklar var ise birey psikolojik savunmaya geçer. Ancak, bu davranışlar sıklaşır ve aşırı derecelere varırsa, sosyal yaşantısı sağlıklı bir şekilde devam etmeyi güçleştirir ve uyumsuz bir davranışın kaynağı olur (Cüceloğlu, 2006).

İdeal benliğe ulaşmak, kimi insan için meşakkatli bir mücadele haline gelmektedir. Kişi bu amaca ulaşmak için yoğun bir çaba gösterir, ulaşamama halinde ise kendisine olan saygısını yitirip mutsuz olur. İdeal benliğin gerçeklikten uzak olması kişinin bunalıma girmesine neden olur. Kendine yönelik beklentisi normalin çok üstünde olan kişi, genellikle bilinçdışı tutkuların ve dürtülerin etkisinden kurtulamayan kişidir (Yörükoğlu, 2000).

2.1.4. Benlik Saygısı

Burger'a (2006) göre benlik kavramı, bireyin kişisel özellikleri ile ilgili farkındalığı neticesinde kendisini nasıl biri olarak gördüğü yönündeki düşüncelerinden oluşmakta iken; benlik saygısı, bireyin benlik kavramına ilişkin değerlendirmelerinden oluşmaktadır. Yine benzer şekilde benlik saygısını Pope ve diğerleri (1988), benlik kavramında yer alan bilgilerin bir değerlendirmesi ve bütün bileşenlerle ilgili bireyin hissettiği duygular olarak ifade etmişlerdir.

Coopersmith (1974) öznel yaşamın en önemli yapı taşı olarak betimlediği benlik saygısını bireyin kendini önemli, değerli, kabiliyetli ve başarılı olarak algılama derecesi olarak tanımlamıştır. Benlik saygısının oluşumunda etkili olan bireyin alışkanlık haline getirdiği kendisine ilişkin yaptığı değerlendirmenin, kendi değerliliğine ilişkin bir yargı oluşturduğunu da dile getirmiştir (akt. Sarıyüce Körükçü, 2004).

Benlik saygısı bireyin kendini ne derecede değerli gördüğüdür. Birey kendine şu soruları sorar: Bana benzeyen başka insanlar var mı? Ailem bana değer veriyor ve beni önemsiyor mu? Sosyal çevrem fikirlerime saygı gösteriyor mu? Başkalarından beni ayırt eden hangi yeteneklerim ve özelliklerim var? Bu soruları olumlu olarak cevaplayan bireyin kendine güveni ve değerli olma duygusu gelişir (Lingren, 1991).

Litaretürde özsaygı olarak da kavramsallaştırılan benlik saygısını Rosenberg, kişinin kendisine yönelik tavrı olarak ifade etmektedir. Bireyin kendini değerlendirmesi olumlu yönde iken özsaygısı yüksek olurken olumsuzluk içermesi halinde ise düşük olmaktadır (Torucu, 1990).

Benlik saygısının düzeyi, kişinin benlik saygısı ile ideal benliği arasındaki farka bağlı olarak belirlenir. Bu süreçte bireyin kendisini nasıl algıladığı ile ulaşmayı istediği benlik

arasındaki farkı ne şekilde ele aldığı ve bu farkın onun duygusal yaşamına nasıl yön verdiği önemlidir (Pişkin, 2003).

2.1.5. Benlik Saygısı ile İlgili Kuramlar

Benlik saygısı ile ilgili kuramsal yapı, kişilik kuramcılarının, kliniklerde çalışan meslek elemanlarının ve sosyal bilimcilerin görüşleri çerçevesinde ortaya konmuştur (Korkut, 2004). Benlik ve kişilik arasında gelişme ve yapı açısından keskin bir sınır belirlemek oldukça güçtür. Benlik ve kişilik iç içe iki kavram olmakla beraber, birbirilerinden birtakım farklılıklar barındırmaktadırlar. Benlik, bireyin kişiliği ile ilişkili kanılarının toplamı, bireyin kendini tanıması ve değerlendirmesidir (Budak, 2000). Kişilik kuramları, kişiliğin öznel yanı olarak ifade edilebilen benlik saygısını, bireyin çocukluk yaşantılarına dayandırarak açıklamaktadır.

Freud'un Yapısal Kişilik Kuramı'na göre kişilik, benlik (ego), alt-benlik (id), ve üst-benlik (süperego) olmak üzere üç ana sistemden meydana gelmektedir. Alt benlik, temel biyolojik ihtiyaçlardan meydana gelir ve kişiliğin ilkel yönünü simgelemektedir. Haz ile çalışan, sürekli doyum arayan, gizil güçlerin kaynağıdır. Benlik (ego), kişiliğin gerçeklik ilkesine göre çalışan ve idden sonra gelişen yönüdür. Yani benliğin birinci görevi, alt benliğin dürtülerini karşılamak; ama bunu gerçeklik ilkesini de dikkate alarak yapmaktır. Üst-benlik, sosyal ilişkilerle aktarılan geleneksel değerleri, toplumun değer yargılarını ve standartlarını temsil eder (Aydın, 2001; Burger, 2006).

Carl Gustav Jung'a göre benlik, kişiliğin bütünleşmesine olanak veren bir mekanizmadır. Benlik kavramı, kişiliğin ego boyutunda oluşmaktadır (Buluş ve Cevher 2007). Kişilik kuramını oluştururken Freud'dan farklı olarak egoyu kişisel bilinçdışı ve ortak (kollektif) bilinçdışı olmak üzere ikiye ayırmıştır (Tuna ve Kayaoğlu, 2013). Jung'a göre ego, kişiliğin bilinçli kısmı olup algıları, anıları, düşünceleri ve duyguları barındırmaktadır (Geçtan, 1993). Jung kişiliği, içe dönüklük ve dışa dönüklük olmak üzere ikiye ayırmıştır. Her birey iki ilgi yönünü taşısa da bir yön belirgin bir şekilde daha baskındır. İçedönük tip, kendi dünyasıyla ilgilenir, asosyaldır ve benlik saygısı problemleri yaşar, toplumsal kuralları özümsemeye ve uyum sağlamada sıkıntı yaşar. Dışa dönük tip sosyal ilişkileri kuvvetlidir, uyumludur, dış dünya ile ilgilenir, davranışlarını toplumsal kurallara göre düzenler ve çevresine değer verir (Tuna ve Kayaoğlu, 2013).

Alfred Adler'in Bireysel Psikoloji Kuramı, benlik saygısının temelini oluşturan kuramlardan biridir. Adler, bireyin benlik saygısını düşüren zayıflıkları ve yetersizlikleri üzerinde durmuştur. Adler'e göre benlik saygısı, aşağılık duygusundan üstünlük duygusuna geçişi temsil eder (Eşer, 2005). Bebeklik döneminde anne ve babaya bağımlılık duygusundan kaynaklı aşağılık duygusu taşıyan birey bunu üstünlük çabası ile yenmek ister yani aşağılık duygusu mükemmellik için öncüdür. Bu şekilde birey eksik yönlerini daha üstün bir şey ile kapama yoluna gider. Bireyin aşağılık duygusundan kurtulmak için gösterdiği çaba, bireyi

hedeflerine yaklaştırırken benlik saygısını da olumlu yönde geliştirir. Aşağılık duygusu aşırı olursa birey çaresizlik duygusuna kapılır. Bu durum bireyin aşağılık kompleksi geliştirmesine sebep olur. Aşağılık duygusu insanı daha iyi ve üstün yöne ödünlemeye sevk ederken aşağılık kompleksi bireyde yılmılık duygusu oluşturur (Hamarta, 2004; Tuna ve Kayaoğlu, 2013).

Erikson'a göre benlik saygısı, büyük çoğunlukta sosyal gerçeklik içinde organize olan egonun içerisinde gelişmektedir. Erikson psikososyal gelişim evrelerini sekiz kritik evreye bölmüştür. Her bir evrede bireyin çözmesi gereken karmaşa ya da çatışma bulunmaktadır. Benlik saygısının gelişiminin psikososyal gelişim süreçlerinin birinci evresi olan temel güvene karşı güvensizlik evresindeki temel güven duygusunun gelişimine bağlı olduğunu ifade etmiştir. İkinci gelişim evresi özerkliğe karşı utanç ve kuşku evresinde de kas kontrolünün edinilmesi ve özerklik duygusu ile beraber bireyin benlik saygısında artış görüldüğünü belirtmiştir (Aydın, 2001; Gökalp, 2009; Hamarta, 2004).

Rogers, Benlik Kuramını, bireyin sosyal çevresi tarafından değerlendirilip değiştirilebileceği görüşüne karşıt olarak geliştirmiştir. Bu kurama göre benlik kavramı davranışın en kritik belirleyicisidir. Diğer bir ifadeyle birey, benlik kavramına uyan davranışları sergiler (Kuzgun Meyvacıoğlu, 1983). Bireyin yaşantılarının bazıları benlikle ilişkilendirilip simgeleştirilirken bazılarına önem verilmez. Benlik yapısıyla uyum göstermeyen birtakım yaşantılar inkar edilir veya çarpıtılır. Psikolojik uyumsuzluk, birey bilincinde bazı olayları çarpıttığı ya da kabul etmediği zamandaki yaşantıları ile kişiliği arasındaki uyumsuzluktur (Karahan ve Sardoğan, 1994). Birey benlik yapısıyla uyuşmayan bir yaşantıyı algıladığı anda kendini tehdit altında hisseder (Yanbastı, 1990). Rogers'a göre benlik sürekli değişir ve yaşam boyu tamamlanmaz. Benlik her zaman kendini büyümeye, zenginleşmeye ve gerçekleştirmeye adanmıştır. Kendini gerçekleştirmeye olan eğilimi, bireyin tutarsızlık hissini bazı zamanlarda yaşamaması ile de gerçekleşebilir. Böyle anlarda birey kendini bir bütün olarak görmek ister (Yanbastı, 1990).

2.1.6. Benlik Saygısının Gelişimi

Çocuk dünyaya geldiğinde ben ile ben olmayanı ayırt edememektedir. Sosyal etkileşimlerin ve yaşanan deneyimlerin neticesinde benlik gelişmeye başlar. Benlik gelişim süreci, doğduğunda benlik duygusuna sahip olmayan çocuğun ikinci ayından itibaren kendisini başkalarından ayırabilmesiyle başlamaktadır (Baymur, 1994).

Benlik kavramı, ergenlik ve ilk yetişkinlik dönemlerinde oldukça önemli olan dinamik ve ömür boyu devam eden bir süreçte yer almaktadır. Disiplin ve sevgi aracılığıyla ebeveynlerinden, uygun hal ve tavır gösterme baskısı ile akranlarından, başarı veya başarısızlık durumu ile okul yaşantılarından ve başka birçok olaydan etkilenmektedir (Yavuz, 1986). Benlik saygısı da bireyin kendisini değerlendirmesi sonucu vardığı benlik kavramını onamasından doğan beğeni halidir (Yörükoğlu, 2000).

Bireyin yakın ilişkide bulunduğu kişiler sosyalleşme sürecinde önemli bir etkiye sahiptirler. Çocuğun ailesi ve çevresiyle olan ilişkileri onun oluşacak kişiliğini belirler. Kendine bir benlik oluşturma çabasındaki ergen, iyi arkadaş çevresine gereksinim duymaktadır. İyi arkadaş çevresinin, yüksek benlik saygısı ile doğru orantılı olduğu belirtilmektedir. Ayrıca sosyal ortamlarda bulunmaktan kaçınan çocukların benlik saygılarının daha düşük olduğu tespit edilmiştir (Baymur, 1994; Çevik Büyükşahin ve Atıcı, 2009).

2.1.7. Benlik Saygısını Etkileyen Faktörler

Bebeklik çağında belirmeye başlayan benlik ömür boyu gelişmeye devam etmektedir. Bu gelişim süreci içinde bireyin benlik saygısı; fiziksel özellikler, anne baba, kardeş, öğretmen, sosyal çevre, sosyo-ekonomik düzey gibi birçok faktörden etkilenmektedir.

Yavuzer (2005), benlik saygısını olumlu ya da olumsuz olarak etkileyebileceğini düşündüğü birçok farklı araştırma gerçekleştirmiştir. Bu araştırma sonuçları; ebeveynlerin eğitim düzeyi, ebeveynlerin ilgisi, sosyoekonomik düzey, cinsiyet, kardeş sayısı, doğum sırası, akademik başarı ve spor yapmanın benlik saygısı üzerinde etkili olduğunu göstermiştir.

Çocuğun benlik saygısını etkileyebilecek faktörlerden biri de anne baba tutumlarıdır. Anne baba tutumları, toplumdan topluma, kültürden kültüre farklılıklar gösterdiği gibi aynı toplumda yaşayan aileler arasında da çeşitlilik göstermektedir. Farklı çocuk yetiştirme tutumuna sahip ebeveynlerin yetiştirdiği çocukların farklı kişiliklere sahip olması beklenen bir sonuçtur (Yavuzer, 2005).

Öğretmenlerin de sınıf içindeki tutumları ile öğrencilerin benlik saygıları üzerinde önemli etkileri olmaktadır. Öğretmenlerin katı, sert ve olumsuz eleştirici davranışları çocukların benlik saygısını düşürmesine sebep olmaktadır (Gordon, 1999).

Benlik saygısı, bireyin hayatına ilişkin yargısına, hayatındaki başarılarına ve bu başarılarına atfettiği öneme bağlı olarak oluşmaktadır. Bireyin elde ettiği her türlü başarı benlik saygısının gelişimine destek olmaktadır (Sarıyüce Körükçü, 2004).

Coopersmith benlik saygısının gelişimini etkileyen faktörleri dört maddede toplamıştır:

1. Bireyin, yaşamında önemi olan bireylerden ilgi, saygı ve kabul gören davranışların derecesi,
2. Bireyin başarılı ve yetenekli olduğu alanlar, sahip olduğu konum,
3. Bireyin, kendisine yönelik yapılan yorum ve eleştirilere ne şekilde karşılık verdiği.
4. Bireyin, başkaları tarafından kendisi adına belirlenen ve kendi belirlediği hedeflere ulaşip ulaşmamasıdır (Bilgin, 2001).

2.1.8. Benlik Saygısı ile İlgili Yapılan Araştırmalar

Can (1990), lise öğrencileri ile yaptığı çalışmasında çeşitli değişkenlere göre öğrencilerin benlik saygılarını incelemiştir. Buna göre, aile sosyoekonomik düzeyleri orta ve üst

seviyede olan, ebeveynlerinin tutumlarını hoşgörölü olarak değerlendiren, aile bireylerinin birbirleriyle olan iletişimlerini olumlu gören öğrencilerin daha yüksek benlik saygısına sahip oldukları tespit edilmiştir. Öğrencilerin benlik düzeyleri cinsiyetlerine göre farklılaşmadığı bulunmuştur.

Torucu'nun (1990) yaptığı çalışmada, ortaokul öğrencilerinin benlik saygısı ile cinsiyet, anne babanın hayatta olması, doğum sırası, annenin çalışması ve kalınan yer arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Üst sosyo-ekonomik seviyede olan öğrencilerin daha yüksek benlik saygısı sahip oldukları saptanmıştır. Babalarının mesleği anlamlı farklılıklar yaratırken, anne ve babalarının eğitim düzeyinin artması öğrencilerin benlik saygılarını olumlu yönde etkilemektedir. Bunun yanı sıra babanın demokratik tutum sergiliyor oluşu, çocuğun benlik saygısının yükselmesini sağladığı tespit edilmiştir.

Duru (1995), benlik saygısı ile ebeveyn tutumları arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasına beşinci sınıf öğrencilerini dahil etmiştir. Demokratik tutum sergileyen anne babaların çocuklarının, otoriter tutum sergileyen anne babaların çocuklarına göre daha yüksek benlik saygısına sahip oldukları sonucuna ulaşmıştır.

Haktanır ve Baran (1998), lise öğrencileri üzerinde yürüttüğü araştırmasında benlik saygısı düzeyleri ile anne-baba tutumları arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamıştır. Elde edilen sonuçlara göre, anne baba tutumları cinsiyet, sosyo-ekonomik seviye, doğum sırası, annenin çalışma durumu, kardeş sayısına; benlik saygısı ise sosyo-ekonomik seviye ve doğum sırasına göre farklılık göstermektedir. Demokratik tutumu benimseyen ebeveynlerin çocuklarının, otoriter ve ilgisiz tutumu benimseyen ebeveynlerin çocuklarına göre daha yüksek benlik saygısına sahip oldukları bulunmuştur.

Bagley, Bertrand, Bolitho ve Mallick (2001), ergenlerin benlik saygısı ile aile işlevleri ve aile etkisi üzerine ergen-ebeveyn görüşlerini incelemiştir. Kanada ve İngiltere'den toplam 149 ergen ve ebeveynlerinin katıldığı araştırmada; olumsuz aile ortamlarında yetişen ergenlerin benlik saygısının olumsuz etkilendiği, aile işlevlerine ilişkin ise ergen ve ebeveynlerin farklı görüşlerde oldukları ortaya konmuştur.

Schimmack ve Diener (2003) tarafından, benlik saygısının öznel iyi oluşun yordayıcısı olup olmadığının tespit edilmesi amacıyla üniversite öğrencileri üzerinde bir araştırma yürütölmüştür. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği'nin açık adı görölerek yapılan değerlendirmede benlik saygısı ile öznel iyi oluşun arasında anlamlı bir ilişki olduğu görölmüştür. Benlik Saygısı Ölçeği'nin adı açık olarak yazılmadan yapılan ölçümde ise, benlik saygısı öznel iyi oluşun anlamlı bir yordayıcısı olarak bulunmamıştır.

Wilkinson (2004), ergenlerin psikolojik sağlığı üzerinde benlik saygısının, anne babaya ve akrana bağlanmanın rolünü incelemiştir. Erkeklerin benlik saygısının kadınlardan daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ebeveyne bağlanmanın hem psikolojik sağlık hem de

benlik saygısına doğrudan etkisi olduğu ve psikolojik sağlık üzerindeki akarana bağlanmanın etkisinin tamamen benlik saygısının aracılık ettiği bulunmuştur.

Doğru ve Peker (2004), lise öğrencilerinden oluşan bir deney grubuna benlik saygısını geliştirmeye yönelik bir program uygulamıştır. Deney grubundaki öğrencilerin benlik saygısı düzeyleri kontrol grubundakilerden daha yüksek bulunmuştur.

Houtte (2005), ortaöğretim kurumlarında öğrenim görmekte olan öğrenciler ile yürüttüğü araştırmasında kız öğrencilerin benlik saygısının daha düşük olduğunu tespit etmiştir. Bununla birlikte mesleki ve teknik okullarda öğrenim görmekte olan erkek öğrencilerin benlik saygısının diğer okul türlerindeki erkeklere göre daha düşük olduğu ortaya konmuştur.

Ünüvar (2007), lise öğrencilerinin anne baba tutumları ve kendine saygı düzeylerini cinsiyet, okul ve sınıf değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemeye yönelik bir araştırma yapmıştır. Araştırma bulgularına göre, anne-baba tutumları ve kendine saygı düzeyleri cinsiyet ve sınıf değişkenlerine göre farklılaşmamaktadır. Anadolu lisesinde öğrenim gören öğrencilerin demokratik anne baba tutum algılarının; Sağlık meslek lisesine devam eden öğrencilerin ise kendine saygı düzeylerinin diğer okul türlerine göre daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Çevik Büyüksahin ve Atıcı (2009), yaptığı çalışmada lise öğrencilerinin benlik saygısı düzeyinin cinsiyete, arkadaş ve yakın arkadaş sayısına göre anlamlı bir farklılık göstermediğini; karşı cinsten arkadaş, ailenin arkadaşlık ilişkisine müdahale etme durumuna ve romantik arkadaşına sahip olmasına göre farklılaştığını saptamıştır. Ailelerin arkadaşlık ilişkilerine müdahale etmediği öğrencilerin benlik saygısı puanlarının daha yüksek olduğu ve karşı cinsten arkadaşına sahip olmanın benlik saygısını olumlu yönde etkilediği tespit edilmiştir.

Hamarta, Arslan, Saygın ve Özyeşil (2009), üniversite öğrencileri ile yaptıkları çalışmada benlik saygısı ve akılcı olmayan inançları ile stresle başa çıkma yöntemleri arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Yüksek benlik saygısının problem odaklı başa çıkma davranışlarını arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Stresle başa çıkmanın sosyal destek arama alt boyutu ile benlik saygısı arasında pozitif yönde ilişki olduğu saptanmıştır.

Yiğit'in (2010), ortaokul öğrencileri ile yaptığı çalışmada, benlik saygısının; cinsiyet, baba eğitim seviyesi, yaş, anne ve baba çalışma durumuna göre farklılık göstermediği bulunmuştur. Anne eğitim seviyesi ve sosyoekonomik seviye ile benlik saygısı arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu ortaya konmuştur.

Aktaş (2011), ergenlerin benlik saygısının cinsiyet, okul türü ve kardeş sayısı değişkenlerine göre farklılık göstermediğini tespit etmiştir. Bununla birlikte daha yüksek benlik saygısına sahip olan öğrencilerin gelir düzeylerinin yüksek, hobi faaliyetleri ile ilgilendikleri ve

spor yaptıkları görülmüştür. Öğrencilerin algıladıkları anne baba tutumu demokratikleştikçe benlik saygılarının yükseldiği sonucuna ulaşılmıştır.

Akça (2012), genç yetişkinlikte algılanan aile tutumları ile psikolojik dayanıklılık ve benlik saygısı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Anne tutumlarının davranış yönlendirme alt boyutu ile benlik saygısı arasında negatif ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Baba tutumları ile benlik saygısı arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır. Genç yetişkinlerin benlik saygısı ile psikolojik dayanıklılık arasında pozitif ilişki olduğu bulunmuştur. Genç yetişkin erkeklerin kadınlara göre benlik saygılarının daha yüksek olduğu ortaya konmuştur.

Erarslan (2014), psikolojik sağlamlık ile depresif belirtiler ve yaşam memnuniyeti arasındaki ilişkide benlik saygısı, pozitif dünya görüşü ve umudun aracı rolünü incelemiştir. Üniversite öğrencileri ile yaptığı araştırmada benlik saygısının, psikolojik sağlamlık ile depresif belirtiler arasındaki ilişkide tam aracı etki, psikolojik sağlamlık ile yaşam memnuniyeti arasındaki ilişkide ise kısmi aracı etki gösterdiği belirlenmiştir.

Benlik saygısı ile ilgili literatür incelendiğinde, benlik saygısının iyimserlik ve stresle başa çıkma (Parmaksız, 2011), denetim odağı (Arıca, 1995), kaygı (Bilgin, 2001), karar verme (Avşaroğlu, 2007), öznel iyi oluş (İşlereroğlu, 2012), yetkinlik inançları (Çelikkaleli, 2010), anne baba tutumları ve depresyon (Ersoy, 2013), sürekli öfke (Çivitçi, 2015) ve yılmazlık (Kurt, 2013) gibi değişkenlerle ilişkisinin ortaya konduğu araştırmalara rastlanmaktadır.

2.2. Anne Baba Tutumları

Bireyin benlik saygısı yukarıdaki araştırmalarda da sıklıkla değinildiği gibi anne baba tutumları ile doğrudan ve önemli bir ilişkiye sahiptir.

2.2.1. Tutum Kavramı

Tutum hayatımızın birçok alanında etkili olan, bireye atfedilen bir eğilim olup bu eğilimin asgari şartı ise zihinsel değerlendirmelerdir. Bireyin zihinsel değerlendirmeleri gösterdiği davranışlar ile gözlenebilir. Ancak kişilerin geliştirdikleri tutumlarda davranışsal ve duygusal öğeler de yer almaktadır (Kağıtçıbaşı, 1999).

Tutum bireyin kişilik yapısını oluşturan psikolojik bir süreçtir. Bireyin herhangi bir durum ya da nesneye karşı olan tepkisini olumlu ya da olumsuz olarak belirleyen sürekli olan bir hazır olma durumudur (Şerif, 1985).

Tutum ve davranışlarının oluşmaya başladığı yaşamın ilk yıllarında çocuklar anne babalarından gözlemleyerek öğrendikleri davranışları benimserler. Bu nedenle, anne babaların çocuk yetiştirmede takındığı tutumlar, çocuğun kişilik gelişimini büyük ölçüde etkiler (Özgüven, 2001). Çocukların siyasi tutumları, sigara ve alkol kullanıma ilişkin tutumları ebeveynleri ile çok kuvvetli bir benzerlik gösterir (Kağıtçıbaşı, 2008).

Kağıtçıbaşı'na (1999) göre, insanlar doğarken tutum sahibi değildirler, tutumları sonradan öğrenirler. Tutumların oluşmasında ve değişmesinde anne-babaların, eğitim kurumlarının ve öğretmenlerin çok büyük etkisi vardır (Tavşancıl, 2005).

Tutum insanların çevrelerine uymasında yol gösterici ve sosyal uyumlarını kolaylaştırıcı bir rol oynamıştır. Aynı zamanda tutumun davranışı yönlendirici bir güce sahip olduğu düşünülmektedir (Tufan ve Güdek, 2008).

2.2.2. Tutumun Öğeleri ve Özellikleri

Her tutumun bir gücü bulunmaktadır. Bir tutumun gücünü zihinsel, duygusal ve davranışsal öğelerin toplamı oluşturmaktadır (Kağıtçıbaşı, 1999).

Bilişsel Öğeler: Tutum nesnesi hakkında sahip olunan bilgi, görüş ve inançlar tutumun bilişsel öğesini oluşturmaktadır. Bireyler, çevresiyle olan ilişkilerde bir bilgiler sistemi kullanmakta ve çevrelerinden gelen çoğu uyarıcıyı algılayabilmek için onları ilk önce gruplandırıp daha sonra bu gruplamaları birbiriyle ilişkilendirmektedirler (Baysal, 1981).

Duygusal Öğeler: Bireyin tutum nesnesine karşı olan duygu ve değerlendirmelerini içermektedir. Birey olumlu tutumu olduğu bir nesneye karşı daha olumlu değerlendirmelerde bulunmaktadır. Öte yandan benzer şekilde birey olumsuz tutumu olduğu bir nesneyi olumsuz değerlendirerek nesneye yönelik olumsuz duygular hissedecektir. Tutumun gerçek bir olgu ve olaydan ayrılan yanı onun duygusal bir yönüne de sahip olmasıdır (Aydın, 1987).

Davranışsal Öğeler: Tutum nesnesine yönelik bireyin gözlenebilen davranış eğilimlerini yansıtır. Bu eğilimler sözlerden anlaşılabilir gibi diğer hareketlerden de gözlenebilir. Burada duygusal ve normatif davranış ayrımını iyi yapabilmek gerekir. Duygusal davranış tutum nesnesinin beğenilen veya beğenilmeyen bir durumla ilişkilendirilmesi neticesinde oluşur. Normatif davranış ise hangi davranışın doğru olduğu hususundaki fikirlere dayalı davranıştır. Bireyin ait olduğu grup ya da kültür tarafından bir davranışın doğru olduğunu tanımlanıyorsa, birey bu davranıştan hoşnut olmasa da yapar (İnceoğlu, 2000).

2.2.3. Tutum ve Davranış İlişkisi

Tutum değişikliğine yönelik olan ilgi, neredeyse tamamıyla tutumların davranışları belirlediği varsayımından yola çıkmıştır. Bugüne kadar yapılan tutum araştırmalarında, tutumların davranışla ilişkisi olduğu ve tutarlı olduğu kanıtlanmaya çalışılmıştır. Ancak günümüzde tutum ve davranış çelişmesini ortaya çıkaran araştırmaların varlığı, birçok araştırmacıyı, hangi şartlar altında tutumların davranışları etkilediğini ortaya koymaya yönelik araştırmalara yöneltmiştir (Kağıtçıbaşı, 1999).

Tutumlar, davranışa yol gösteren ön eğilimler olarak düşünülebilir. Ama tutumların davranışlarımızı hangi ölçüde etkilediğini ve dolayısıyla tutumlar ile davranışlar arasındaki

ilişkinin kuvvetinin ne olduğu sorularına verilecek cevaplar oldukça önemlidir (Kağıtçıbaşı, 1999).

İnsanların her daim tutumlarına uygun davranmadıkları gözlenmektedir. İnsanların içinde yaşadığı toplumun kurallarını benimsiyor olmasına karşın zaman zaman aksi davranışlar sergilediği görülebilmektedir. Trafik kurallarının önemini vurgulayan sürücünün zaman zaman hız kurallarına uymadığı gözlenebilmektedir (Hotaman, 1995).

Büyük oranda ailelerin sahip oldukları çocuk sayısı konusunda tutumları ile davranışları arasında farklılık olmaktadır. İnsanlar genellikle iki çocuğun ideal olduğunu belirtiyor olmalarına rağmen, büyük bir bölümü daha az ya da çok sayıda çocuğa sahiptir. Buradan anlaşılıyor ki, insanların istedikleri çocuk sayısını biliyor olmak, onların gerçekte kaç çocuk sahibi olacaklarını öncesinde tahmin edebilmek için yeterli değildir (Kağıtçıbaşı, 1999).

2.2.4. Anne Baba Tutumları ile İlgili Modeller

Anne Baba uygulamaları ile anne baba tutumu birbiri ile karıştırılmamalıdır. Anne baba uygulamaları, belirli durumlarda önceden belirlenmiş eğitsel, atletik ya da sosyal beceri hedeflerine ulaşmak için anne babaların kullandıkları yöntemlerdir (Darling ve Steinberg, 1993; Grusec ve Goodnow, 1994). Anne baba tutumu ise genellikle anne, baba ve çocuk etkileşimini tanımlayan ve bu etkileşim ortamını yarattığı kabul edilen davranışlar bütünü ve takımınıdır (Mize ve Pettit, 1997). Başka bir ifadeyle, anne baba tutumu çeşitli durumlarda üçlü etkileşimin doğasını ortaya koyan anne baba tarzının, uygulamalarının ve sözel olmayan ifadelerin bir bileşenidir (Darling ve Steinberg, 1993).

2.2.4.1. Psikodinamik Model

Freud, çocuğun kişilik gelişiminde anne babanın tutumunun etkili olduğunu belirtmiştir. Özellikle çocuğun yaşamının ilk beş yılında kişiliğin gelişimine vurgu yapmıştır (Yeşilyaprak, 2003). Psikanalitik teori, çocukların 4-5 yaşına kadar anneleri ile özdeşim kurduklarını ileri sürer. Bununla birlikte, saldırganlık, bağımlılık, oyun tarzı gibi konulardaki farklılığın çevresel faktörlerden daha çok, biyolojik kökenli olduğu fikrini öne sürmektedir (Yavuzer, 2005).

Bu modele göre gelişimin temel belirleyicisi biyolojik kökenlidir. Anne baba beklentileri ve toplumsal beklentiler arasında da çatışma olmaktadır. Çocuğun libidinal ihtiyaçları ile aile arasındaki etkileşim çocuğun gelişim sürecine etki etmektedir. Ebeveyn ile çocuk arasındaki duygusal ilişki aileden aileye bireysel farklılıklar göstermekte olup bu da ebeveyn tutumlarındaki farklılığa bağlanmaktadır (Darling ve Steinberg, 1993).

Adler de bu konu üzerinde araştırma yapan kuramcılardan biridir. Adler, çevrenin kişi üzerindeki etkisini incelemiş ve aile üzerinde özellikle durmuştur. Freud'un savunduğu gibi Adler de hayatın ilk yıllarının ve bu süreçteki aile ilişkilerinin çocuğun kişilik özelliklerinin

oluşmasında önemli olduğunu söylemiştir. Anne babasından sevgi gören çocuklar cesur, girişim yeteneği olan, özgüveni yüksek bireyler olmaktadır (Geçtan, 1993).

2.2.4.2.Davranışçı Model

Davranışçı modeli benimseyenler, çevreden gelen pekiştirecin bireyin gelişimini nasıl etkilediği sorusuna yanıt aramışlardır. Davranışların tutumlardan daha önemli olduğunu vurgulayarak, anne baba tutumlarını anne baba davranışları olarak gruplandırmışlardır. Kişinin bireysel farklılıklarının o kişinin içinde bulunduğu öğrenme çevresini yansıttığını düşünmüşlerdir (Yılmaz, 2000).

Psikodinamik ve davranışçı model bireyin sosyalleşmesinde, anne-babasının inançlarının, bireyin doğasının ve anne-babasının davranışlarının önemli belirleyiciler olduğu fikrindedirler (Darling ve Steinberg, 1993). Davranışçı yaklaşım; babanın normatif davranışlarının, anne ile geçirilen süreden daha az olmasına karşın belirgin olması halinde, davranış farklarını oluşturmada önemli bir etkiye sahip olduğunu vurgulamaktadır (Yavuzer, 2005).

2.2.4.3.Baumrind'in Sınıflama Modeli

Baumrind (1991), yaptığı araştırmalar sonucunda anne baba tutumlarına ilişkin kuramsal temel oluşturan bir araştırmacıdır. Anne baba tutumlarını dört boyutta toplamıştır. Bunlar; anne-baba kontrolü, iletişimdeki açıklık, olgunluk beklentisi, bakım- destektir.

Kontrol boyutu, anne babanın koyduğu kurallara çocuğun hangi oranda uyması gerektiğini gösterir. Anne-baba çocuk iletişimde açıklık boyutu, ebeveynin karar verirken çocukların fikir ve düşüncelerine ne kadar saygı duyduğu, çocuklarını ne derece teşvik ettiği, Olgunluk beklentisi boyutu, ebeveynlerin zihinsel, sosyal ve duygusal alanlarda başarılı olabilmeleri için çocuklarını hangi seviyede teşvik ettiklerini gösterir. Bakım-destek boyutu ise ebeveynlerin çocuk ile aralarındaki ilişkilerinde hangi seviyede sıcak, sevecen ve yakın olduklarını gösterir (Baumrind, 1991).

Baumrind (1991), dört boyutun kesişiminden üç temel ebeveyn tutumu oluşturmuştur. Bunlar otoriter, izin verici, demokratik ebeveyn tutumudur. Ebeveynlerin çoğu, aile ortamında bu tutumlardan birini daha belirgin olarak sergilerler.

Kontrol ve olgunluk beklentisi yüksek, iletişim açıklığı ve denetimi düşük olan ebeveynler otoriter olarak tanımlanmaktadır. Otoriter ebeveynler çocuklarına kurallar koyarlar ve bunları sorgulamadan uymalarını isterler. Kurallara uymayan çocuk ebeveyni tarafından cezalandırılır. Bu tarz ailelerde iletişim iyi değildir ve çocuklarla görüş alış veriş yapılmaz (Baumrind, 1991).

Bütün boyutlara yüksek düzeyde sahip olan demokratik ebeveynler, çocukları ile iyi iletişim kurarlar, onlara karşı sıcak ve ilgili davranırlar. Alınacak kararlarda çocuklarında

görüşü alınır. Demokratik ebeveynler çocuklarına bazı kurallar koyarlar ve çocuklardan olgun olup bu kurallara uymaları beklenir. Demokratik tutum sergileyen aile ortamında büyüyen çocukların daha bağımsız oldukları, kendini rahatça ifade edebildikleri, sosyal ve akademik yönden başarılı oldukları belirtilmiştir (Baumrind, 1991).

Kontrol ve olgunluk beklentisi düşük, iletişim açıklığı ve denetimi yüksek olan ebeveynler ise izin verici olarak tanımlanmaktadır. İzin verici anne babalar çocuklarını hiçbir şekilde kontrol etmezler ve bazen ihmal boyutunda hoşgörülü olurlar. Çocuklarına karşı sıcak ve sevecendirler, çocuklarına fazla özgürlük verirler. Çocukların kendi kararlarını kendi başlarına almalarını isterler (Baumrind, 1991).

2.2.4.4. Maccoby ve Martin'in İki Boyutlu Bakış Açısı Modeli

Maccoby ve Martin anne baba tutumlarını duyarlık ve talepkarlık/kontrol boyutları bakımından incelemiştir. Boyutların kesiştiği noktada dört stil belirlemiştir.

Demokratik tutumu benimseyen ebeveynlerde hem kontrol/talep hem de kabul/ilgi boyutları yüksektir. Otoriter tutumu benimseyen ebeveynlerde ise yüksek düzeyde kontrol/talep, düşük düzeyde ise kabul/ ilgi söz konusudur. İzin verici /müsamahakar tutumu benimseyen ebeveynlerde kabul/ilgi boyutu yüksek iken, kontrol/talep boyutu düşük düzeydedir. İzin verici/ ihmalkar tutumu sergileyen ebeveynlerde ise her iki boyut da düşük seviyede bulunmaktadır (Yılmaz, 2000).

İzin verici/müsamahakar tutum benimsenen aile ortamında çocuklara sıcak ve ilgili davranılırken çocuklar daha az kontrol edilir. Çocuklar genellikle saldırgan davranışlar gösterirler, sorumluluk almaktan oldukça kaçınırlar (Yılmaz, 2000).

İzin verici/ ihmalkar tutum benimsenen aile ortamında çocuklara mesafeli olunur, onlara zaman ve enerji ayrılmaz, onlara karşı oldukça ilgisiz olunur ve büyük oranda denetlenmezler. Bu tür aile ortamında yetişen çocukların temel ihtiyaçları karşılanırsa da, duygusal ihtiyaçları görmezden gelinir (Yılmaz, 2000).

2.2.5. Yaygın Anne Baba Tutumları

Anne-baba stilleri ve uygulamaları arasında kavramsal ayırım yapmak önemlidir. Bu sayede aile içindeki farklı yaşlarda olan çocukların özelliklerinin anne baba stiline etkisi araştırılabilmektedir. Anne baba uygulamalarındaki kültürel farklılıklar anne baba stillerindeki farklılıklara neden olabilmektedir (Yılmaz, 1999). Örneğin, demokratik tutuma sahip olmak tüm kültürlerde çocuğu sosyalleştirmede aynı etkiye sahip olabilir. Ancak çocuğu sosyalleştirirken kullanılan hedefler farklı olacağı için anne babanın uygulamaları da kültüre bağlı olarak farklılık göstermektedir (Yılmaz, 1999).

Anne baba tutumları ile ilgili literatüre bakıldığında birçok sınıflamanın yapıldığı görülmektedir. Çocuğa karşı takınılan tutum anne babalar arasında farklılık gösterebilir. Anne

baba sayısı kadar çocuk yetiştirme tutumundan bahsetmek mümkündür. Ancak çocuğa karşı takınılan tavır ve davranışların ortak yönleri göz önüne alınarak sınıflamalar yapılmıştır. Bu çalışmada, sıklıkla karşılaşılan anne baba tutumları olduğu düşünülen “baskıcı otoriter”, “koruyucu-istekçi” ve “demokratik” anne baba tutumları ele alınacaktır (Kuzgun ve Eldeleklioğlu, 2005).

2.2.5.1.Baskıcı Otoriter Anne Baba Tutumu

Aşırı baskı, çocuğun kişiliğinin önemsenmediği geleneksel aile yapısında sık rastlanan bir tutumdur. Zorlama ile ve sevgi esirgenerek denetleme boyutlarının etkili olduğu aşırı baskılı aile ortamında çocuk hangi davranışı sonucunda nasıl bir tepki alacağını kestiremez. Dolayısıyla çocuk belirsizlik içinde olduğundan ya aşırı isyankar ya da aşırı boyun eğici bir durumda olur. Bu tip ailelerde yetişen çocuklar içinden geldiği gibi değil de kendilerinden istendiği gibi davrandıkları için dıştan denetimli kişilik oluştururlar (Yavuzer, 2005).

Bu tutuma sahip anne babaların temel özelliği çocuğa karşı gösterdikleri baskıdır. Çocuğun davranışlarına standart koyarlar ve çocuğun davranışlarını değerlendirmeye, kontrol etmeye ve şekillendirmeye çalışırlar. Otoriter anne baba çocuğuna kesin olarak hakim olmak ister, itaat bu tip anne baba için vazgeçilmezdir. Hiçbir açıklama yapılmadan koyulan kuralları vardır. Anne babanın sözlerinin kabul edilmesi gerektiğine inanılır (Şendil, 2003).

Ergenlerde anne babanın isteğinin dışında davrandıklarında dışlanacaklarından korkarlar ve ceza almamak için boyun eğerler. Otoriter ailede yetişen çocuklar duygu ve düşüncelerini bastırdıklarından öfke ve kızgınlık duygularını açıkça ortaya koyamazlar (Kulaksızoğlu, 2011).

Otoriter ebeveynler sevgilerini pekiştireç olarak kullanırlar. Gelenek, görenek ve üst otoritelerce belirlenmiş kurallara uygun davranan çocuklara sevgi gösterilir. Ebeveynler kendilerini toplumsal otoritenin birer temsilcisi olarak görür, kesin boyun eğilmesini isterler (Cüceloğlu, 2000).

Otoriter bir kişilik yapısına sahip anne baba katı ve dogmatik düşünce tarzına sahip olduğu için istek ve emirleri sorgulamaksızın çocuğun itaat etmesini bekler. Aksi takdirde ceza verilir (Kuzgun, 1972). Bu tip ailelerde çocuğa sert disiplin yöntemleri uygulanır (Güngör, 2002).

Otoriter ailelerde ceza ön plandadır. Ceza suçla eşdeğer verilmemektedir. Dayak, ayıplama, suçlama, korkutma gibi aileden aileye değişen ama aynı amacı taşıyan ceza yöntemleri uygulanmaktadır. Çocuğa karşı sürekli bir eleştiri durumu söz konusudur. Çocuk hak ettiklerini uslu durması karşılığında alabilir (Argun, 1995).

Çocuğun her türlü özerklik ve bağımsızlık girişimleri otoriter ebeveyn tarafından başına buyruklu ve itaatsizlik olarak algılanır. Bu da anne babaların genellikle güç gösterisinde bulunmalarına ve çocuklarına yönelik fiziksel şiddet de dahil cezalar uygulamalarına yol açar

(Can, 1990) Çocuğun kendine özgü duygusal dünyasının olabilme fikri kabul edilmez. Otoriter ortamlarda büyüyen çocuk bağımsızlığını yeterince kazanamaz, girişimciliğini ise ancak otoriter tutumun izin verdiği ölçüde ortaya koyabilir (Geçtan, 1999).

Otoriter ailede sert disiplin uygulamaları olduğu için çocuklar itaat eden, terbiyeli ve edilgen olmak gibi istenilen davranışlara sahip olmakla beraber çocuklar bastırılmış, kendini ortaya koyamayan kişilik geliştirirler (Özgüven, 2001). Dıştan denetimli hale gelen çocuk kendisi hakkında olumlu düşünceler geliştiremez. Çocuk kendi düşünceleri, duyguları ve davranışları hakkında kuşku geliştirir ve giderek gerçek düşüncelerinden ve duygularından kopar (Can, 1990).

Türk aile yapısında ebeveyn merkezli olan baskıcı otoriter tutum sıklıkla görülmektedir. Hiçbir esnekliği olmayan kurallarla büyüyen bu çocuklar kolayca ağlayan, isyankar tutumları olan ve aşağılık duygusuna sahip bireyler olarak büyümektedir (Yavuzer, 2003).

2.2.5.2.Koruyucu Anne Baba Tutumu

Bu tutuma sahip anne babaların en temel özellikleri çocuğun yapabileceği işlerin bile anne baba tarafından üstlenilmesi ve çocuğa sorumluluk verilmemesidir. Koruyucu anne baba devamlı çocuğunun üstüne titrer ve gerekli olmayan hallerde bile onları korumaya çalışır. Çocukların bu şekilde korunmazsa başına bir şey gelebileceğini düşünürler (Kulaksızoğlu, 2011).

Aşırı korunan çocuklar kendi başlarına karar vermekte zorlanan, anne babasına bir şey sormadan girişimde bulunamayan, isteklerini ağlayarak yerine getirtmeye çalışan ve istedikleri olana kadar ağlamayı sürdüren, aşırı dediğim dedik, inatçı bireyler olarak yetişmektedir (Navaro, 1989). Koruyucu anne babaların; huzursuz ve aşırı kaygılı, mükemmeliyetçi, sabırsız, titiz, saplantılı, şüpheli ve güvensiz oldukları saptanmıştır (Kulaksızoğlu, 2011).

Günümüzde Türkiye’de pek çok aile koruyucu tutuma sahiptir. Anne babalar kendi yetiştirme biçimlerine tepki olarak koruyucu tutumu benimsemiştir (Dönmezler, 1999). Koruyucu anne babaların çok fazla müdahaleci ve korumacı olmasının altında yatan bazı nedenler de olduğu bilinmektedir (Şendil, 2003).

Aşırı koruyucu aile tutumu genellikle orta yaşın üzerinde çocuk sahibi olmuş ya da kalabalık yetişkin grubunda yetişen tek çocuklarda daha sık görülmektedir. Bu ortamlarda çocuğun isteklerini diğer aile bireyleri koşulsuz kabul eder. Çocuklar ebeveynlerine hükmetmek ister ve daha az saygı duyarlar. Aşırı koruyucu aile ortamlarında büyüyen çocuklar zamanla ev dışından olan bireyler üzerinde de egemenlik kurmaya çalışırlar (Yavuzer, 2006).

Aşırı koruyucu anne baba tutumlarının olduğu aileler sevecen aile olarak anılmaktadır. Bu ailelerde çocuğa karşı sevecenlik, düşkünlük ve ilgi söz konusudur. Çocuğun fizyolojik ve psikolojik ihtiyaçları karşılanır. Bu tarz ebeveynler çocuklarının sağlık ve eğitimleri ile yakından

ilgilenirler. Aşırı koruyucu anne ve babalar aşırı vericidirler ama verdiklerinin karşılığını da çocuklarından beklerler (Yörükoğlu, 2000).

Aşırı koruyucu anne baba tutumu çocukta bağımlı bir kişilik yapısı gelişmesine neden olmaktadır. Anne ve babasının sürekli olarak dikkat ve ilgisini üzerinde toplamak isteyen çocuk aile dışında sağlıklı ilişkiler kurmakta güçlük yaşar. Çocuk her koşul ve şartta korunduğu için girişkenlik yeteneğini geliştiremez ve kendine güven duymayan bireyler haline gelir (Can, 1990).

2.2.5.3. Demokratik Anne Baba Tutumu

Demokratik anne baba stili bireyin varlığını kabul etme ve isteklerine saygı duyma temellerine dayanmaktadır (Demiriz ve Öğretir, 2007). Demokratik ailelerde çocuğun beslenme, barınma ihtiyacının yanı sıra sevgi ve diğer manevi ihtiyaçları da karşılanmaktadır (Örgün, 2000).

Demokratik anne babalar çocukları ile olan ilişkilerinde koşulsuz sevgi ve empatik anlayışı benimserler, tutum ve davranışlarını şeffaf bir şekilde ortaya koyarlar. Ortaya çıkabilecek problemler iletişim ile çözülmektedir. Evde paylaşımcı ve sıcak bir ortam bulunur. Ailenin tüm bireyleri işbirliği içerisinde uyulacak kuralları belirler (Özguven, 2001). Demokratik ailelerde yetişen çocukların; düşüncelerini özgürce dile getirebilen, girişken, sorumluluk sahibi, saygılı ve yaratıcı düşünceler üretmeye meyilli olduğu söylenebilir (Kulaksızoğlu, 2011).

Çocuklara kuralların mantıklı açıklaması yapılır. Çocuk kurallar çerçevesinde özgürdür. Kuralların anlaşılmasını sağlamak ve kuralları tutarlı bir biçimde uygulamak önemlidir. Tutarlı davranmak çocukların neyi yapıp yapamayacaklarını öğrenmeleri açısından onlara yol göstermektedir. Çocuk bu sayede hem denetim duygusuna sahip olmakta hem de güven duygusunu yaşayabilmektedir (Şendil, 2003).

Demokratik ailelerde tamamen serbestlik söz konusu değildir. Denetim, çocuklar açısından da kabul edilebilir ve mantıklı bir düzeyde tutulur. Katı kurallar yerine daha esnek bir tutum uygulanır (Dönmezler, 1999).

Demokratik ebeveynlerde aşağıdaki tavır ve davranışlar görülür:

-Çocukla ilgilenip sağlıklı bir iletişim kurarken aynı zamanda ideal ölçüde kural koyulması koşuluyla çocuğun ihtiyacı olan fırsatlardan yararlanmasına rehberlik etmek,

-Çocuğa ilgisiz tutum ve davranışlar sergilemek yerine, sevgi ve saygı temelinde çocuğun olumlu özdeşim kurabilmesine yardımcı olmak,

-Aile ortamını demokratik olarak düzenleyerek, dengeli bağımsız bir model oluşturmak (Oskay, 1986).

Demokratik anne baba çocuğu disipline sokmak için sevgisini kullanmaz. Bu tutumda hoşgörü ve sevgi gösterme anne babanın temel görevleri arasında sayılmaktadır. Aile içinde

sevgi açıkça çocuğa gösterilir. Bu sayede çocuk temel güven duygusunu kazanmaktadır (Kulaksızoğlu, 2011).

Demokratik ailelerde eşler arası sevgi ortamı bulunmaktadır. Eşler birbirlerine saygılı davranırlar ve çocuklarına iyi bir model olurlar (Kulaksızoğlu, 2011). Bu ailelerde de anlaşmazlıklar yaşanır ancak uzun süreli gerginlik söz konusu olmayıp genellikle sıcak ve ılımlı bir aile ortamı vardır (Yörükoğlu, 2000). Çocuklara karşı ortak bir tutum izlenir. Aile içinde konulan kurallar sadece çocuk için değildir. Anne baba da kurallara uyar, ailede anne baba ve çocuklar eşit haklara sahiptir. Çocuğa konuşma kendini ifade etme şansı tanınır (Kulaksızoğlu, 2011). Böyle bir aile ortamında büyüyen çocuğun özgüveni artar ve girişim kabiliyetine sahip olur (Yavuzer, 2005).

Hatalara odaklanmak yerine çocuğun başarıları ortaya çıkarılmaya çalışılır. Çocuğun olumlu kimlik geliştirmesine bu durum yardımcı olur. Hataların cezalandırılması yerine başarıların ödüllendirilmesi daha olumlu bir davranıştır. Bu sayede çocuklar kendi olumlu ve başarılı yönlerine odaklanmaktadır (Şendil, 2003).

Sonuç olarak ebeveynler, çocuklarının davranışlarını kontrol etme dereceleri ile her istediğini yapma arasındaki dengeyi iyi ayarlamalıdır. Tutarlı ve güvene dayalı bir aile ortamı olmalıdır. Anne babalar, çocuğun uygun isteklerini, gücü ölçüsünde belli bir düzeyde özgürce yapmasına izin vermeli ve çocuktan beklentilerini de açıkça belirtmelidirler (Senemoğlu, 2007).

2.2.6. Anne Baba Tutumlarını Etkileyen Faktörler

Çocuk yetiştirme yöntemlerinde çeşitli farklılıklar bulunmaktadır. Makro düzeyde kültürler ve alt kültürler; mikro düzeyde ise aileler ve bireyler arasındaki farklılık çocuk yetiştirmeyi etkilemektedir (Dönmezler, 1999).

Anne Babanın Ruhsal Durumu: Gondali ve Silverberg yaptığı araştırmalar sonucunda depresyon, kaygı, kendinden kuşkulama gibi duygusal sorunlar yaşayan anne babaların daha verimsiz ebeveyn rollerine sahip olduğunu belirtmiştir (Steinberg, 2007).

Ailenin Sosyo-Ekonomik Durumu: Orta sosyoekonomik seviyedeki aileler çocuk merkezli, kabul boyutu belirgin ve eşitlikçidir; yüksek sosyoekonomik seviyedeki aileler çocuklarına sıcak davranırken kontrol boyutları yüksektir; alt sosyoekonomik seviyedeki ailelerde ise kabul boyutu düşük, kontrol boyutu yüksek, emir ve itaat beklentilidir (Bronstein ve Zlotnik, 2008).

Anne Babanın Eğitim Durumu: Anne babanın eğitim seviyesi yüksek olan ailelerde demokratik tutum sergilenirken, anne babanın eğitim seviyesinin düşük olduğu ailelerde otoriter tutumun sergilendiği görülmektedir. Anne babaların bilgisizlik ve anlayışsızlıktan dolayı hata yapmaları, çocuklarını kendi yetiştirme tarzlarına göre yetiştirmek istemeleri, çocukların yanlış davranış sergilemesine ve birçok gelişim alanlarının olumsuz etkilenmesine neden olmaktadır (Tola, 2003; Yıldız Bıçakçı, 2004).

Anne Babanın Beklentisi: Çocuğun anne babanın beklentilerine uymaması halinde, ebeveynlerin hayal kırıklığına uğramalarına ve reddetme tavrı geliştirmelerine neden olabilmektedir. Reddetme tavrı da çocuğa sevgi ve ilgi göstermeden yetiştirmelerine sebep olabilmektedir (Duru, 1995; Saruhan, 1996).

Annenin Çalışma Durumu: Çalışan anneler geleneksel çocuk yetiştirme yöntemleri yerine demokratik yöntemleri tercih etmektedir. Ancak annenin işinden memnun olmaması, iş yerinde yaşadığı stres gibi durumlar çocuk ile olan ilişkisini olumsuz etkilemektedir. Çalışan anneler çocuğunu ihmal ettiğini düşünerek kendini suçlayabilir ve bu durumdan kurtulmak için de aşırı izin verici ya da koruyucu tutum içine girebilirler (Şanlı, 2007).

Anne Babanın Kendi Yetiştirme Biçimi: Anne babaların çocuklarına karşı sergiledikleri tutum ve davranışlarının temelini kendi çocukluk dönemlerindeki ebeveynleri ile aralarındaki ilişkileri oluşturmaktadır (Dönmezler, 1999). Kendi çocukluk dönemlerinde engellenmiş kişiler anne baba olduklarında kendilerine verilmemiş olan özgürlüklere çocuklarının sahip olmasına yönelik kıskançlık geliştirebilirler. Bu yüzden anne babalarından öğrendikleri yöntemlerle çocuklarını bastırma, suçlama, aşağılama yöntemlerini kullanırlar. Bu sayede kendi endişelerini denetim altına almaya çalışırlar. Anne ve babanın aşırı baskı altında yetişmiş olması, bazen kendi çocuğuna karşı gevşek ve yumuşak tutum sergilemelerine de neden olabilir (Yavuzer, 2005).

Anne Baba Arasındaki İlişki: Aile bireyleri arasında sağlıklı bir iletişimin ve ilişkinin oluşabilmesi ebeveynler arasındaki ilişkiyle orantılıdır. Evliliklerinde mutlu olduklarını ifade eden eşler çocuklarını kabul eden, destekleyici bir tutum sergilerler. Çocuklarıyla sağlıklı bir iletişim kurarlar. Mutsuz bir evliliği olan eşler ise çocuklarıyla sağlıklı ilişki kurmakta zorluk çekerler. Anne ile baba arasındaki uyumsuzluk ve olumsuz durumlar çocuklara da yansımaktadır (Dönmezler, 1999).

Toplumsal ve Kültürel Değerler: Her kültürün çocuk yetiştirme tarzı birbirinden farklıdır. Çocuk yetiştirme tutumu toplumdan topluma değiştiği gibi o toplumda yaşayan aileler arasında da farklılaşmaktadır. Her sosyoekonomik grubun kendi kültürüne, yaşam felsefesine, değer ve inanç sistemine göre çocuklarına ödül ve ceza anlayışı uyguladığı söylenebilir (Kulaksızoğlu, 2011).

Çocuğun Yaşı ve Doğum Sırası: Çocuğun doğum sırası anne babaların tutumlarını etkilemektedir. Anne babalar çocuklarını yetiştirme sırasında çok büyük tecrübe kazanır, birçok şey öğrenirler. Araştırmalar, annelerin ilk doğan ve son doğan bebeklerine karşı farklı davranışları olduğunu göstermektedir (Ekşi, 1990). Örneğin ilk çocuktan beklentiler yüksek olurken ortanca ve son çocuklara ya sert disiplin uygulanır veya aksine gevşek bir tutum sergilenir (Tola, 2003). Tek çocuk sahibi olmak da anne babaların tutumunu etkilemektedir. Tek

çocuğa sahip aileler çocuklarına karşı genellikle aşırı hoşgörölü ve koruyucu tutum sergilemektedir (Geçtan, 1999).

Çocuğun Cinsiyeti: Çocuk daha doğmadan önce anne ve babalar cinsiyet açısından beklenti içinde olabilir. Doğan çocuğun cinsiyeti beklentiye uygun olmazsa anne babalar çocuğa karşı reddedici ve itici bir tutum sergileyebilir. Çocuğun cinsiyeti beklentiye uygunsa anne babaların daha olumlu tutum içinde oldukları görölmüştür (Çağdaş ve Seçer, 2004). Toplumumuzda çocuk yetiştirme tutumu olarak kız çocuklarının daha boyun eğici yetiştirildiği, erkek çocuklarının ise aile içinde daha çok değer verilerek yetiştirildiği söylenebilir (Kulaksızoğlu, 2011).

2.2.7. Anne Baba Tutumları ile İlgili Yapılan Araştırmalar

Kuzgun (1972), anne baba tutumları ile kendini gerçekleştirme düzeyi arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla üniversite öğrencileri ile bir araştırma yürütmüştür. Araştırma sonuçları, demokratik anne baba tutumunun kendini gerçekleştirme üzerinde olumlu etki yaptığını, otoriter anne baba tutumunun ise olumsuz etkilediğini, ilgisiz anne baba tutumunun da bu ikisi arasında yer aldığını göstermiştir.

Aysan (1985) yaptığı çalışmada, ortaöğretime devam eden öğrencilerin stres ile başa çıkma stratejilerinin çeşitli değişkenler açısından incelemiştir. Araştırma bulguları, kullanılan başa çıkma stratejileri açısından otoriter ve demokratik anne tutumları arasında önemli bir fark olmadığını, demokratik ve otoriter anne tutumlarının problem çözme becerilerini ve sosyal destek arama davranışlarını arttırıcı, ilgisiz anne tutumunun ise aynı davranışları azaltıcı yönde etkilediğini göstermiştir.

Örgün (2000), ortaokul öğrencilerinin anne baba tutumları ile benlik saygıları ve atılganlıkları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Demokratik anne baba tutumunun belirgin olduğu ailede büyüyen çocukların, otoriter ve aşırı koruyucu tutum benimseyen ailelerde büyüyen çocuklara göre benlik saygılarının anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Terzi Işık (2000), ortaokul öğrencilerinin kişilerarası problem çözme becerilerini ortaya koymaya yönelik araştırma yapmıştır. Demokratik anne baba tutumu ile yetişen öğrencilerin, otoriter anne baba tutumunu benimseyen ailelerde yetişen öğrencilere göre kişilerarası problem çözme becerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Yılmaz (2000), ilköğretim, lise ve üniversite öğrencilerini dahil ettiği araştırmasında, eşler arasındaki uyum ve ebeveyn-çocuk etkileşimi ile akademik başarı ve benlik saygısı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Akademik başarının, sadece lise öğrencilerinde anne baba tutumunun psikolojik özerklik boyutunu anlamlı düzeyde yordadığı görölmüştür. Benlik saygısının alt ölçekleri incelendiğinde, eşler arasındaki uyum ile lise öğrencilerinin davranıştan hoşnut olmak ve bütünsel öz-değer alt ölçekleri arasında; üniversite öğrencilerinin ise atletik yeterlilik ve anne-babayla ilişkiler alt ölçekleri arasında anlamlı ilişkiler olduğu tespit edilmiştir.

Anne baba tutumunun alt ölçeklerinden kabul/ilgi boyutunun, tüm öğrencilerde toplam benlik algısını; psikolojik özerklik boyutunun ise lise ve üniversite öğrencilerinde toplam benlik algısını yordadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Arı ve Seçer (2003), anne baba tutumları ile öğrencilerin psikosozyal temelli problem çözme becerileri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla araştırma yapmışlardır. Araştırma sonucunda, demokratik anne baba tutumunun psikosozyal temelli problem çözme becerisini pozitif yönde; aşırı koruyuculuğun, otoriter ve baskıcı tutumun, ev kadınlığı rolünü reddetmenin psikosozyal temelli problem çözme becerilerini negatif yönde etkilediği belirlenmiştir.

Milevsky, Schlechter ve Netter (2006) tarafından, lise öğrencilerinin öz-saygısı, depresyonu ve hayattan tatmin olmaları üzerinde anne baba tutumlarının yordayıcı etkisi araştırılmıştır. Açıklayıcı-otoriter anne tutumu ile büyüyen öğrencilerin öz-saygılarının daha yüksek olduğu ve hayattan tatmin olabildikleri bulunmuştur. Öğrencilerin gelişimin süreçlerinde, babanın sergilediği tutum ve davranışların etkisinin, anneninkine kıyasla daha az belirleyici olduğu saptanmıştır.

Bozaslan, Genç ve Kaya (2012), üniversite öğrencileri ile yürüttükleri çalışmada, problem çözme becerisi, sosyal kaygı düzeyi ve akademik başarının üzerinde anne baba tutumlarının etkisini incelemişlerdir. Demokratik tutum ve davranış sergilenen aile ortamında büyüyen çocukların problem çözmede daha başarılı oldukları, daha az sosyal kaygı yaşadıkları ve akademik başarılarının yüksek olduğu belirlenmiştir. Tutarsız ve ilgisiz tutum ve davranış sergilenen aile ortamında büyüyen çocukların problem çözmede sorun yaşadıkları, akademik başarılarının düşük olduğu ve daha fazla sosyal kaygı yaşadıkları tespit edilmiştir.

Yücel (2013), ortaokul öğrencilerinin benlik saygıları ve öğrenilmiş çaresizlikleri üzerinde farklı anne-baba tutumlarının yordayıcı etkisini incelemiştir. Demokratik ve otoriter tutum arasında negatif, koruyucu ve otoriter tutum arasında ise pozitif ilişki bulunmuştur. Öğrencilerin benlik saygılarının, demokratik aile ortamında daha yüksek iken; koruyucu ve otoriter aile ortamında daha düşük olduğu tespit edilmiştir.

Anne Baba tutumları ile ilgili literatür incelendiğinde, anne baba tutumlarının sosyal kaygı (Erkan, 2002), denetim odağı (Argun, 1995), duygusal zeka (Bozdemir ve Gündüz, 2016), karar verme stratejileri (Öztürk, Kutlu ve Atlı, 2011), psikolojik iyi oluş (Karabeyeser, 2013), atılganlık (Saruhan, 1996), kendini toparlama gücü (Pamuk, 2016), yılmazlık (Onat, 2010), akademik erteleme (Yatgın, 2015), tükenmişlik, stresle başa çıkma, akademik yetkinlik ve sınav kaygısı (Çapulcuoğlu ve Gündüz, 2013) ve öfke (Özyürek ve Özkan, 2015) gibi değişkenlerle ilişkisinin ortaya konduğu araştırmalara rastlanmaktadır.

2.3. Problem Çözme

Literatür incelendiğinde bireylerin problemi ele alış ve çözümleyiş yöntemlerinin benlik saygısı ve anne baba tutumları ile sıkı sıkıya bağlı olduğu görülmektedir.

2.3.1. Problem Kavramı

Problem dendiğinde akla yalnızca matematiksel bir konu olan problemler gelmemelidir. Yaşam birçok problemin çözümünü gerekli kılar (Cüceloğlu, 2000). Problem kelimesinin kökeni Latince olup, Arapçada “mesele”, Türkçede ise “sorun” kavramlarını ifade etmektedir. Sorun kavramı, öğrenilmesi, çözümlenmesi, bir sonuca varılması gereken durum anlamına gelmektedir (Kalaycı, 2001).

John Dewey, problemi, insan zihnini karıştıran, meydan okuyan ve inancı belirsizleştiren her şey olarak tanımlamaktadır (Gelbal, 1991). Cüceloğlu'na (2000) göre problem, bireyin ulaşmak istediği hedefe ulaşmasına ket vuran engeller sonucunda ortaya çıkan durumdur.

Günlük yaşantıda karşılaşılan pek çok şey problem olarak algılanabilir. Örneğin bireye yöneltilen bir soru, yolda yürürken aniden ayağa yapışan bir sakız, toplumsal olarak baktığımızda ise ekonomik kriz, darbe gibi birçok şey problem olabilir (Gelbal, 1991).

Yukarıda sözü edilen problem tanımları göz önüne alındığında, problem ile ilgili üç temel özellik ortaya çıkmaktadır:

1. Problem, karşılaşılan kişi için bir engeldir;
2. Problem, kişinin çözme gereksinimi hissettiği durumdur;
3. Problem, kişi için yeni bir durumdur, problemin çözebilmek için ön hazırlığı yoktur (Kalaycı, 2001).

2.3.2. Problem Çözme Kavramı

Problem, sıkıntılı ve istenmeyen durumları ifade eden bir kavramken; problem çözme, hedefe yönelirken bireyin karşısına çıkan engelleri yenme süreci olarak tanımlanmaktadır. Problem çözme, bilgi edinmenin yanı sıra çözüme ilişkin yaratıcı ve özgün yöntemlerden yararlanmayı da gerektirmektedir (Yalçın, Tetik ve Açıkgöz, 2010).

Heppner'e göre problem çözme, problemlerle başa çıkmak demektir. Heppner problem çözmeyi, iç veya dış arzu ve çağrılara uyum göstermek için davranışsal tepkilerde bulunma hali, bir başka deyişle bilişsel ve duyuşsal işlemleri bir amaca yönlendirmek olarak ifade etmektedir (Yalçın ve diğerleri, 2010).

Problem çözme yöntemleri, problemin türü, şiddeti ve karmaşıklığına göre farklılık gösterebilir. Örneğin, birtakım problemler mantık yoluyla çözülebilirken bazıları olaylara yeni bir bakış açısı ile bakmayı gerektirebilir. Problemlerin çözülme sürecinde değişmeyen olgu ise hedefe ulaşmayı engel olan durumu ortadan kaldırmaktır (Cüceloğlu, 2000).

Bingham (1998), problem çözme süreci ile ilgili dikkat çeken noktaları şöyle sıralamıştır:

- Problem çözme süreci kapsamlıdır.
- Birey problemi çözebileceğine dair umut beslemelidir.
- Problemleri bireyi geliştiren bir durum, bir fırsat olarak görmek gereklidir.
- Problem çözme süreci, birey cesaretli, istekli ve kendine güveniyor olduğunda başlar.
- Problem çözme, güç olan durumu ortadan kaldırmak amacıyla yaşantıları, gözlemleri ve duyguları yarar sağlayacak şekilde harmanlamak ve kaynaştırmaktır.

Problem çözme sürecinde birey, koşullara uyum göstermek ya da engelleri eksiltmek yoluyla gerginlikten kurtulup organizmanın iç dengesini sağlamanın seçeneklerini arar. Bu açıdan bakıldığında problem çözme, enerji, çaba, zaman ve alıştırma isteyen bir iş, edinilmesi gereken yetenek ve devamlı geliştirilmesi gereken bir durumdur (Bingham, 1998).

2.3.3. Problem Çözme Süreci ve Aşamaları

Problem çözme süreci, problemlerin türüne ve bireylere göre farklılık gösterse de bazı temel aşamalardan oluşur. Genelde problem çözme süreçleri için, John Dewey'in modeli temel alınmaktadır (Oğuzkan, 1993).

Dewey'in problem çözme basamakları şu şekildedir (Aksoy, 2003):

- Duyulan güçlük,
- Problemin belirlenip tanımlanması,
- Olası çözüm getiren hipotezlerin sunulması,
- Uygun kanıtların toplanması, hipotezlerin test edilmesi ve uygun soruların cevaplanması.

Bingham (1998) ise problem çözme basamaklarını sekiz aşamada tanımlamıştır. Bunlar:

- Problemi fark etme ve onunla uğraşma arzusu,
- Problemin açıklanması, kavranması ve bağlı olduğu alanın tanınması,
- Probleme ilişkin bilgi ve verinin toplanması,
- Problemin çözümü için uygun olan bilgilerin ayıklanması ve düzenlenmesi,
- Toplanan bütün bilgi ve verilerin düzenli bir şekle dönüştürülmesi,
- Toplanan bilgilerden olası çözüm yollarının belirlenmesi,
- Çözüm yollarının sınanarak en uygun olanının seçilmesi,
- Seçilen çözüm yolunun uygulanması ve kullanılan çözüm yolunun değerlendirilmesi.

Genel olarak bakıldığında, problem çözme birbirini takip eden zincirleme bilimsel aşamalardan meydana gelmektedir. Bu aşamaların ilkini problemin fark edilmesi oluşturur. Problemin ne olduğunun tanımlanması ikinci aşamadır. Üçüncü aşama, problemin çözümü için

beyin fırtınası yapılmasını içerir. Son aşamada ise olası çözüm yollarının bir veya bir kısmı denenerek söz konusu problem yok edilmeye çalışılır (Gelbal, 1991).

2.3.4. Problem Çözme ile İlgili Kuramlar

2.3.4.1. John Dewey'in Yansıtıcı Düşünme Kuramı

Dewey'e göre yansıtıcı düşünme, bilgi ve inançların dahil edildiği birbirleriyle bağlantılı fikirlerin nedenleme yapılarak sıralanmasını içeren aktif ve kasıtlı bir süreçtir. Yansıtıcı düşünme; durumdan kuşkulunmayı, tereddüt etmeyi, şaşırılmayı, zihinsel güçlük içermeyi ve aramayı, avlamayı, sorgulamayı, şüpheyi giderecek materyal bulma etkinliklerini kapsadığı için düşünme adına uygulanan işlemlerden farklılaşmaktadır (Kızılkaya ve Aşkar, 2009). Dewey'e göre yansıtıcı düşünce, daha iyi çözümlerin bulunması ve hayatın zenginleştirilmesi için sistemli hazırlığı, sorunları ve deneyimleri gerekli kılar (Saygılı, 2000).

Dewey, problem çözme basamak sırasının değişebileceğini, sürecinin herhangi bir basamaktan başlayabileceğini dile getirmektedir. Ayrıca bu basamaklardan bazıları çıkartılıp atılabilir ya da kısaltılabilirken, yeni basamaklarda geliştirilebilmektedir (Saygılı, 2000).

2.3.4.2. Guilford'un Yaratıcı Problem Çözme Modeli

Guilford'a göre problem çözme süreci, çevreden alınan ve bireyin vücudunda oluşan birtakım uyarıcılar vasıtasıyla başlar. Bu modelde problem çözmek için dört değişkene ihtiyaç duyulmaktadır: süzgeç, hafıza, yakınsak üretim ve ıraksak üretimdir. Bunlar sürekli etkileşim içerisindeyler. Bu değişkenlerin herhangi birinde oluşabilecek bir sorun, problem çözmeye ket vurabilmektedir (Bezci, 2010).

İç ve dış çevrede algılanan uyarıcılar, yaratıcı problem çözme sürecini başlatır. Eğer birey, var olan durum ile arzu edilen durum arasında oluşan farkı hisseder ve bundan rahatsızlık duyarsa problemi çözmeye başlar. Problemi çözme sürecinde standart yollar kullanılır. Sonuç bireyi memnun ederse süreç tamamlanmış olur. Süreç, tamamlanmış olmasına karşın sürdürülürse işte o zaman yaratıcı düşünce sürecine geçilmiş olunur. Problemin yeniden ele alınması, yeni ve farklı uyarıcılarla tekrardan tanımlamanın yapılması ile özgün çözümler devreye girmiş olur (Terzi Işık, 2000).

2.3.4.3. Alex Osborn'un Problem Çözme Kuramı

Beyin fırtınası tekniğini geliştiren Osborn'a göre etkili problem çözme süreci üç aşamayı kapsar. Bu aşamalar:

1. Sorun Bulma: Sorunun tanımlanma aşamasıdır.

2. Düşünce Bulma: Düşünce üretmeyi ve üretilen düşünceyi geliştirme aşamasıdır.

3. Çözüm Bulma: Üretilen düşünceleri değerlendirme ve arasından seçme aşamasıdır

(Sungur, 1997).

2.3.4.4. Bandura'nın Kendine Yeterlilik Modeli

Bandura, bilişsel süreçlerin yeni davranışlar edinmede önemli rol oynadığını ileri sürmektedir. Kişinin yeterlik beklentileri, davranışın başlayışını etkilediği gibi başa çıkmanın devamını da etkiler. Kişinin yeterliliği hakkındaki inancı, belli durumlarda başa çıkmayı deneyip denemeyeceğini belirler. Örneğin, bir problemle karşılaştığı zaman yeteneklerinden emin olmayanlar, genellikle ya çabalarını azaltır ya da vazgeçer; belirli çevresel isteklerle karşılaştıklarında kişisel eksiklikleri üzerinde durmaya yönelirler. Kısacası, kendi fonksiyonunun etkisini algılama, problem çözme sürecinin önemli bir belirleyicisidir (Taylan, 1990).

2.3.4.5. Thorndike'in Deneme-Yanılma Yoluyla Problem Çözme Modeli

Thorndike, yürüttüğü çalışmalar neticesinde, problem çözme sürecinde organizmanın hangi davranışların tatmin edici etkisi olduğuna deneme-yanılma yoluyla öğrendiği sonucuna ulaşmıştır. Organizma, problem çözme sırasında birçok davranışta bulunur ve davranışlardan sonuca götüreni kalıcı hale getirirken diğerleri söner. Thorndike, problem çözme sürecinin ardışık denemelerle kılacağı, bu sebeple de öğrenmenin aniden değil yavaş yavaş oluştuğunu savunmuştur. Anamlı ilişki örüntülerinin olmadığı ya da ön bilginin eksik olduğu sorun durumlarında mantıklı bir çözüm yolu olarak karşımıza çıkmaktadır (Erden ve Akman, 2011; Senemoğlu, 2007).

2.3.4.6. Karl Popper ve Problem Çözme

Karl Popper kuramında, ortaya çıkan problemlerin bireyi öğrenmeye, bilgi birikimini ve tecrübelerini artırmaya ve gözlem yapmaya yönlendirdiğini belirtmiştir. Problem çözme sürecine, problemin sorun olmasının sebepleri araştırılarak başlanmalıdır. Popper'e göre problemi anlamak; problemin parçalarını sezinlemek, alt birimlerini tanımak ve aralarındaki mantık örüntüsünü anlamak demektir. Bu kurama göre, bilimsel temelli bir problem, yaşayarak, çözmeye çalışarak ve başarısız deneyimlerle öğrenilmektedir (Saygılı, 2000; Sungur, 1997).

Popper, problem çözme sürecinde alternatif çözümlerinin cesaretle oluşturulması, olası çözüm önerilerinin de elekten geçirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Popper'e göre, bireyler karşılaşılan sorunları çözmek için çeşitli kuramlar geliştirirler. Ortaya sunulan bu kuramlar beraberinde yeni sorunlar meydana getirir. Bu süreç kısır döngü oluşturur (Sungur, 1997).

2.3.4.7. Parnes'in Yaratıcı Problem Çözme Modeli

Parnes'in geliştirdiği model, beş basamaktan oluşmaktadır.

Gerçeği bulma: Problem ile bağlantılı her şeyin ortaya döküldüğü basamaktır. Bu basamakta 5N1K soruları sorulmaktadır.

Problemi bulma: Problemin kendisini ve ona ait alt problemlerin bir listesi çıkarılır.

Fikir bulma: Problemin çözümüne ilişkin düşüncelerin özgürce ifade edildiği beyin fırtınası dönemidir. Mümkün olduğunca çok fikir üretilmeye çalışılır.

Çözüm bulma: Beyin fırtınası sonucu oluşan fikirlerin değerlendirildiği bir dönemdir. Bu aşamada problemi çözebilecek değişik çözümler seçmeye çalışılır.

Kabul bulma: Harekete geçme aşamasıdır. Tüm bu aşamaların sürekli tekrar edilmesi bireylerin davranışlarında kalıcılığı artıracaktır. Buradaki asıl hedef, kişinin problem ile bağlantılı gerçeği bulabilme, problemi farklı açılardan tanımlayabilme, çözümler üretebilme, kriterler belirlenerek alternatifleri değerlendirebilme, çözümün nasıl uygulanabileceği hususlarında alışkanlık kazanılarak günlük yaşamda da kullanılabilir hale gelmesidir (Eves, 2008).

2.3.4.8. Hermann'ın Yaratıcı Problem Çözme Modeli

Yaratıcı problem çözümede altı farklı bilişsel yapıya gereksinim duyulur. Hermann bu altı bilişsel yapıyı altı meslek grubu ile ilişkilendirmektedir. Çeşitli düşünce tiplerini ve farklı açılardan probleme yaklaşmayı tanımlayabilmek amacıyla meslek gruplarından yararlanılmıştır (Özden, 2010):

Dedektif: Problemin ne olduğunu anlayabilmek için tüm bilgiler toplanır.

Kaşif: Problemi tam olarak tanımlar ve problemi bütün yanlarıyla ele alır.

Sanatçı: Özgün bakış açıları ve farklı düşünceler üretir.

Mühendis: Fikirleri geliştirir. Henüz olgunlaşmamış fikirleri pratik ve uygulanabilir hale getirir.

Yargıç: Fikirlerin tümünü denetler ve en doğrusunu seçer.

Prodüktör: Problemin çözümü için uygulanması muhtemel taktik planlama geliştirir ve denemeler yapar.

2.3.5. Problem Çözme Becerisini Etkileyen Faktörler

Mevcut problemin çözülebilmesi pek çok etken ile ilişkilidir. Problem çözme becerisi; problemin yaşa uygunluğuna, çözüm için gerekli olan hazırlığa sahip olma seviyesine, yeteneğe, sağlığa, tutuma, çözümün bireye sağlayacağı faydaya ve karakteristik özelliklere bağlı olabilir (Ulupınar, 1997). Güçlü'ye (2003) göre, bireyin yaşantılarını fark etme gücü, durumlar karşısındaki tutum ve davranışları, değerleri ve karakteristik özellikleri problem çözme becerilerini önemli derecede etkilemektedir.

Önceki deneyimler problem çözümede bireye yardımcı olurlar. Bingham'e (1998) göre, bireyin önceki yaşantılarının toplamı, onun kimliğini, mevcut kişiliğini meydana getirir. Önceki yaşantılar, problem çözülürken kişiye yarar sağlayabileceği gibi, bazı zorluklar ve engellere de neden olabilir. Cüceloğlu'na (2000) göre, önceki deneyimlerin problem çözümede yarattığı güçlükler aşağıdaki gibi açıklanabilir:

1. İşleve Takılma: Önceki yaşantılar, bireye nesnelerin ana işlevlerini öğretmiştir. Birey nesnelerin var olan işlevlerine takılı kalır, bundan dolayı da nesnelere yeni durumlar için yaratıcı bir şekilde kullanmayı düşünemez.

2. Zihinsel Kurgu: Birey, problemi belirli yöntemlerle çözdükten sonra, bu yönteme bağlanır. Zihinsel kurgu adı verilen bu algısal bağlılık, buna benzer sorunlarda yeni ve farklı çözüm yöntemlerinin araştırılmasını engeller, devamlı olarak daha önce deneyimlenen yöntemlerin uygulanmasına yönelir.

2.3.6. Problem Çözme Becerileri ile İlgili Yapılan Araştırmalar

Heppner ve diğerleri (1983), yaptıkları çalışmada üniversiteye devam eden öğrencilerin problem çözme becerilerini benlik kavramı, mantıkdışı inançlar ve işlevsiz düşünceler ile ilişkisini incelemişlerdir. Araştırmanın çalışma grubu 500 üniversite öğrencisi oluşturmuştur. Araştırma sonucunda bağımlı değişkenlerin tümü ile problem çözme becerileri arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Etkili problem çözdüğünü düşünen öğrenciler yüksek bilişsel faaliyetlerden daha çok keyif aldıkları tespit edilmiştir. Aynı zamanda bu öğrencilerin benlik algılarının yüksek ve kendini eleştirme puanlarının ise düşük olduğu saptanmıştır.

Peterson (1991), çalışmasında ergenlerin problem çözme becerileri ile algıladıkları aile desteği arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma bulgularında ergenlerin problem çözme becerileri ile algıladıkları aile desteği arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Basmacı (1998), üniversite öğrencilerinin problem çözme düzeylerini çeşitli değişkenler açısından araştırmıştır. Araştırma sonunda, problem çözme beceri düzeyleri ile anne baba tutumları arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu bulunmuştur. Ebeveyn öğrenim durumu, öğrencinin doğum yeri, bölümü ve cinsiyetinin ise problem çözme düzeylerinde anlamlı bir farklılığa neden olmadığı görülmüştür.

Ornstein ve Lasley (2000), araştırma bulgularında problem çözme becerisi yüksek olan öğrencilerin, problemi ortaya koymak için kısa sürede harekete geçme girişiminde olduklarını ve problemi çözmek için var olan bilgilerinden yararlandıklarını saptamıştır.

D’Zurilla, Chang ve Sanna (2003), saldırganlık davranışı ile problem çözme ve benlik saygısı arasındaki ilişkiyi ortaya koymak amacıyla araştırma yapmışlardır. Üniversite öğrencileri üzerinde yapmış oldukları çalışma sonucunda, sosyal problem çözme becerisi ile benlik saygısı arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ve sosyal problem çözmenin ve benlik saygısının saldırganlık davranışı üzerinde etkili olduğunu bulmuşlardır.

Ünüvar (2003), çok yönlü algılanan desteğin lise öğrencilerinde problem çözme becerisi ve benlik saygısı üzerindeki etkisini incelemiştir. Öğrencinin aile ve arkadaşlarından aldıkları sosyal destek ile problem çözme becerileri arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Algılanan arkadaş desteğinin, algılanan aile desteğine oranla problem çözme

becerisi üzerine daha etkili olduğu bulunmuştur. Problem becerilerinde anne-baba eğitim düzeyi, cinsiyet ve sınıf düzeylerinin bir fark yaratmadığı saptanmıştır. Annesi çalışmayan öğrencilerin çalışanlara kıyasla problem çözümünde daha çok kaçınan ve değerlendirici yaklaşımda buldukları gözlemlenmiştir. Ayrıca öğrencilerin benlik saygısı arttıkça problem çözme becerileri de daha olumlu olduğu görülmüştür. Algılanan benlik saygısının en çok kendine güvenli yaklaşım üzerinde etkili olduğu bulunmuştur.

D'Zurilla ve Jaffee (2003), ergenlerin ve ebeveynlerinin problem çözme beceri düzeylerini ortaya koymaya yönelik araştırma yapmışlardır. Buna göre ebeveynlerin problem çözme becerileri, ergenlere göre anlamlı derecede daha yüksek bulunmuştur. Araştırmanın bir diğer bulgusu ise, riskli davranışlara sahip ergenlerin problem çözme becerileri düşük bulunmuştur.

Düzakın (2004), lise öğrencilerinde problem çözme becerilerinin okul türü, sınıfı, anne baba tutumu, doğum türü, kardeş sayısı ve cinsiyet değişkenleri açısından farklılığını incelemeyi amaçlamıştır. Araştırma bulgularında, öğrencilerinin problem çözme becerileri anne tutumuna göre farklılaşmazken; baba tutum ve davranışlarına göre farklılaştığı görülmüştür. Kardeş sayısı, doğum sırası ve sınıf düzeyine göre problem çözme becerilerinde oluşan farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunamamıştır. Anadolu lisesinde okuyanların ve kız öğrencilerin lehine problem çözme becerilerindeki farklılaşmanın anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çetinkale (2006), lise öğrencilerinde denetim odakları, anne baba tutumları ve problem çözme becerileri arasındaki ilişkiyi ortaya koymak amacıyla araştırma yapmıştır. Araştırma sonucuna göre, cinsiyet açısından problem çözme becerilerinin kendine güvenli ve planlı yaklaşım alt boyutları hariç diğer alt boyutlarında anlamlı fark olduğuna ilişkin bulgulara ulaşılmıştır. Öğrencilerin problem çözme becerilerine göre denetim odaklarında anlamlı düzeyde fark bulunamamıştır. Anne-baba tutumlarından otoriter anne-baba tutumu ile problem çözme becerilerinin alt ölçeği olan aceleci yaklaşımı pozitif yönde etkilediği görülmüştür. Koruyucu-istekçi anne baba tutum ve davranışı ile düşünen yaklaşım, kendine güvenli yaklaşım arasında olumlu; kaçınan yaklaşım arasında olumsuz bir ilişki olduğu gözlemlenmiştir.

Umut Pakkal (2007), çalışmasında okul öncesi eğitimi alan lise öğrencilerinin sosyal benlik değerleri ile problem çözme becerileri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma sonucunda okul öncesi eğitim alan ergenlerin problem çözme becerilerinin sosyal benlik değerlerine etkisi ortaya çıkmıştır. Ayrıca okul öncesi eğitim kurumuna daha uzun süre devam eden ergenlerin, kısa süre devam edenlere göre problem çözme becerisinde daha başarılı oldukları saptanmıştır.

Sünbül (2008), yaptığı çalışmada, problem çözme ve akran arabuluculuğu eğitim programının lise öğrencilerinin çatışma çözme becerileri, öfke kontrolü ve özsaygı düzeylerine etkisini araştırmıştır. Araştırmanın sonucunda, deney grubundaki öğrencilerin çatışma çözüm

becerilerinin, problem çözme ve arabuluculuk eğitimi aldıklarında daha yapıcı olduğu tespit edilmiştir. Yine benzer şekilde eğitim programına dahil olan öğrencilerin öfke kontrolü ve özsaygı düzeylerinin yükselmiş olduğu görülmüştür.

Çeşit (2011), sanat eğitimi alan lise öğrencilerinde problem çözme becerilerinin benlik saygı düzeylerine etkisini incelemiştir. Öğrencilerin problem çözme becerilerinin benlik saygı düzeylerine etkisinin cinsiyete göre değişmediği; sınıf düzeylerine göre fark yarattığı saptanmıştır. Sanat eğitimine dahil olan ve olmayan lise öğrencilerinin problem çözme düzeyleri ile benlik saygıları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Traş, Aslan ve Taş (2011), öğretmen adaylarının mizah tarzlarını, problem çözme becerilerini ve benlik saygı düzeylerini incelemiştir. Araştırma sonucunda problem çözme beceri düzeyi arttıkça benlik saygısının, katılımcı mizahın ve kendini geliştirici mizah kullanma düzeyinin arttığı, saldırgan mizahın ve yıkıcı mizahın ise azaldığı fark edilmiştir.

Zincirli (2014), öğretmen adaylarının eleştirel düşünme, anne baba tutumları ve problem çözme becerileri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma bulgularına göre okul öncesi öğretmen adaylarının anne baba tutum algıları: cinsiyet ve baba eğitim düzeyine göre farklılık göstermezken, annenin eğitim düzeyi, öğretmen adaylarının yaşı ve aylık gelir düzeylerine göre farklılaşmaktadır. Problem çözme becerileri: cinsiyet ve babanın eğitim seviyesine göre farklılık göstermezken; yaş, annenin eğitim seviyesi ve aylık gelir seviyelerine göre farklılaşmaktadır. Öğretmen adaylarının eleştirel düşünme becerileri ile anne babanın demokratik tutum algıları arasında pozitif yönde, problem çözme becerilerinin geneli ve tüm alt boyutları ile anne babanın demokratik tutum algıları arasındaki pozitif ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir. Yine problem çözme becerilerinin değerlendirici yaklaşım alt boyu hariç toplam puanı ve diğer alt boyutları ile koruyucu ve otoriter anne baba tutumları arasındaki ilişkinin negatif yönde olduğu görülmüştür.

Problem çözme becerileri ile ilgili literatür incelendiğinde, problem çözme becerilerinin stresle başa çıkma (Bezci, 2010), sosyal kaygı (Baltacı, 2010), yetkinlik inançları (Çelikkaleli ve Gündüz), denetim odağı (Aydın, 1999), karar verme (Kökdemir, 2003), psikolojik iyi oluş (Atik Bilgenoğlu, 2009), sosyal kişisel uyum (Saygılı, 2000), sürekli öfke ve öfke ifade tarzları (Danışık, 2005) ve yıldırımaya maruz kalma (Çetin, 2011) gibi değişkenlerle ilişkisinin ortaya konduğu araştırmalara rastlanmaktadır.

Kuramsal bilgiler ışığında, benlik saygısının gelişiminde anne baba tutumlarının rolünün hayati önem taşıdığı görülmektedir. Öte yandan, ergenlerin benlik saygılarının, problem çözme becerilerini etkileyebilecek temel etmenlerden olduğu belirlenmiştir. Bununla beraber, yapılan çok sayıdaki araştırmada ergenlerin anne baba tutumları ile problem çözme becerileri arasında anlamlı düzeyde ilişkiler bulunmuştur. Literatür incelendiğinde, ergenlerin anne baba tutumları ile problem çözme becerileri arasındaki ilişkide benlik saygısının aracılık etkisini belirleyen

araştırmaların olmadığı görülmektedir. Bu nedenle bu çalışmanın temel hipotezi, ergenlerin anne baba tutumlarının benlik saygıları üzerinde etkili olacağı ve bu etkinin neticesinde problem çözme becerilerinin etkileneceği şeklindedir. Benlik saygısının aracı etkisinin tespit edilmesi durumunda, ergenlerin problem çözme becerilerinin artırılması noktasında yapılacak çalışmalar için önemli bir veri sağlayacağı düşünülmektedir.

3. YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli

İlişkisel tarama modelinin kullanıldığı bu araştırmada, ergenlerin anne baba tutumları ile problem çözme becerileri arasındaki ilişkide benlik saygısının aracı etkisini ortaya koymak amaçlanmıştır. Araştırmanın bağımsız değişkeni anne baba tutumları, bağımlı değişkeni problem çözme becerileri olup aracı değişken ise benlik saygısıdır.

3.2. Araştırma Grubu

Araştırmanın evrenini 2015- 2016 eğitim öğretim yılında Mersin ili merkez ilçelerinin (Akdeniz, Yenişehir, Toroslar, Mezitli) ortaöğretim kurumlarında öğrenim görmekte olan kız ve erkek öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise, Mersin ili merkez ilçelerindeki (Akdeniz, Yenişehir, Toroslar, Mezitli) ortaöğretim kurumlarının 10. ve 11. sınıflarında öğrenim görmekte ve tesadüfi örnekleme yardımıyla seçilmiş olan 1144 öğrenci (599 kız, 545 erkek) oluşturmaktadır. Oryantasyon sürecinde olduklarından 9. sınıf öğrencileri, YGS-LYS sürecindeki sınav kaygıları göz önüne alınarak ise 12. sınıf öğrencileri araştırma örneklemine dahil edilmemiştir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak ergenlerin anne-baba tutumlarının ölçümü için “Anne-Baba Tutum Ölçeği”, ergenlerin kişilerarası ilişkilerde yaşadıkları problemleri çözme konusunda kendilerini nasıl değerlendirdiklerini belirlemek amacıyla “Kişilerarası Problem Çözme Envanteri”, benlik saygısı düzeylerini belirlemek için “Coopersmith Benlik Saygısı Envanteri”nin kısa formu ve sosyo-demografik bilgilerini toplamak amacıyla “Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır.

3.3.1. Anne Baba Tutum Ölçeği

Anne Baba Tutum Ölçeği, 1972 yılında Kuzgun tarafından geliştirilmiş daha sonra 1993 yılında Kuzgun ve Eldeleklioğlu tarafından revize edilmiştir. Gazi Üniversitesi İdari Bilimler fakültesinde öğrenim gören 100 öğrenci ile ölçeğin geçerlilik ve güvenilirlik çalışması yürütülmüştür. Geliştirilen ölçek faktör analizi sonuçlarına göre demokratik (15 madde), koruyucu-istekçi (15 madde) ve otoriter (10 madde) olarak isimlendirilen birbirinden bağımsız 3 boyuttan ve toplam 40 maddeden oluşmaktadır.

Ölçek maddeleri 5’li likert tipi derecelendirmeye ölçülmektedir. Demokratik tutumu ölçen maddeler 1, 2, 6, 7, 13, 14, 15, 20, 21, 22, 29, 30, 36, 37, 39. maddelerdir. Koruyucu-İstekçi anne baba tutumunu ölçen maddeler, 4, 9, 10, 11, 17, 18, 19, 24, 25, 26, 27, 28, 32, 33, 34. maddeler ve otoriter anne baba tutumunu ölçen maddeler de 3, 5, 8, 12, 16, 23, 31, 35, 38 ve 40. maddelerdir.

Ölçeğin güvenilirliğini belirleyebilmek için, ölçeğin alt boyutlarının iç tutarlılık katsayıları hesaplanmıştır ve testin kararlılığı için test tekrar test tekniği kullanılmıştır. Bunlara göre Cronbach alfa katsayıları demokratik tutum için .89, koruyucu/istekçi tutum için .82 ve otoriter tutum için .78 bulunmuştur. Alt ölçeklerin kararlılık katsayıları sırasıyla .92, .75 ve .79 olarak hesaplanmıştır (Kuzgun ve Eldeleklioğlu, 2005). Mevcut çalışmada ölçeğin Cronbach alfa katsayıları demokratik tutum için .93, koruyucu-istekçi tutum için .85 ve otoriter tutum için .84 bulunmuştur.

3.3.2. Coopersmith Benlik Saygısı Envanteri

Coopersmith (1967) tarafından geliştirilen envanter, bireyin çeşitli alanlarda kendisi hakkındaki tutumunu değerlendirmede kullanılan bir ölçme aracıdır. Ölçeğin 58 sorudan oluşan uzun formu ve 25 sorudan oluşan kısa formu bulunmaktadır. Uzun formunda beş ayrı alt ölçeğe ilişkin puanlar alınabilmektedir. Bunlar: genel benlik-saygısı, sosyal benlik-saygısı, okul-akademik benlik-saygısı, aile ve eve ilişkin benlik-saygısı ve yalan maddeler. Ayrıca uzun formunda benlik saygısına ilişkin toplam bir puan da elde edilebilmektedir.

Coopersmith, aracın test-tekrar-test güvenilirlik katsayısını beş hafta arayla 0.88, üç yıl arayla 0.70 bulmuş; Kuder Richardson güvenilirlik katsayısını ise kızlar için 0.91, erkekler için 0.80 olarak hesaplamıştır. Coopersmith (1967), ölçeğin benzer ölçekler ve yordama geçerliği katsayısını 40 ile 60 arasında değişen değerler ile ortaya koymuştur. Ölçeğin yapı geçerliği, Coopersmith tarafından yapılan birçok çalışmayla sağlanmış; yaratıcılık, kaygı, ailesel tutum, istek düzeyi ve diğer değişkenlerle ilişkileri kuramsal açıdan tutarlı bir şekilde ortaya konmuştur.

Pişkin (1997), lise öğrencileri ile hem Kuder-Richardson-20 formülünü hem de testi yarılama tekniğini kullanarak envanterin uzun ve kısa formu üzerinde güvenilirlik çalışması yapmıştır. Araştırmacı, envanterin kısa formunun KR-20 sonucunda elde edilen güvenilirlik katsayısını .76, iç tutarlılık güvenilirlik katsayısını da .81 olarak bulmuştur. Mevcut çalışmada ölçeğin kısa formunun Cronbach alfa katsayısı .77 hesaplanmıştır.

Form “Evet” ya da “Hayır” şeklinde cevaplanabilen ifadelerden meydana gelmektedir. Bazı maddelerde “Evet” bazı maddelerde ise “Hayır” seçeneğini işaretleyenler 4 puan almaktadır. Envanterden alınabilecek puanlar 0 (sıfır) ile 100 (yüz) arasında değişkenlik gösterebilmektedir. Alınabilecek en yüksek puan 100’dür. Puanların yüksekliği ile benlik saygısı düzeyi arasında doğru orantılı bir ilişki vardır. Yüksek puanlar benlik saygısı düzeyinin yüksekliğini, düşük puanlar ise benlik saygısı düzeyinin düşüklüğünü işaret etmektedir. Bu araştırmada 25 maddelik kısa form kullanılmıştır.

3.3.3. Kişilerarası Problem Çözme Envanteri

Kişilerarası Problem Çözme Envanteri 18-30 yaşları arasındaki üniversite öğrencilerinde problem çözme yaklaşım ve becerilerini ölçmek için Çam ve Tümkaya (2007) tarafından geliştirilen bir araçtır. Envanterin lise öğrencileri üzerinde geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları da yapılmıştır.

Kişilerarası Problem Çözme Envanteri toplam 50 maddeden ve beş alt ölçekten oluşmaktadır. Bu alt ölçekler Probleme Olumsuz Yaklaşma, Yapıcı Problem Çözme, Kendine Güvensizlik, Sorumluluk Almama ve Isırcı-Sebatkar Yaklaşımdır. Her bir alt ölçekte yer alan madde sayısı sırasıyla 16, 16, 7, 5 ve 6'dır. Maddelerin 1 (Hiç uygun değil) ile 5 (Tamamıyla uygun) arasında olmak üzere beşli değerlendirme seçenekleri vardır. Her bir alt ölçek için elde edilen yüksek puan kişilerarası problem çözmeyle ilgili özelliğin yüksek olduğunu göstermektedir. Bu araştırmaya, iki ana problem çözme yöntemi olarak görülen ve analiz-tartışma boyutunda araştırma(cı)ya sağlayacağı esneklik ve sadelik nedeniyle probleme olumsuz yaklaşma ve yapıcı problem çözme alt boyutları dahil edilmiştir.

Toplanan verilerden doğrulayıcı faktör analizi, ölçüt geçerliği, benzer ve farklı yapılar geçerliği ile güvenilirlik analizleri yapılmıştır. Yapılan Doğrulayıcı Faktör Analizi çalışması sonuçları envanterin beş faktörlü yapısını doğrulamıştır. Envanterin alt ölçek puanları arasında düşük ve orta düzeyde ilişkiler mevcuttur. Envanterin alt ölçeklerinin ölçüt ve benzer-farklı yapılar geçerliğinin olduğu bulunmuştur. Envanterin alt ölçek puanlarının Cronbach alfa değerleri .67 ile .89 arasında; test- tekrar test korelasyon katsayıları ise .67 ile .84 arasında değişmiştir (Çam ve Tümkaya, 2008). Mevcut çalışmada envanterin alt ölçek puanlarının Cronbach alfa değerleri probleme olumsuz yaklaşma .90, yapıcı problem çözme .87, kendine güvensizlik .76, sorumluluk almama .67 ve ısırcı sebatkar yaklaşım .65 bulunmuştur.

3.3.4. Kişisel Bilgi Formu

Kişisel bilgi formunda katılımcıların cinsiyetleri, okul türleri, sınıfları, alanları ve akademik anlamda kendilerini hangi düzeyde algıladıkları sorulmuştur.

3.4. Veri Analizi

Değişkenler arasındaki ilişkiler Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı kullanılarak belirlenmiştir. Anne baba tutumu ile problem çözme becerileri arasındaki ilişkide benlik saygısının aracılık rolünün incelenmesi için regresyon analizi yapılmıştır. Ayrıca aracılık etkisinin anlamlılığını belirlemek amacıyla Sobel Z testi kullanılmıştır. Yordayıcı değişken anne baba tutumu, yordanan değişken problem çözme becerileri iken, aracı değişken olarak benlik saygısı kullanılmıştır. Araştırmada ileri sürülen değişkenlerin aracı rolü incelenirken Baron ve Kenny'nin (1986) ölçütleri göz önüne alınmıştır. Bir değişkenin aracı değişken olabilmesi için aşağıda belirtilen dört ölçütü sağlaması gerekmektedir:

1. Yordayıcı ve yordanan değişken arasındaki ilişki anlamlı olmalıdır.
2. Aracı değişken ve yordayıcı değişken arasındaki ilişki anlamlı olmalıdır.
3. Aracı değişken ile yordanan değişken arasında anlamlı ilişki olmalıdır.
4. Aracı değişken ile yordayıcı değişken eş zamanlı olarak regresyon analizine girildiğinde daha önce yordayıcı ve yordanan değişken arasında var olan anlamlı ilişki anlamlı olmaktan çıkmalı ya da daha önceki anlamlılık düzeyi azalmalıdır. Aracı değişken modele girdiğinde yordayıcı ve yordanan değişken arasındaki ilişki anlamlı olmaktan çıkıyorsa tam bir aracı modelden; eğer yordayıcı ve yordanan değişken arasındaki ilişkinin anlamlılık düzeyinde bir azalma oluyorsa kısmi aracı modelden söz edilebilir (Baron ve Kenny, 1986).

4. BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın amaçları çerçevesinde elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

4.1. Korelasyon Analizine İlişkin Bulgular

Anne baba tutumu, problem çözme becerileri ve benlik saygısı arasındaki ilişkilerin belirlenmesi amacıyla Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı kullanılmıştır. Yapılan analiz sonunda ulaşılan bulgular Tablo 4.1 de verilmiştir.

Tablo 4.1. Ergenlerin Benlik Saygısı, Anne Baba Tutumları ve Problem Çözme Beceri Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler ve Korelasyon Katsayıları (r)

	BENLİK	DABT	KABT	OABT	POY	YPC
BENLİK	1					
DABT	.51**	1				
KABT	-.42**	-.35**	1			
OABT	-.50**	-.60**	.72**	1		
POY	-.47**	-.09**	.31**	.27**	1	
YPC	.19**	.26**	.03	-.08**	.11**	1
\bar{X}	62.70	56.24	40.58	22.43	42.73	52.64
Ss	18.22	13.02	11.54	8.57	13.50	11.02

**p<.01

BENLİK: Benlik Saygısı; DABT: Demokratik Anne Baba Tutumu; KABT: Koruyucu-İstekçi Anne Baba Tutumu; OABT: Otoriter Anne Baba Tutumu; POY: Probleme Olumsuz Yaklaşma; YPC: Yapıcı Problem Çözme; \bar{X} : Aritmetik Ortalama

Tablo 4.1. incelendiğinde probleme olumsuz yaklaşma ile demokratik anne baba tutumu arasında negatif yönde ($r=-.09$; $p<.01$); koruyucu anne baba tutumu ($r=.31$; $p<.01$) ve otoriter anne baba tutumu ($r=.27$; $p<.01$) arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu görülmektedir. Koruyucu ve otoriter anne baba tutumu ile yetişen ergenler probleme daha olumsuz yaklaşmaktadırlar. Buna karşın demokratik tutumla yetişen ergenlerin ise probleme olumsuz yaklaşmaları azalmaktadır.

Yapıcı problem çözme ile demokratik anne baba tutumu arasında pozitif yönde ($r=.26$; $p<.01$) ve otoriter anne baba tutumu arasında negatif yönde ($r=-.08$; $p<.01$) anlamlı ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Diğer bir değişle, yapıcı problem çözebilen ergenlerin anne baba tutumlarına bakıldığında demokratik tutumu benimsiyor oldukları söylenebilir. Ayrıca koruyucu anne baba tutumu ile yapıcı problem çözme arasındaki ilişki anlamlı bulunmamıştır ($r=.03$; $p>.05$).

Demokratik anne baba tutumu ile benlik saygısı arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($r=.50$; $p<.01$). Ebeveynlerin demokratik tutumu arttıkça ergenlerin

benlik saygısı yükselmektedir. Ayrıca benlik saygısı ile koruyucu anne baba tutumu ($r=-.42$; $p<.01$) ve otoriter anne baba tutumu ($r=-.51$; $p<.01$) arasında negatif yönde anlamlı ilişkiler bulunmaktadır. Diğer bir ifadeyle anne babaların sergiledikleri koruyucu ve otoriter tutum arttıkça ergenlerin benlik saygılarında düşüş yaşanmaktadır.

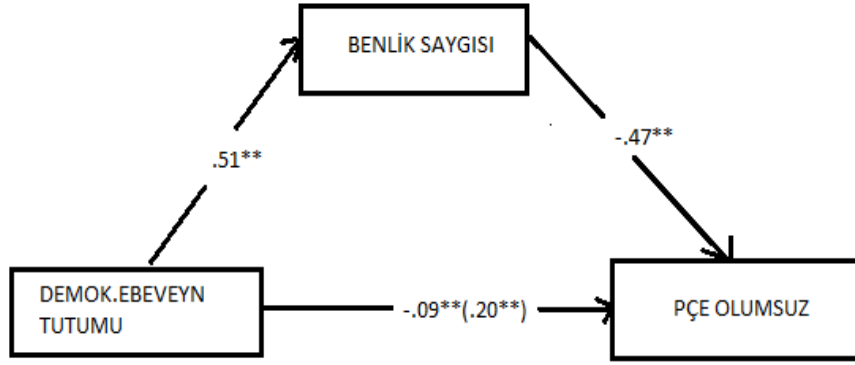
Ergenlerin benlik saygıları ile probleme olumsuz yaklaşma arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($r= -.47$; $p<.01$). Başka bir ifadeyle benlik saygıları düşük olan ergenler probleme daha olumsuz yaklaşmaktadırlar. Ayrıca yapıcı problem çözme ile benlik saygısı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($r=.19$; $p<.01$). Yapıcı problem çözme becerisine sahip olan ergenlerin benlik saygılarının daha yüksek olduğu söylenebilir.

4.2. Aracılık İlişisine İlişkin Bulgular

4.2.1. Demokratik Anne Baba Tutumu ile Probleme Olumsuz Yaklaşma Arasındaki İlişkide Benlik Saygısının Aracılık Rolüne İlişkin Bulgular

Ergenlerin demokratik anne baba tutumları ile probleme olumsuz yaklaşma arasındaki ilişkide benlik saygısının aracı rolünü incelemek amacıyla Baron ve Kenny'nin (1986) aracılık rolünü test etmeye yönelik ortaya koymuş olduğu varsayımları kullanılmıştır. İlk üç ölçütün araştırma değişkenleri tarafından karşılanıp karşılanmadığının belirlenebilmesi amacıyla regresyon analizi yapılmıştır.

Bu çerçevede ilk olarak ergenlerin demokratik ebeveyn tutumları ile probleme olumsuz yaklaşma arasındaki doğrudan ilişkinin anlamlı olduğu belirlenmiştir ($\beta= -.09$, $p <.01$). İkinci aşamada demokratik ebeveyn tutumu ve benlik saygısının ($\beta= .51$, $p <.01$), benlik saygısından probleme olumsuz yaklaşıma giden yolun anlamlı olduğu görülmektedir ($\beta= -.47$, $p <.01$). Son olarak, benlik saygısının aracılık rolü test edilmiş ve demokratik ebeveyn tutumu ile probleme olumsuz yaklaşma arasındaki yol katsayısının arttığı ve pozitif olarak hala anlamlı olduğu görülmektedir ($\beta= .20$, $p <.01$). Bu kapsamda ergenlerin demokratik ebeveyn tutumları ile probleme olumsuz yaklaşma arasındaki ilişkide benlik saygısının hiçbir şekilde aracılık rolü üstlenmediği belirlenmiştir (bkz. Şekil 4.2.1).

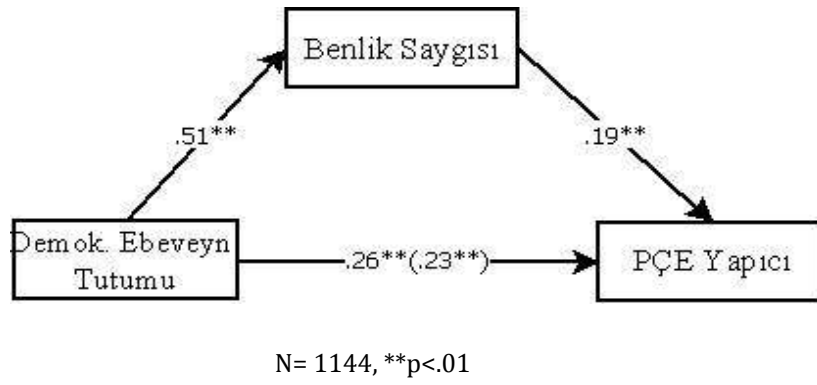
N= 1144, **p<.01

Şekil 4.2.1. Ergenlerin Benlik Saygılarının Demokratik Ebeveyn Tutumları ile POY Arasındaki Aracı Rolüne Ait Yol Katsayıları

4.2.2. Demokratik Anne Baba Tutumu ile Yapıcı Problem Çözme Arasındaki İlişkide Benlik Saygısının Aracılık Rolüne İlişkin Bulgular

Ergenlerin demokratik anne baba tutumları ile yapıcı problem çözme arasındaki ilişkide benlik saygısının aracı rolünü incelemek amacıyla Baron ve Kenny'nin (1986) aracılık rolünü test etmeye yönelik ortaya koymuş olduğu varsayımları kullanılmıştır. İlk üç ölçütün araştırma değişkenleri tarafından karşılanıp karşılanmadığının belirlenebilmesi amacıyla regresyon analizi yapılmıştır.

Bu çerçevede ilk olarak ergenlerin demokratik ebeveyn tutumları ile yapıcı problem çözme arasındaki doğrudan ilişkinin anlamlı olduğu belirlenmiştir ($\beta=.26$, $p <.01$). İkinci aşamada demokratik ebeveyn tutumu ve benlik saygısını ($\beta= .51$, $p <.01$), benlik saygısından yapıcı problem çözmeye giden yolun anlamlı olduğu görülmektedir ($\beta= .19$, $p <.01$). Son olarak, benlik saygısının aracılık rolü test edilmiş ve demokratik ebeveyn tutumu ile yapıcı problem çözme arasındaki yol katsayısında 3 puanlık anlamlı bir düşüş görülmektedir ($\beta= .23$, $p <.01$). Aracı değişken denkleme girdiğinde yordayıcı değişkenin beta değerinin düştüğü, ancak anlamlılığını yitirmediği için ergenlerin benlik saygılarının, demokratik anne baba tutumu ile yapıcı problem çözme arasındaki ilişkide kısmi aracı etki gösterdiği ortaya konmuştur. Yapılan Sobel Testi bu aracı etkinin anlamlı olduğunu göstermiştir (Sobel $Z= 2.128$; $p<.05$) (bkz. Şekil4.2.2).

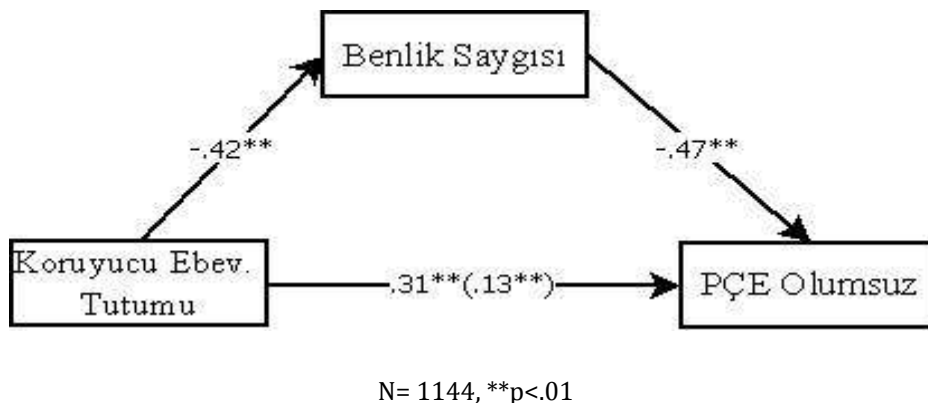

Şekil 4.2.2. Ergenlerin Benlik Saygılarının Demokratik Ebeveyn Tutumları ile YPÇ Arasındaki Aracı Rolüne Ait Yol Katsayıları

4.2.3. Koruyucu-İstekçi Anne Baba Tutumu ile Probleme Olumsuz Yaklaşma Arasındaki İlişkide Benlik Saygısının Aracılık Rolüne İlişkin Bulgular

Ergenlerin koruyucu-istekçi anne baba tutumları ile probleme olumsuz yaklaşma arasındaki ilişkide benlik saygısının aracı rolünü incelemek amacıyla Baron ve Kenny'nin (1986) aracılık rolünü test etmeye yönelik ortaya koymuş olduğu varsayımları kullanılmıştır. İlk üç ölçütün araştırma değişkenleri tarafından karşılanıp karşılanmadığının belirlenebilmesi amacıyla regresyon analizi yapılmıştır.

Bu çerçevede ilk olarak ergenlerin koruyucu-istekçi ebeveyn tutumları ile probleme olumsuz yaklaşma arasındaki doğrudan ilişkinin anlamlı olduğu belirlenmiştir ($\beta=.31$, $p <.01$). İkinci aşamada koruyucu-istekçi ebeveyn tutumu ve benlik saygısını ($\beta= -.42$, $p <.01$), benlik saygısından probleme olumsuz yaklaşıma giden yolun anlamlı olduğu görülmektedir ($\beta= -.47$, $p <.01$). Son olarak, benlik saygısının aracılık rolü test edilmiş ve koruyucu-istekçi ebeveyn tutumu ile probleme olumsuz yaklaşma arasındaki yol katsayısında 20 puanlık anlamlı düşüş görülmektedir ($\beta= .13$, $p <.01$). Bu kapsamda ergenlerin koruyucu-istekçi ebeveyn tutumları ile probleme olumsuz yaklaşma arasındaki ilişkide benlik saygısının kısmi aracılık rolü üstlendiği belirlenmiştir (Sobel $Z= 3.010$; $p<.05$) (bkz. Şekil 4.2.3).

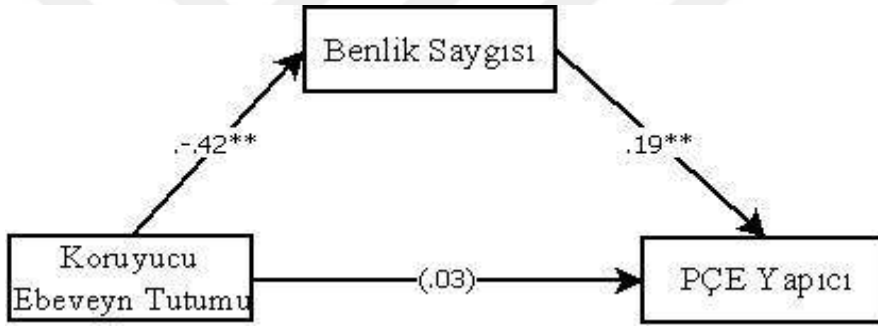

Şekil 4.2.3. Ergenlerin Benlik Saygılarının Koruyucu-İstekçi Ebeveyn Tutumları ile POY Arasındaki Aracı Rolüne Ait Yol Katsayıları

4.2.4. Koruyucu-İstekçi Anne Baba Tutumu ile Yapıcı Problem Çözme Arasındaki İlişkide Benlik Saygısının Aracılık Rolüne İlişkin Bulgular

Ergenlerin koruyucu-istekçi anne baba tutumları ile yapıcı problem çözme arasındaki ilişkide benlik saygısının aracı rolünü incelemek amacıyla Baron ve Kenny'nin (1986) aracılık rolünü test etmeye yönelik ortaya koymuş olduğu varsayımları kullanılmıştır. İlk üç ölçütün araştırma değişkenleri tarafından karşılanıp karşılanmadığının belirlenebilmesi amacıyla regresyon analizi yapılmıştır

Bu çerçevede ergenlerin benlik saygıları ile koruyucu-istekçi ebeveyn tutum puanları ($\beta=-.42$, $p <.01$) ve yapıcı problem çözme puanları ($\beta= .19$, $p <.01$) arasında anlamlı ilişkiler olduğu belirlenmiştir. Diğer taraftan, ergenlerin koruyucu-istekçi ebeveyn tutumları ile yapıcı problem çözme arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($\beta= .03$, $p <.01$). Bu kapsamda ergenlerin koruyucu-istekçi ebeveyn tutumları ile yapıcı problem çözme becerileri arasındaki yol katsayısı istatistiksel olarak anlamsız olduğu için aracılık analizi yapılamamıştır (bkz. Şekil 4.2.4.).

N= 1144, **p<.01

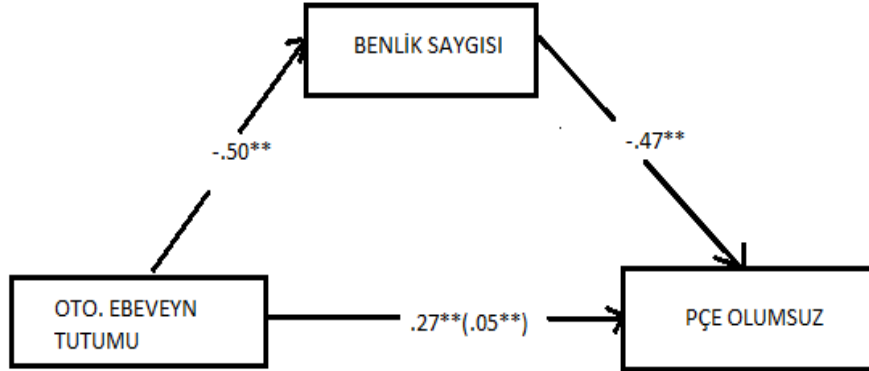
Şekil 4.2.4. Ergenlerin Benlik Saygılarının Koruyucu-İstekçi Ebeveyn Tutumları ile PÇE Arasındaki Aracı Rolüne Ait Yol Katsayıları

4.2.5. Otoriter Anne Baba Tutumu ile Probleme Olumsuz Yaklaşma Arasındaki İlişkide Benlik Saygısının Aracılık Rolüne İlişkin Bulgular

Ergenlerin otoriter anne baba tutumları ile probleme olumsuz yaklaşma arasındaki ilişkide benlik saygısının aracı rolünü incelemek amacıyla Baron ve Kenny'nin (1986) aracılık rolünü test etmeye yönelik ortaya koymuş olduğu varsayımları kullanılmıştır. İlk üç ölçütün araştırma değişkenleri tarafından karşılanıp karşılanmadığının belirlenebilmesi amacıyla regresyon analizi yapılmıştır.

Bu çerçevede ilk olarak ergenlerin otoriter ebeveyn tutumları ile probleme olumsuz yaklaşma arasındaki doğrudan ilişkinin anlamlı olduğu belirlenmiştir ($\beta=.27$, $p <.01$).İkinci aşamada otoriter ebeveyn tutumu ve benlik saygısını ($\beta= -.50$, $p <.01$), benlik saygısından probleme olumsuz yaklaşıma giden yolun anlamlı olduğu görülmektedir ($\beta= -.47$, $p <.01$). Son olarak, benlik saygısının aracılık rolü test edilmiş ve otoriter ebeveyn tutumu ile probleme

olumsuz yaklaşma arasındaki ilişkinin anlamlılığının ortadan kalktığı sonucu elde edilmiştir ($\beta = .05, p < .01$). Bu kapsamda ergenlerin otoriter ebeveyn tutumları ile probleme olumsuz yaklaşma arasındaki ilişkide benlik saygısının tam aracılık rolü üstlendiği belirlenmiştir (bkz. Şekil 4.2.5).

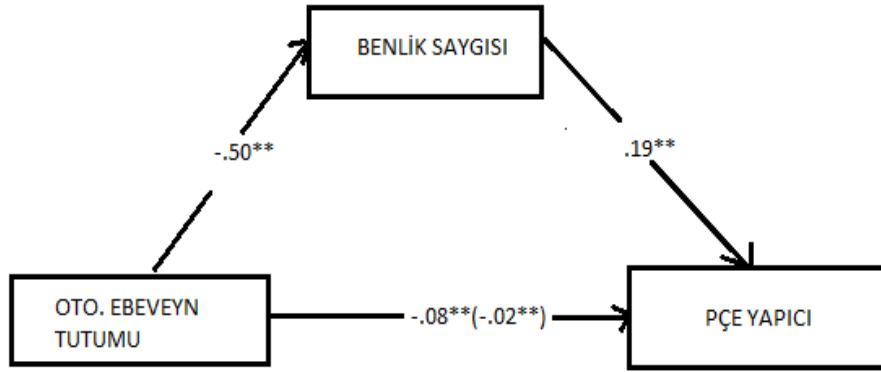
N= 1144, **p<.01

Şekil 4.2.5. Ergenlerin Benlik Saygılarının Otoriter Ebeveyn Tutumları ile POY Arasındaki Aracı Rolüne Ait Yol Katsayıları

4.2.6. Otoriter Anne Baba Tutumu ile Yapıcı Problem Çözme Arasındaki İlişkide Benlik Saygısının Aracılık Rolüne İlişkin Bulgular

Ergenlerin otoriter anne baba tutumları ile yapıcı problem çözme arasındaki ilişkide benlik saygısının aracı rolünü incelemek amacıyla Baron ve Kenny'nin (1986) aracılık rolünü test etmeye yönelik ortaya koymuş olduğu varsayımları kullanılmıştır. İlk üç ölçütün araştırma değişkenleri tarafından karşılanıp karşılanmadığının belirlenebilmesi amacıyla regresyon analizi yapılmıştır.

Bu çerçevede ilk olarak ergenlerin otoriter ebeveyn tutumları ile yapıcı problem çözme arasındaki doğrudan ilişkinin anlamlı olduğu belirlenmiştir ($\beta = -.08, p < .01$). İkinci aşamada otoriter ebeveyn tutumu ve benlik saygısını ($\beta = -.50, p < .01$), benlik saygısından yapıcı problem çözmeye giden yolun anlamlı olduğu görülmektedir ($\beta = .19, p < .01$). Son olarak, benlik saygısının aracılık rolü test edilmiş ve otoriter ebeveyn tutumu ile yapıcı problem çözme arasındaki ilişkinin anlamlı olmadığı görülmektedir ($\beta = -.02, p > .05$). Bu kapsamda ergenlerin otoriter ebeveyn tutumları ile yapıcı problem çözme arasındaki ilişkide benlik saygısının tam aracılık rolü üstlendiği ortaya konmuştur (Şekil 4.2.6).

N= 1144, **p<.01

Şekil 4.2.6. Ergenlerin Benlik Saygılarının Otoriter Ebeveyn Tutumları ile YPÇ Arasındaki Aracı Rolüne Ait Yol Katsayıları

5. TARTIŞMA

Bu bölümde araştırma sonucunda elde edilen bulgular tartışılmıştır.

5.1. Ergenlerin Demokratik Anne Baba Tutumu ile Probleme Olumsuz Yaklaşma Arasındaki İlişkide Benlik Saygısının Aracılık Rolüne İlişkin Bulgunun Tartışılması

Araştırmada, ergenlerin demokratik anne baba tutumu ile probleme olumsuz yaklaşma arasındaki ilişkide benlik saygısının hiçbir şekilde aracılık rolü üstlenmediği belirlenmiştir. Aracılık rolü olmaması, demokratik anne baba tutumunun probleme olumsuz yaklaşmayı yordama gücü üzerinde benlik saygısının güçlendirici bir etkisinin olmadığı şeklinde yorumlanabilir. Bu sonuç araştırmanın, demokratik anne baba tutumu ile probleme olumsuz yaklaşma arasındaki doğrudan ilişkinin negatif yönde anlamlı olduğu sonucunu kuvvetlendirir niteliktedir. Buradan hareketle, ebeveyn ve çocuk arasında koşulsuz sevgi bulunan, çocuğun bağımsız bir kişilik geliştirmesi desteklenen, kuralların net, açık ve anlaşılır bir şekilde belirlendiği, çocuğun yaşına uygun sorumlulukların verildiği ve çocuğun fikirlerinin önemsendiği demokratik aile ortamında yetişen çocukların problemleri birer fırsat olarak gördükleri ve çözeceklerine inandıkları, yeteneklerine güvendikleri sonucuna ulaşılabılır.

Literatür incelendiğinde araştırmadan elde edilen bulgular ile Zincirli'nin (2014) araştırma bulgularının birbirini desteklediği görülmektedir. Öğretmen adaylarının problem çözme becerilerinin geneli ve tüm alt boyutları ile anne baba demokratik tutumları arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Pamuk (2016), üniversite öğrencileri üzerinde yapmış olduğu araştırmada, öğrencilerin algıladıkları demokratik anne baba tutumu düzeyinin öğrencilerin aceleci ve kaçınan yaklaşım düzeyini azalttığını belirtmiştir. Ayrıca öğrencilerin algıladıkları demokratik anne baba tutumu düzeyinin, problem çözme becerisi genel düzeyini olumlu yönde etkilemekte olduğunu saptamıştır.

Basmacı (1998) tarafından yapılan araştırmada, anne baba tutumunu demokratik olarak algılayan üniversite öğrencilerinin problem çözme becerilerinin daha yüksek olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Ayrıca Atabay (2004), lise öğrencileri ile yaptığı benzer araştırmasında ailesinin tutumunu demokratik olarak belirtenlerin, sorun çözme konusunda bilgi sahibi olduklarını, kendilerini sorun çözmeye daha başarılı bulduklarını ve sorun çözme becerilerini daha olumlu algıladıklarını tespit etmiştir.

Farklı bir araştırmada ise Hamarta (2007), demokratik anne baba tutumunun toplam sosyal problem çözme becerileri üzerinde önemli bir yordayıcı olduğunu sonucuna ulaşmıştır. Bununla beraber demokratik anne baba tutumunun sosyal problem çözme becerileri alt boyutlarından probleme olumsuz yönelimi yordamada önemli bir etkiye sahip olmadığı bulunmuştur. Bu bulgu ise araştırma sonucunu desteklememektedir.

Çocukların fiziksel, bilişsel, dil, psiko-sosyal, ahlak ve kişilik gelişim alanlarında olduğu gibi problem çözme becerilerinin kazanılması ve gelişimi de ebeveynlerin tutum ve davranışları ile şekillenir. Demokratik tutumu benimseyen anne babaların; karşılaştıkları güçlüklerde çözüm yollarını bulmaları konusunda çocuklarını cesaretlendirmeleri ve hataları yerine başarılarını ortaya koymaları, çocukların problemlerle karşılaştıklarında başa çıkabileceklerine ve sonuca ulaşabileceklerine inanmalarına, probleme akılcı ve olumlu bir bakış açısıyla yaklaşmalarına olanak sağlayabilecektir.

5.2. Ergenlerin Demokratik Anne Baba Tutumu ile Yapıcı Problem Çözme Arasındaki İlişkide Benlik Saygısının Aracılık Rolüne İlişkin Bulgunun Tartışılması

Araştırma sonucunda, ergenlerin benlik saygılarının, demokratik anne baba tutumu ile yapıcı problem çözme arasındaki ilişkide kısmi aracı etki gösterdiği ortaya konmuştur. Araştırmadan elde edilen bulgular incelendiğinde, demokratik anne baba tutumunun ergenlerin yapıcı problem çözmelerine benlik saygısı aracılığıyla etkide bulunduğu sonucu çıkarılabilir. Başka bir ifadeyle, demokratik anne baba tutumunun egemen olduğu aile ortamında büyüyen ergenlerin benlik saygılarının yüksek olmasından dolayı problemleri daha etkili ve yapıcı çözebildikleri söylenebilir. Ancak demokratik anne baba tutumu ile yapıcı problem çözme arasındaki ilişkide benlik saygısının kısmi aracılık rolünün olduğu bulgusuna ulaşılması, bu iki değişken arasındaki ilişkiye aracılık eden başka değişkenlerin de olabileceğini düşündürmektedir.

Literatür incelendiğinde benlik saygısının, anne baba tutumları ile saldırganlık arasındaki ilişkide aracılık etkisinin incelendiği benzer bir araştırmaya rastlanılmıştır. Şahin'in (2015) araştırmasında, demokratik anne baba tutumunun saldırganlık üzerine etkisinde benlik saygısının tam ara değişken olduğu anlaşılmıştır.

Farklı bir araştırmada Eriş (2013), anne ve babasını demokratik olarak algılayan ergenlerin benlik saygısı düzeyinin, anne ve babasını koruyucu, otoriter ve mükemmeliyetçi olarak algılayan ergenlerden yüksek olduğunu belirtmiştir. Kaya'nın (1988) araştırmasında, anne babasının tutumunu demokratik algılayan öğrencilerin benlik kavramı düzeylerinin; anne babasını aşırı koruyucu, otoriter ve ilgisiz algılayanlara göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Özkan (2015), çocukların toplam benlik algıları puanları ile sosyal problem çözme beceri puanları arasında pozitif yönde yüksek düzeye yakın bir ilişki bulmuştur. Ünüvar'ın (2003) araştırmasında ise, lise öğrencilerinin benlik saygısı seviyesi düştükçe daha olumsuz problem çözme becerisine sahip oldukları görülmüştür. Benlik saygısının problem çözme becerileri alt boyutlarından kendine güvenli yaklaşım üzerinde en çok etkili olduğu görülmektedir.

Çocuğa karşı içten sevgi ve saygı gösteren, çocuğun gereksinimleri karşı duyarlı olan, çocuk ile arasındaki sözel iletişim kanalları açık olan, çocuğun biricikliğine önem veren, çocuğa

seçenekler sunarak kararlar almasına teşvik eden anne babanın demokratik tutumu benimsiyor oluşu, çocuğun benlik saygısının olumlu yönde gelişmesini sağlayabilecektir. Olumlu benlik algısına sahip olan bireylerin de problem çözme becerilerinde daha başarılı olması beklenmektedir. Yeteneklerinin farkında olan, kendini karşılaştığı problemlerle başa çıkabilir olarak algılayan ve kendine güvenen benlik saygısı yüksek olan bireyin, sırf bu yaklaşımı bile, yapıcı çözüme ulaşmada daha etkili stratejiler üretebilmesine imkan tanıyacağı söylenebilir.

5.3. Ergenlerde Koruyucu-İstekçi Anne Baba Tutumu ile Probleme Olumsuz Yaklaşma Arasındaki İlişkide Benlik Saygısının Aracılık Rolüne İlişkin Bulgunun Tartışılması

Araştırma sonucunda, ergenlerin koruyucu-istekçi anne baba tutumu ile probleme olumsuz yaklaşma arasındaki ilişkide benlik saygısının kısmi aracılık rolü üstlendiği belirlenmiştir. Bu bulguya göre koruyucu-istekçi anne baba tutumu ergenin probleme olumsuz yaklaşmasını, benlik saygısı üzerinden hem doğrudan hem de dolaylı etkilemektedir. Diğer bir ifadeyle, anne babanın koruyucu-istekçi tutumu benimsiyor oluşu, ergenlerin benlik saygısını düşürmekte; bunun neticesinde de problemlere daha karamsar yaklaştıkları ve çaresizlik yaşadıkları söylenebilir. Öte yandan, kısmi aracılık rolünün olması, benlik saygısı dışında koruyucu-istekçi anne baba tutumu ile probleme olumsuz yaklaşma arasındaki ilişkide aracılık yapan başka değişkenlerin olabileceğini düşündürmektedir.

Araştırma bulguları, Ersoy'un (2013) yapmış olduğu araştırma bulgularıyla paraleldir. Ailede koruyucu-istekçi tutum arttıkça ortaokul öğrencilerinin benlik saygısı puanları da artmaktadır. Yani ebeveynin sergilemiş olduğu koruyucu-istekçi tutum arttıkça, benlik saygısı azalmaktadır.

Yapılan diğer araştırmalarda da benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Sezer ve Oğuz'un (2010) yapmış olduğu araştırmada, anne babasını düşük düzeyde koruyucu-istekçi olarak algılayan öğrencilerin, anne babasını orta ve yüksek düzeyde koruyucu-istekçi olarak algılayan öğrencilere göre kendini değerlendirmeleri daha olumlu bulunmuştur. Ayrıca anne babalarının koruyucu-istekçi tutumları arttıkça çocukların kendilerini olumlu değerlendirmelerinin azaldığı görülmektedir.

Heppner ve diğerleri (1983), yüksek benlik saygısına sahip olan bireylerin etkili problem çözebildiklerini ve problem çözme becerilerine güvendiklerini belirtmişlerdir. Doğan (1999), olumlu benlik algısı geliştiren üniversite öğrencilerinin problem çözme stratejilerini daha çok kullandıklarını bulmuştur. D'Zurilla, Chang ve Sanna (2003), düşük benlik saygısının, karşılaşılan sorunlarla başa çıkmada kullanılacak stratejilerin tercihini etkilediğini ve soruna olumlu yönelimin bireyin öz yeterliliğiyle ilişkili olduğunu ifade etmektedirler.

Koruyucu tutumu benimseyen ebeveynler, birçok konuda olması gerekenden daha fazla çocuklarına müdahale ederek onların deneyim kazanmalarını, kendi sınırlarını görmelerini ve kendilerine güvenmelerini engellemektedir (Navaro, 1989). Genel olarak bu tutumun belirgin

olduğu ailelerde yetişen çocukların kendi başlarına kararlar alamadıkları, bağımlı bir kişilik geliştirdikleri, kaygılı oldukları ve düşük benlik saygısına sahip oldukları belirtilebilir. Bireyin kendi ile ilgili olumsuz değerlendirmesinin de problemleri birer tehdit olarak algılamasını, bir problem ile karşılaştığında düşük tolerans göstermesini, problem çözme becerisine ilişkin şüphe duymasını ve probleme olumsuz yönelimini etkileyeceği söylenebilir.

5.4. Ergenlerin Koruyucu-İstekçi Anne Baba Tutumu ile Yapıcı Problem Çözme Arasındaki İlişkide Benlik Saygısının Aracılık Rolüne İlişkin Bulgunun Tartışılması

Araştırma sonucunda, ergenlerin koruyucu-istekçi anne baba tutumu ile yapıcı problem çözme arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Bu nedenle ergenlerin koruyucu-istekçi ebeveyn tutumları ile yapıcı problem çözme arasındaki yol katsayısı istatistiksel olarak anlamsız olduğu için aracılık analizi yapılamamıştır.

Literatür incelendiğinde araştırmadan elde edilen bulgular ile Hamarta'nın (2007) araştırma bulgularının birbirini desteklediği görülmektedir. İlköğretim sekizinci sınıf öğrencileri ile yapılan araştırmada, sosyal problem çözme becerilerinin alt boyutlarından akılcı problem çözme, probleme olumlu ve olumsuz yönelim, kaçınan yaklaşım, içtepisel-dikkatsiz yaklaşım ve toplam sosyal problem çözme becerileri ile koruyucu anne baba tutumu arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Araştırma bulgularından farklı olarak Arı ve Seçer (2003), aşırı koruyucu olan annelerin çocuklarının psikososyal temelli problem çözme becerilerinin düşük olduğunu belirtmiştir. Bozaslan ve diğerleri (2012) araştırmasında da koruyucu anne baba tutumu ile yetişen üniversite öğrencilerinin problem çözme becerilerinin zayıf olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Farklı bir araştırmada Zincirli (2014), koruyucu-istekçi anne baba tutumu ile problem çözme becerilerinin geneli ve aceleci yaklaşım, düşünen yaklaşım, kaçınan yaklaşım, kendine güvenli yaklaşım ve planlı yaklaşım alt boyutları arasında negatif yönde bir ilişki olduğunu tespit etmiştir. Ayrıca değerlendirici yaklaşım ile koruyucu-istekçi anne baba tutumu arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Çetinkale'nin (2006) araştırmasında, lise son sınıf öğrencilerinin otoriter anne baba tutumu ile problem çözme becerilerinin aceleci yaklaşım boyutu arasında pozitif yönde; koruyucu-istekçi anne baba tutumu ile problem çözme becerilerinin düşünen ve kendine güvenli yaklaşım boyutları arasında pozitif, kaçınan boyutu arasında negatif yönde ilişki olduğu görülmektedir.

Koruyucu-istekçi anne baba tutumu ile yetişen çocukların, aşırı bir şekilde korunup gereğinden fazla müdahale edilerek kendi kendilerine yeter hale gelmeleri engellenmektedir. Araştırmada koruyucu-istekçi anne baba tutumu ile yapıcı problem çözme becerileri arasında anlamlı bir ilişkinin olmamasının; koruyucu-istekçi tutum ile yetişmesine karşın ergenin problem çözme becerilerinin kazanılmasında diğer sosyal faktörlerin de etkili olmasından

kaynaklandığı düşünülmektedir. Problemin etkili ve yapıcı bir şekilde çözümüne katkı sağlayan duygu, düşünce ve davranışların gelişiminde, ebeveyn tutumlarının direkt ve tek başına etkili olmadığı, okulun, arkadaş çevresinin, öğretmenlerin, sosyal çevrenin ve geçirilen yaşantıların bu dönemde önemli bir konuma sahip olduğu söylenebilir.

5.5. Ergenlerde Otoriter Anne Baba Tutumu ile Probleme Olumsuz Yaklaşma Arasındaki İlişkide Benlik Saygısının Aracılık Rolüne İlişkin Bulgunun Tartışılması

Araştırma sonucunda, ergenlerin otoriter anne baba tutumu ile probleme olumsuz yaklaşma arasındaki ilişkide benlik saygısının tam aracılık rolü üstlendiği belirlenmiştir. Buna göre otoriter anne baba tutumu, ergenin, benlik saygısının daha düşük olmasına neden olmakta, bu da probleme olumsuz yaklaşmasına sebep olmaktadır. Başka bir ifadeyle, benlik saygısının, otoriter anne baba tutumunun probleme olumsuz yaklaşma üzerindeki etkisini güçlendirdiği söylenebilir.

Araştırma sonucu ebeveyn tutumlarının, benlik saygısı üzerindeki etkilerini araştıran pek çok araştırma sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir. Yapılan araştırmalar incelendiğinde Kaya (2017), düşük benlik puan ortalamasına sahip ergenlerin, olumsuz benlik algısına sahip olduklarını ve otoriter tutum ve davranışların sergilendiği aile ortamında yetiştiklerini tespit etmiştir. Benzer bir araştırmada Aktaş (2011), lise öğrencilerinin algılanan otoriter puanları arttıkça benlik saygılarının azaldığını görmüştür.

Haktanır ve Baran'ın (1998) araştırma sonuçları da gencin benlik saygısı ile anne baba tutumları arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir. Birçok araştırmada görüldüğü gibi; otoriter ve ilgisiz tutum gencin düşük özsaygıya sahip olmasına yol açmaktadır. Algılanan olumsuz ebeveyn tutumlarının gencin kendisi hakkında olumsuz duygular geliştirmesine yol açtığı söylenebilir.

Damar (2015), Benlik Saygısı Envanteri'nden alınan puan ile Aile Değerlendirme Ölçeği'nin problem çözme alt boyutu arasında pozitif yönde korelasyon bulmuştur. Benlik saygısının yüksek olması bireyin, problemle başa çıkma becerileri, mücadele etme ve mücadeleden vazgeçmeme, girişken olma, mutlu ve uzun ömürlü olma ile ilişkilidir. Karşılaşılan ve can sıkıcı olumsuz durumlar karşısında, kendini kontrol edebilen bireylerin, kendine yönelik algıları da olumludur. Yapılan araştırma, düşük benlik saygısı olan bireylerin, problem çözme becerilerinin de düşük seviyede olduğunu göstermiştir.

Nadir (2002), genel problem çözme becerilerini yordamada baş etme gücü, ruh sağlığı, beden imgesi ve aile ilişkileri, benlik imgesi ölçümlerinin istatistiksel olarak anlamlı olduğunu bulmuştur. Umut Pakkal'ın (2007) araştırmasında, problem çözme yeteneğine güven alt ölçeği ile Sosyal Benlik Ölçeği'nin yeterlilik düzeyi ve içe dönük olma durumu puanı arasında negatif yönde anlamlı ilişki saptanmıştır. Sevilmeme durumu, pasif olma durumu, söyleneni yapma durumu, korkma düzeyi, kendine güven düzeyi kararlılık düzeyi ve boyun eğici olma durumu

puanları ile negatif yönde anlamlı ilişki görülmektedir. Diğer bir ifadeyle; problem çözme yeteneğine güven puanı arttıkça sosyal benlikle ilgili yukarıda sayılan madde puanlarında düşüş gözlenmektedir.

Araştırmanın bir diğer bulgusu, otoriter anne baba tutumu ile probleme olumsuz yaklaşma arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Terzi Işık (2000), ortaokul öğrencileri ile yaptığı çalışmada otoriter anne baba tutumuna sahip öğrencilerin kişilerarası problem çözme becerilerinin daha düşük olduğunu tespit etmiştir. Ayrıca Hamarta (2007), sadece otoriter anne baba tutumunun probleme olumsuz yönelim alt ölçeği üzerinde önemli bir yordayıcı olduğunu belirtmektedir. Farklı bir çalışmada ise Pamuk (2016), otoriter anne baba tutumu ile sosyal problem çözme becerilerinin genel puanı ve tüm alt puanları ile arasında bir ilişki olmadığını ortaya koymuştur.

Kesin, katı ve değişmez kuralların olduğu, çocuğa söz hakkı verilmeyip istekleri göz ardı edilen, sıkça eleştirilen, kurallara uyulmadığında orantısız cezalar verilen baskıcı otoriter anne baba tutum, çocuğun pasif bir kişilik geliştirmesine neden olmaktadır. Anne babanın otoriter tutumu benimsiyor oluşu, içten sevgi ve saygı göremeyen çocuğun öz güven geliştirmesini engelleyebilmektedir. Dış otoriteye bağlılık geliştirerek çekingen, başkalarının etkisinde kalabilen ve içedönük bir kişi olarak büyüyen çocuk, problemleri tanıma, kabul etme ve problemlerle uğraşmak için girişimde bulunmaya yatkın olmadığından problemlere olumlu yaklaşması güçleşebilmektedir.

5.6. Ergenlerde Otoriter Anne Baba Tutumu ile Yapıcı Problem Çözme Arasındaki İlişkide Benlik Saygısının Aracılık Rolüne İlişkin Bulgunun Tartışılması

Araştırma sonucunda, ergenlerin otoriter anne baba tutumu ile yapıcı problem çözme arasındaki ilişkide benlik saygısının tam aracılık rolü üstlendiği ortaya konmuştur. Bu bulguya göre benlik saygısının, otoriter anne baba tutumunun yapıcı problem çözme üzerindeki etkisini güçlendirdiği söylenebilir. Başka bir ifadeyle, davranışları baskı altına alınan ve sürekli eleştirilen, takdir görmenin güç olduğu otoriter tutumun benimsendiği ailelerde yetişen çocukların olumsuz bir benliğe sahip oldukları ve bunun sonucunda işlevsiz ve yapıcı olmaktan uzak çözümler ürettikleri şeklinde yorumlanabilir. Tam aracılık rolü, otoriter anne baba tutumunun yapıcı problem çözme üzerindeki yordayıcılığını benlik saygısının güçlendirdiği şeklinde yorumlanabilir.

Literatür incelendiğinde araştırmadan elde edilen bulgular ile Örgün'ün (2000) araştırma bulgularının birbirini desteklediği görülmektedir. Otoriter aile ortamında yetişen çocukların benlik saygılarının düşük çıktığı bulunmuştur. Gündüz'ün (2016) benzer bir araştırmasında, ortaöğretim öğrencilerinin olumlu kendine saygı puanları arttıkça anne babalarını otoriter olarak algılama puanları da azalmaktadır.

Karabeyeser (2013) de araştırmasında, otoriter anne baba tutumuna sahip üniversite öğrencilerinin psikolojik iyi olma ölçeği alt boyutlarından kendini kabul, diğerleriyle olumlu ilişkiler ve çevresel hakimiyet düzeylerinin düşük olduğunu görmüştür. Özkan (1994) ise, ailenin ilgisi azaldıkça benlik saygısının düştüğünü belirtmiştir.

Farklı bir çalışmada Alp Özdemir (2016), lise öğrencilerinde problem çözme becerilerinin orta ve yüksek benlik saygısına göre anlamlı düzeyde farklılaştığını bulmuştur. Orta düzey benlik saygısına sahip öğrencilerin problem çözme becerisi puan ortalaması, yüksek düzey benlik saygısına sahip öğrencilere göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu durum araştırılan literatüre ve hipotezlere uymamaktadır.

Araştırmanın bir diğer bulgusu, otoriter anne baba tutumu ile yapıcı problem çözme arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Düzakın (2004), lise öğrencileri ile yaptığı benzer çalışmada problem çözme becerileri üzerinde annenin otoriter olarak algılanmasının etkili olmadığını saptamıştır. Bununla beraber babanın ve her ikisinin otoriter olarak algılayan öğrencilerin problem çözme becerilerinin düşük olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca Zincirli (2014), problem çözme becerilerinin geneli ve aceleci, düşünen, kaçınan, kendine güvenli ve planlı yaklaşım alt boyutları ile otoriter anne baba tutum algıları arasında negatif yönde bir ilişki olduğunu belirtmektedir. Farklı bir çalışmada ise Basmacı (1998), otoriter anne baba tutumu ile problem çözme becerileri arasında bir ilişki olmadığını ortaya koymuştur.

Otoriter anne baba tutumunun egemen olduğu ailelerde çocuğa sevgi ve saygı gösterilmemesi, takdir ve onayın minimal düzeyde olması, kuralların açıklanmayıp dikte edilmesi, çocuğun girişimlerinin engellenmesi, biricikliğine önem verilmemesi ve sürekli eleştirilmesi aşağılık duygusu geliştirmesine yol açmaktadır. Aile ortamında sergilenen otoriter tutum, çocuğun olumsuz bir benlik algısına sahip olmasına neden olmaktadır. Benlik saygısı düşük olan çocuğun yerine karar veriliyor olması ve karşısına çıkan problemlere çözüm yolları bulması için ailesi tarafından cesaretlendirilmemesi yapıcı ve etkili problem çözme stratejileri geliştirmesini engellediği söylenebilir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuç

Bu araştırmada, ergenlerin anne baba tutumları ile problem çözme becerileri arasındaki ilişkide benlik saygısının aracılık rolü incelenmiştir. Analizler sonucunda elde edilen bulgular aşağıda sunulmuştur.

Araştırmada anne baba tutumları, problem çözme becerileri ve benlik saygısı arasındaki ilişkiyi ortaya koymak amacıyla korelasyon analizi yapılmıştır. Demokratik anne baba tutumu ile benlik saygısı ve yapıcı problem çözme arasında pozitif; probleme olumsuz yaklaşma, koruyucu ve otoriter anne baba tutumu ile negatif ilişki bulunmaktadır. Koruyucu anne baba tutumu ile probleme olumsuz yaklaşma ve otoriter anne baba tutumu arasında pozitif; benlik saygısı ve demokratik anne baba tutumu arasında ise negatif ilişki olduğu ortaya konmuştur. Son olarak otoriter anne baba tutumu ile probleme olumsuz yaklaşma ve koruyucu anne baba tutumu arasında pozitif; benlik saygısı, yapıcı problem çözme ve demokratik anne baba tutumu arasında ise negatif yönde anlamlı ilişki belirlenmiştir.

Araştırmada, ergenlerin demokratik anne baba tutumu ile probleme olumsuz yaklaşma arasındaki ilişkide benlik saygısının aracılık rolü üstlenmediği belirlenmiştir. Ayrıca, ergenlerin benlik saygılarının; demokratik anne baba tutumu ile yapıcı problem çözme, koruyucu-istekçi anne baba tutumu ile problem olumsuz yaklaşma arasındaki ilişkide kısmi aracı etki gösterdiği ortaya konmuştur. Araştırma sonucunda, ergenlerin koruyucu-istekçi ebeveyn tutumları ile yapıcı problem çözme becerileri arasındaki yol katsayısı istatistiksel olarak anlamsız olduğu için aracılık analizi yapılamamıştır. Son olarak, ergenlerin benlik saygılarının, otoriter anne baba tutumu ile problem olumsuz yaklaşma ve yapıcı problem çözme arasındaki ilişkide tam aracılık rolü üstlendiği belirlenmiştir.

Sonuç olarak, demokratik anne baba tutumunun sergilendiği aile ortamında büyüyen çocukların benlik saygı düzeylerinin yüksek olduğu, karşılaştıkları problemlere daha olumlu baktıkları ve yapıcı problem çözdükleri tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra koruyucu-istekçi anne baba tutumunun belirgin olduğu ailelerde ergenlerin düşük benlik saygısına sahip oldukları, problemleri çözme yeteneklerine güvenmedikleri ve problemleri birer tehdit olarak algıladıkları sonucuna ulaşılmıştır. Ailenin otoriter tutumu benimsiyor oluşu, ergenlerin benlik saygılarının düşük olmasına, problemlerle karşılaştıklarında düşük tolerans sergilemelerine, ürettikleri çözümlerden olumsuz sonuçlar beklemelerine ve problemleri işlevsiz bir şekilde çözmelerine sebep olmaktadır. Ayrıca bu araştırmanın sonucunda, ergenlerin anne baba tutumlarının problem çözme becerileri üzerindeki yordayıcılığında benlik saygısının güçlendirici bir tampon etkisi olduğu belirlenmiştir. Bu bağlamda araştırmanın eğitim bilimleri alanında yapılacak diğer araştırmalara yardımcı olabilecek sonuçlar sağladığı ve önleyici ve koruyucu rehberlik

hizmetleri kapsamında özellikle ergenlerin problem çözme becerilerini destekleyici araştırmalara önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

6.2. Öneriler

Bu bölümde araştırmadan elde edilen sonuçlar ve literatürden alınan bilgiler doğrultusunda geliştirilen önerilere yer verilmiştir.

6.2.1. Uygulayıcılara Yönelik Öneriler

1. Eğitim kurumlarında psikolojik danışmanlar tarafından anne baba tutumlarını içeren seminerler düzenlenebilir. Bu çalışmalarda anne baba okulu adı altında yapılandırılmış programlara yer verilebilir. Ayrıca bu konularla ilgili hazırlanacak dokümanlar okulun web sitesine yüklenebilir ya da ailelere yazılı olarak gönderilebilir.
2. Halk eğitim merkezleri, üniversiteler, rehberlik araştırma merkezleri, belediyeler ve sivil toplum kuruluşları tarafından anne baba tutumları ile ilgili konferans, seminer, panel gibi etkinlikler düzenlenerek daha geniş kitlelerde farkındalık yaratılması sağlanabilir.
3. Ergenlik döneminde ortaya çıkan biyolojik, fizyolojik, psikolojik, sosyal gelişim ve değişimlerin ergenlerde yarattığı etkiler konusunda ebeveyn ve ergenlere yönelik bilgilendirme çalışmaları yapılabilir.
4. Kamu kurum ve kuruluşlarının, sivil toplum örgütlerinin ve medyanın işbirliğiyle ailelere anne baba tutumları, benlik saygısı ve problem çözme becerileri konusunda broşürler dağıtılabilir ve çeşitli programlar düzenlenebilir.
5. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yürütülmekte olan "Aile Eğitimi Program"larının çocuk ve ergenlerin benlik saygısı ve problem çözme becerilerinin gelişimini gözeten bir içeriğe sahip olması sağlanabilir.
6. Eğitim kurumlarında psikolojik danışmanlarca öğrencilerin benlik saygısı düzeyleri belirlenerek, benlik saygısını arttırmaya yönelik bireysel veya grup rehberliği çalışmalarına yer verilebilir.
7. Benlik saygısı ve problem çözme becerileri ile ilgili eğitim programları geliştirilerek uygulama sonuçlarının incelenebileceği deneysel çalışmalar yapılabilir.
8. Psikolojik danışmanlar tarafından eğitim kurumlarında tarama yapılarak problem çözme becerileri düşük olan öğrencilere, becerileri güçlendirmeye yönelik bireysel veya grupta psikolojik danışma uygulanabilir.
9. Ortaöğretim öğrencilerinin karşılaştıkları problemler ile daha etkili başa çıkabilmeleri için grupta psikolojik danışma ve grup rehberliği çalışmalarına benlik saygısı değişkeni dahil edilebilir.

10. Öğrencilerin ilgileri doğrultusunda spor, tiyatro, dans, müzik, resim gibi sanatsal, kültürel ve sosyal faaliyetlere yönlendirilerek öğrencilerin benlik saygılarının gelişimleri desteklenebilir.

6.2.2. Araştırmacılara Yönelik Öneriler

1. Araştırmanın örnekleme Mersin ili merkez ilçelerindeki ortaöğretim kurumlarına devam etmekte olan 1144 öğrenci ile sınırlıdır. Farklı illerde, daha büyük ve farklı örneklemeler üzerinde benzer araştırmaların yapılması, sonuçların genellenebilirliğine önemli oranda katkı sağlayabilir.
2. Araştırmada test edilen modelde cinsiyet açısından farklılık olup olmadığı araştırma kapsamı dışında tutulmuştur. Bundan sonraki araştırmalarda cinsiyet faktörünün araştırma kapsamına eklenerek gruplar arasında bir fark olup olmadığı araştırılabilir.
3. Araştırmada problem çözme becerilerinin alt boyutlarından probleme olumsuz yaklaşma ve yapıcı problem çözme becerileri modelde kullanılmıştır. Israrcı - sebatkar yaklaşım, sorumluluk almama ve kendine güvensizlik boyutları da modele dahil edilerek araştırma bulgularının geliştirilmesi ve zenginleştirilmesi sağlanabilir.
4. Anne baba tutumları ve problem çözme becerileri arasındaki ilişkide benlik saygısının aracılık rolü boylamsal ve deneysel olarak incelenebilir.
5. Bu araştırmada anne baba tutumları yalnızca ergenlerin algıları üzerinden değerlendirilmiştir. Araştırma grubuna anne babaların da dahil edilerek değerlendirmeler yapılmasının ve ortaya çıkacak sonuçların karşılaştırılmasının yararlı olacağı düşünülmektedir.
6. Anne baba tutumları dışında ebeveyn kabul ve reddi, bağlanma stilleri, aile ve arkadaşlardan algılanan sosyal destek ile de problem çözme becerileri arasındaki ilişkide benlik saygısının aracılığı test edilebilir.
7. Ergenlerin problem çözmeleri üzerinde etkili olabilecek psikolojik iyi olma, özerklik, kaygı düzeyleri, öfke kontrolü gibi faktörlerin aracılığı da incelenebilir.

KAYNAKLAR

- [1]. Akça, Z. K. (2012). *Genç yetişkinlikte algılanan anne-baba tutumlarının, kendini toplama gücü ve benlik saygısı arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- [2]. Aksoy, B. (2003). Problem çözme yönteminin çevre eğitiminde uygulanması. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2 (14), 83-98.
- [3]. Aktaş, S. (2011). *9. sınıfta anne baba tutumları ve benlik saygısı arasındaki ilişkinin bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- [4]. Alp Özdemir, B. (2016). *Lise öğrencilerinde benlik saygısı ile psikolojik yardım alma tutumu ve problem çözme davranışı arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- [5]. Argun, Y. (1995). *Anne babaları çocuk yetiştirme tutumlarının ortaokul öğrencilerinin denetim odağı üzerine etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- [6]. Arı, R. ve Seçer, Z. Ş. (2003). Farklı ana baba tutumlarının çocukların psikososyal temelli problem çözme becerilerine etkisinin incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10, 451-464.
- [7]. Arıcak, O.T. (1995). *Üniversite öğrencilerinde saldırganlık, benlik saygısı ve denetim odağı ilişkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- [8]. Atabay, A. (2004). *Sağlık meslek lisesi öğrencilerinin sorun çözme becerilerinin ve sorun çözme etkileyen faktörlerin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- [9]. Atik Bilgenoğlu, A. (2009). *The moderating role of social problem solving skills on work family-personal life conflict and psychological well-being relationship*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Koç University Graduate School of Social Sciences, İstanbul.
- [10]. Avşaroğlu, S. (2007). *Üniversite öğrencilerinin karar vermede özsaygı, karar verme ve stresle başa çıkma stillerinin benlik saygısı ve bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- [11]. Aydın, A. (2001). *Gelişim ve öğrenme psikolojisi* (3. Baskım). İstanbul: Alfa Yayınları.
- [12]. Aydın, B. (1996). Benlik kavramı ve ben şemaları. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 8, 41-47.
- [13]. Aydın, O. (1987). *Davranış bilimlerine giriş*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- [14]. Aydın, Ö. (1999). *Denetim odakları farklı olan ergenlerin problem çözme becerilerinin karşılaştırılması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- [15]. Aysan, F. (1985). *Lise öğrencilerinin stres yaşantılarında kullandıkları başa çıkma stratejilerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- [16]. Bagley, C., Bertrand, L., Bolitho, F., & Mallick, K. (2001). Discrepant parent- adolescent views on family functioning: predictors of pooreer self-esteem and problems of emotion and behaviour in British and Canadian adolescent. *Journal of Comparative Family Studies*. 32, 393-403.
- [17]. Baltacı, Ö. (2010). *Üniversite öğrencilerinin sosyal kaygı, sosyal destek ve problem çözme yaklaşımları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- [18]. Baron, R. M., & Kenny, D. A. (1986). The moderator-mediator variable distinction in social psychological research: conceptual, strategic and statistical considerations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51(6), 1173-1182.

- [19]. Basmacı, S. K. (1998). *Üniversite öğrencilerinin problem çözme becerilerini algılamalarının bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- [20]. Baumrind, D. (1991). The influence of parenting style on adolescent competence and substance use. *Journal of Early Adolescence*, 11(1), 56-95.
- [21]. Bayhan, V. (2003). *Genç kimliği: üniversite gençliğinin sosyolojik profili*. Malatya: İnönü Üniversitesi Yayınları.
- [22]. Baymur, F. (1994). *Genel psikoloji* (14. Basım). Ankara: İnkılâp Yayınevi.
- [23]. Baysal, A. C. (1981). *Sosyal ve örgütsel psikolojide tutumlar*. İstanbul: Yalçın Ofset Matbaası.
- [24]. Bezci, Ş. (2010). *Taekwondo antrenörlerinin stresle başa çıkma ve problem çözme becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- [25]. Bilal, G. (1986). Demokratik ve otoriter olarak algılanan ana-baba tutumlarının çocukların uyum düzeylerine etkisi. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 11 (62), 53-61.
- [26]. Bilgin, S. (2001). *Ergenlerde kaygı ve benlik saygısı arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- [27]. Bingham, A. (1998). *Çocuklarda problem çözme yeteneklerinin geliştirilmesi* (A. F. Oğuzkan, Çev.). İstanbul: MEB.
- [28]. Bozaslan, H., Genç, G. ve Kaya, A. (2012). Üniversite öğrencilerinin anne-baba tutumlarının problem çözme becerilerine, sosyal kaygı düzeylerine ve akademik başarılarına etkisi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18, 208-225.
- [29]. Bozdemir, F. ve Gündüz, B. (2016). Bağlanma stilleri, anne baba tutumları ve çocukluk çağı örselenme yaşantılarının duygusal zekâ ile ilişkileri. *International Journal of Human Sciences*, 13(1), 1797-1814.
- [30]. Bronstein, M.H., & Zlotnik, D. (2008). Parenting styles and their effects. In M. M. Haith & J. B. Benson (Eds.), *Encyclopedia of infant and early childhood development* (pp. 496-509). San Diego, CA: Academic.
- [31]. Budak, S. (2000). *Psikoloji sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- [32]. Buluş, M. ve Cevher, F .N. (2007). Benlik kavramı ve benlik saygısı: önemi ve geliştirilmesi. *Akademik Dizayn Dergisi*. 2, 52-64.
- [33]. Burger, J. M. (2006). *Kişilik* (İ. Deniz ve E. Sarıoğlu, Çev.). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- [34]. Can, G. (1990). *Lise öğrencilerinin benlik tasarımlarını etkileyen etmenler*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- [35]. Cüceloğlu, D. (2000). *İnsan ve davranışı* (9. Basım). İstanbul: Remzi Kitapevi.
- [36]. Cüceloğlu, D. (2006). *Yeniden insan insana* (36. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi,
- [37]. Çağdaş, A., Seçer, Z. (2004). *Anne baba eğitimi*. Konya: Eğitim Kitabevi.
- [38]. Çam, S. ve Tümkaya, S. (2007). Kişilerarası Problem Çözme Envanteri'nin (KPÇE) geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3 (28), 95-111.
- [39]. Çam, S. ve Tümkaya, S. (2008). Kişilerarası Problem Çözme Envanteri lise öğrencileri formunun geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 5 (2), 1-17.
- [40]. Çapulcuoğlu, U ve Gündüz, B. (2013). Öğrenci tükenmişliğini yordamada stresle başa çıkma, sınav kaygısı, akademik yetkinlik ve anne-baba tutumları. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 3, 201-218.
- [41]. Çelikkaleli, Ö. (2010). *Ergenlerin yetkinlik inançları ile depresyon, benlik saygısı, iç-dış kontrol odağı, sürekli öfke ve öfke ifade biçimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- [42]. Çelikkaleli, Ö. ve Gündüz, B. (2010). Ergenlerde problem çözme becerileri ve yetkinlik inançları. *Ç. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19 (2), 361-377.
- [43]. Çeşit, C. (2011). *Sanat eğitimi alan ve almayan lise öğrencilerinin problem çözme becerileri ile benlik saygı düzeylerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.

- [44]. Çetin, E. (2011). *İlköğretim okulu öğretmenlerinin problem çözme becerileri ile yıldırımaya maruz kalma düzeyleri arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- [45]. Çetinkale, E. (2006). *11. sınıf öğrencilerinin denetim odakları, problem çözme becerileri ve algılanan anne-baba tutumları arasındaki ilişkinin cinsiyet ve akademik alan değişkenleri açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- [46]. Çevik Büyüksahin, G. ve Atıcı, M. (2009). Lise 3. sınıf öğrencilerinin benlik saygılarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Uluslar Arası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6, (1), 339-352.
- [47]. Çivitci, A. (2015). *Sürekli öfkenin yordayıcıları olarak benlik saygısı ve sosyal destek: Sosyal desteğin aracı ve düzenleyici rolü*. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 15(1), 66-81.
- [48]. Damar, S. B. (2015). *Üniversite öğrencilerinde anne-baba tutumu ve benlik saygısı ile umutsuzluk düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- [49]. Danışık, N. D. (2005). *Ergenlerin sürekli öfke-öfke ifade tarzları ile problem çözme becerileri arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- [50]. Darling, N., & Steinberg, L. (1993). Parenting style as context: An integrative model. *Psychological Bulletin*, 113 (3), 487-496.
- [51]. Demiriz, S. ve Öğretim, A. D. (2007). Alt ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki 10 yaş çocuklarının anne tutumlarının incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 15 (1), 105-122.
- [52]. Demoulin, D. F. (1999). A personalized development of self-concept for beginning readers. *Education*, 120 (1), 14-26.
- [53]. Doğan, T. (1999). *Başkent Üniversitesi öğrencilerinin stresle başa çıkma stratejilerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- [54]. Doğan, O., Doğan, S., Çorapçioğlu, A. ve Çelik, G. (1994). Üniversite öğrencilerinde depresyon yaygınlığı ve bazı değişkenlerle ilişkisi. *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 16 (2), 148-151.
- [55]. Doğru, N. ve Peker, R. (2004). Özsaygı geliştirme programının lise dokuzuncu sınıf öğrencilerinin özsaygı düzeylerine etkisi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(2), 315-328.
- [56]. Dönmezler, İ. (1999). *Ailede iletişim ve etkileşim*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- [57]. Duru, A. (1995). *İlkokul 5. sınıf öğrencilerinin benlik saygısı ve ana baba tutumları arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- [58]. Düzakın, S. (2004). *Lise öğrencilerinin problem çözme becerilerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- [59]. D’Zurilla, T. J., Chang, E. C., & Sanna, L. J. (2003). Self-Esteem and social problem solving as predictors of aggression in college students. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 22 (4), 424-440.
- [60]. D’Zurilla, T. J., Jaffee, B. W. (2003). Adolescent problem solving, parent problem solving, and externalizing behavior in adolescents. *Behavior Therapy*, 34, 295-311.
- [61]. Ekşi, A. (1990). *Çocuk, genç, ana babalar*. İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- [62]. Erarslan, Ö. (2014). *Üniversite öğrencilerinde psikolojik sağlamlık ile depresif belirtiler ve yaşam memnuniyeti arasındaki ilişkide benlik saygısı, pozitif dünya görüşü ve umudun aracı rolünün incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- [63]. Erden, M. ve Akman, Y. (2011). *Eğitim psikolojisi: gelişim-öğrenme-öğretme*. Ankara: Arkadaş Yayınevi.

- [64]. Eriş, Y. (2013). *Ergenlerin benlik saygısı ve sosyal kaygı düzeylerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- [65]. Erkan, Z. (2002). *Ergenlerin sosyal kaygı düzeyleri, ana-baba tutumları ve ailede görülen risk faktörleri üzerine bir çalışma*. Yayınlanmamış doktora tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- [66]. Eroğlu, E. (2001). *Ailenin çocuklarda problem çözme yeteneğinin gelişmesi üzerindeki etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- [67]. Ersoy, E. (2013). *Ortaokul öğrencilerinin algıladıkları anne baba tutumları ile benlik saygısı ve depresyon düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesi (İstanbul İli Fatih İlçesi örneği)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- [68]. Eşer, H. (2005). *Üniversite öğrencilerinde dini inanç ve benlik saygısı ilişkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- [69]. Eves, S. (2008). *Okul yöneticilerinin iş doyumu ile problem çözme becerileri arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- [70]. Galbo, J. (1984). Adolescent perceptions of significant adults: A review of literature. *Adolescence*, 19 (76), 951-970.
- [71]. Geçtan, E. (1993). *Psikodinamik psikiatri ve normal dışı davranışlar* (3. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- [72]. Geçtan, E. (1999). *İnsan olmak*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- [73]. Gelbal, S. (1991). Problem çözme. *Hacettepe Üniversitesi eğitim Fakültesi Dergisi*, 6, 167-173.
- [74]. Gordon, T. (1999). *Etkili öğretmenlik eğitimi*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- [75]. Gökalp, Z. (2009). *Lise öğrencilerinde anne ve baba ile ilişkilerin benlik saygısını yordama gücü ve bazı demografik değişkenlerle ilişkilerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- [76]. Grusec, J. E., & Goodnow, J. J. (1994). Impact of parental discipline methods on the child's internalization of values: A reconceptualization. *Developmental Psychology*, 30, 4-19.
- [77]. Güçlü, N. (2003). Lise müdürlerinin problem çözme becerileri. *Milli Eğitim Dergisi*, 160, 272-300.
- [78]. Güçray, S. S. (1989). *Çocuk yuvasında ve ailesi yanında kalan 9, 10 ve 11 yaş çocuklarının özsaygı gelişimini etkileyen bazı faktörler*. Yayınlanmamış doktora tezi. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- [79]. Gündüz, Z. B. (2016). *Ortaöğretim öğrencilerinin okul tükenmişliği ile kendine saygı ve anne baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Karabük Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Karabük.
- [80]. Güngör, A. (2002). *Gelişim ve öğrenme: Toplumsal ve duygusal gelişim*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- [81]. Haktanır, G. ve Baran, G. (1998). Gençlerin benlik saygısı düzeyleri ile anne- baba tutumlarını algılamalarının incelenmesi. *Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı Dergisi*, 5 (3), 134-141.
- [82]. Hamachek, D. E. (1995). Ergen benliğinin psikolojisi ve gelişimi. B. Onur (Çev. Ed.), *Ergenliği anlamak, ergen psikolojisinde güncel gelişmeler içinde* (s. 111-151). Ankara: İmge Kitabevi.
- [83]. Hamarta, E. (2004). *Üniversite öğrencilerinin yakın ilişkilerindeki bazı değişkenlerin (benlik saygısı, depresyon ve saplantılı düşünme) bağlanma stilleri açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- [84]. Hamarta, S. (2007). *İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin sosyal problem çözme becerilerinin algılanan anne-baba tutumları açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- [85]. Hamarta, E., Arslan, C., Saygın, Y. ve Özyeşil, Z. (2009). Benlik saygısı ve akılcı olmayan inançlar bakımından üniversite öğrencilerinin stresle başa çıkma yaklaşımlarının analizi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7 (18), 25-42.

- [86]. Hechtman, L., Weiss, G., & Perlman, T. (1980). Hyperactives as young adults: self-esteem and social skills. *Can J Psychiatry*, 25, 478- 483.
- [87]. Heppner, P. P., Reeder, B. L., & Larson, L. M. (1983). Cognitive variables associated with personal problem-solving appraisals implications for counseling. *Journal of Counseling Psychology*, 30, 537-545.
- [88]. Hotaman, D. (1995). *Gülhane Askeri Tıp Akademisi Sağlık Meslek Yüksek Okulu Hemşirelik Bölümü öğrencilerinin tutumları ile akademik başarıları arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- [89]. Houtte, V. M. (2005). Global self-esteem in technical/vocational versus general secondary school tracks: A matter of gender. *Sex Roles*, 53, 753-760.
- [90]. İnceoğlu, M. (2000). *Tutum-algı-iletişim*. Ankara: İmaj Yayınevi.
- [91]. İşleroğlu, S. (2012). *Lise öğrencilerinde öznel iyi oluşun benlik saygısı, sosyal yetkinlik beklentisi ve duyguları ifade etme eğilimine göre yordanması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- [92]. Kağıtçıbaşı, Ç. (1999). *Yeni insan ve insanlar* (10. Baskı). İstanbul: Evrim Yayınevi.
- [93]. Kağıtçıbaşı, Ç. (2008). *Günümüzde insan ve insanlar: Sosyal psikolojiye giriş* (11. Basım). İstanbul: Evrim Yayınevi.
- [94]. Kalaycı, N. (2001). *Sosyal bilgilerde problem çözme ve uygulamalar*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- [95]. Karabeyeser, M. (2013). *Üniversite öğrencilerinin anne-baba tutumları ve stresli yaşam olaylarına göre psikolojik iyi oluşu*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- [96]. Karahan, T. F. ve Sardoğan, M. E. (1994). *Psikolojik danışma kuramları*. İstanbul: Birsen Yayınevi.
- [97]. Kaya, A. (2005). Üniversite giriş sınavına hazırlanan öğrencilerin ailelerine yönelik bir grup rehberliği programı. Serdar Erkan ve Alim Kaya (Ed.). *Grupla psikolojik danışma rehberlik programı* içinde (s. 189-226). Ankara: Pegem Yayınevi.
- [98]. Kaya, M. (1988). *Ondokuz Mayıs Üniversitesi öğrencilerinin benlik tasarımı*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- [99]. Kaya, Y. (2017). *Ergenlerin benlik algıları, algıladıkları ebeveyn tutumları, ebeveyn ve akrana bağlanma durumları ve ebeveynlerinden beklentileri*. Yayınlanmamış doktora tezi. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- [100]. Kızılkaya, G. ve Aşkar, P. (2009). Problem çözmeye yönelik yansıtıcı düşünme becerisi ölçeğinin geliştirilmesi. *Eğitim ve Bilim*, 34 (154), 82-92.
- [101]. Korkut, F. (2004). *Okul temelli önleyici rehberlik ve psikolojik danışma*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- [102]. Kökdemir, D. (2003). *Belirsizlik durumlarında karar verme ve problem çözme*. Yayınlanmamış doktora tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- [103]. Kulaksızoğlu, A. (2011). *Ergenlik psikolojisi* (13. Baskı). İstanbul: Remzi.
- [104]. Kulaksızoğlu, A. (2003). *Kişisel gelişim uygulamaları*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- [105]. Kurt, T. (2013). *Ebeveynleri boşanmış ergenlerin yılmazlık, benlik saygısı, başa çıkma ve psikolojik belirtiler arasındaki ilişkinin incelenmesi: Yılmazlığın aracı rolü*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- [106]. Kuzgun, Y. (1972). *Ana baba tutumlarının bireyin kendini gerçekleştirme düzeyine etkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Enstitüsü, Ankara.
- [107]. Kuzgun Meyvacioğlu, Y. (1983). Benlik ve ideal benlik kavramlarının tercih edilen meslek kavramı ile ilişkisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16 (1), 1-10.
- [108]. Kuzgun, Y. ve Eldeleklioğlu, J. (2005). Anne-Baba Tutumları Ölçeği. Yıldız Kuzgun ve Feride Bacanlı (Ed.). *PDR'de kullanılan ölçekler*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- [109]. Lawrence, D. (2006). *Enhancing self-esteem in the classroom* (3. Edition). London: Paul Chapman Publishing Ltd.
- [110]. Lingren, H. G. (1991). Self-Esteem in children. *Children and Family*, 12, 1-3.

- [111]. Milevsky, A., Schlechter, M., & Netter, S. (2006). Maternal and paternal parenting styles in adolescents: associations with self-esteem, depression and life satisfaction. *Journal of Child and Family Studies*, 16 (1), 39-47.
- [112]. Mize, J., & Pettit, G. S. (1997). Mothers' social coaching, mother-child relationship style, and children's peer competence: Is the medium the message?. *Child Development*, 68, 291-310.
- [113]. Morgan, C. T. (2009). *Psikolojiye giriş* (S. Karakaş, Çev.). Ankara: Eğitim Kitabevi Yayınları.
- [114]. Nadir, B. (2002). *Ergenlerde problem çözme becerisini yordayıcı bir değişken olarak benlik imgesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- [115]. Navaro, L. (1989). *Aşırı koruyuculuğun çocuk eğitimine etkileri. 6. Ya-Pa Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırması Semineri*. İstanbul: Ya-Pa Yayınları.
- [116]. Nelsen, J., & Lott, L. (2001). *Ergen gençler için pozitif disiplin* (B. Öztürk, Çev.). İstanbul: Beyaz Yayınları.
- [117]. Oğuzkan, A. F. (1993). *Eğitim terimleri sözlüğü*. Ankara: Emel Matbaa.
- [118]. Onat, G. (2010). *Demokratik ve otoriter olarak algılanan ana-baba tutumlarının lise birinci sınıf öğrencilerinin yılmazlık düzeyine etkilerinin araştırılması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- [119]. Ornstein, A., & Lasley, T. (2000). *Strategies for effective teaching (3. Edition)*. Boston: McGraw Hill.
- [120]. Oskay, G. (1986). Ana baba ergen ilişkilerini geliştirici öneriler. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1, 77-93.
- [121]. Örgün, S. K. (2000). *Anne baba tutumları ile 8. sınıf öğrencilerinin benlik saygıları ve atılganlıkları arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- [122]. Özden, Y. (2010). *Öğrenme ve öğretme*. Ankara: Pegem Yayınevi.
- [123]. Özgüven, İ. E. (2001). *Ailede iletişim ve yaşam*. Ankara: Pdrem Yayınları.
- [124]. Özkan, İ. (1994). Benlik saygısını etkileyen etkenler. *Düşünen Adam Dergisi*, 7 (3), 4-9.
- [125]. Özkan, H. K. (2015). *Annelerin duyu sosyalleştirme davranışları ile çocukların benlik algısı ve sosyal problem çözme becerilerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- [126]. Özkürçügil Çorapçıoğlu, A. (1999). Bir mediko-sosyal merkeze genel sağlık sorunları ile başvuran öğrencilerden psikiyatrik tanı alanlarda bazı sosyodemografik özellikler. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 10 (2), 115-122.
- [127]. Öztürk, N., Kutlu, M. ve Atlı, A. (2011). Anne-baba tutumlarının ergenlerin karar verme stratejileri üzerindeki etkisi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12 (2), 45-64.
- [128]. Özyürek, A. ve Özkan, İ. (2015). Ergenlerin okula yönelik öfke düzeyleri ile anne baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15 (2), 280-296.
- [129]. Pamuk, S. (2016). *Farklı anne baba tutumlarının üniversite öğrencilerinin kendini toplama gücüne, problem çözme becerilerine ve karar verme davranışlarına etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- [130]. Parmaksız, İ. (2011). *Öğretmen adaylarının benlik saygısı düzeylerine göre iyimserlik ve stresle başa çıkma tutumlarının incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- [131]. Peterson, R. A. (1991). Psychosocial determinants of disorder: Social support, coping and social skills interactions. In P. R. Martin (Ed), *Hand book of behavior therapy and psychological science* (pp. 273-283). New York: Pergamon Press.
- [132]. Pişkin, M. (1997). *Türk ve İngiliz lise öğrencilerinin benlik saygısı yönünden karşılaştırılması*. 15-16 Nisan 1996. III. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi. Çukurova Üniversitesi, Adana.
- [133]. Pişkin, M. (2003). Özsaygı geliştirme eğitimi. Yıldız Kuzgun (Ed.). *İlköğretimde rehberlik içinde* (s. 95-123). Ankara: Nobel Yayınları.

- [134]. Pope, A. W., McHale, S. M., & Craighead, W.E. (1988). *Self-Esteem enhancement with children and adolescents* (First Edition). Boston: Psychology Practitioner Guidebook Series.
- [135]. Sarıyüce Körükçü, Ö. (2004). *Altı yaş grubundaki çocukların özsaygı düzeyleri ile anne empatik becerilerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- [136]. Saruhan, N. (1996). *Ankara İl merkezinde lise son sınıfa devam eden öğrencilerin atılğanlıkları ile ana ve baba tutumları arasındaki ilişkinin bazı değişkenlere göre incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.
- [137]. Saygılı, H. (2000). *Problem çözme becerisi ile sosyal kişisel uyum arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- [138]. Schimmack, U., & Diener, E. (2003). Predictive validity of explicit and implicit self-esteem for subjective well-being. *Journal of Research in Personality*, 37, 100-106.
- [139]. Senemoğlu, N. (2007). *Gelişim, öğrenme ve öğretim, kuramdan uygulamaya* (Düzenlenmiş Yeni Basım). Ankara: Gönül Yayıncılık.
- [140]. Sezer, Ö. ve Oğuz, V. (2010). Üniversite öğrencilerinde kendilerini değerlendirmelerinin ana baba tutumları ve bazı sosyo demografik değişkenler açısından incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 18 (3), 743-758.
- [141]. Steinberg, L. (2007). *Ergenlik* (F. Çok, Çev.). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- [142]. Sungur, N. (1997). *Yaratıcı düşünce*. İstanbul: Evrim Kitabevi.
- [143]. Sünbül, D. (2008). *Problem çözme ve arabuluculuk eğitim programının orta öğretim dokuzuncu sınıf öğrencilerinin çatışma çözme becerileri, öfke kontrolü ile öz saygı düzeyleri üzerindeki etkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- [144]. Şahin, E. (2015). *Ergenlik dönemindeki bireylerde saldırganlık davranışı ve algılanan anne baba tutumları arasındaki ilişkiye benlik saygısı düzeylerinin etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- [145]. Şanlı, D. (2007). *Annelerin çocuk yetiştirme tutumlarını etkileyen etmenlerin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- [146]. Şendil, G. (2003). *Çocuk, ergen ve anne baba*. İstanbul: Çantay Yayınları.
- [147]. Şerif, M. (1985). *Sosyal kuralların psikolojisi* (İ. Sandıkçoğlu, Çev.). İstanbul: Alan Yayıncılık.
- [148]. Tavşancıl, E. (2005). *Tutumların ölçülmesi ve SPSS ile veri analizi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- [149]. Taylan, S. (1990). *Heppner'in Problem Çözme Envanterinin uyarlama güvenirlik ve geçerlik çalışmaları*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi, Ankara.
- [150]. Taysi, E. (2000). *Benlik saygısı, arkadaşlardan ve aileden sağlanan sosyal destek: üniversite öğrencileri ile yapılan bir çalışma*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- [151]. Temel, Z. F. ve Aksoy, B. A. (2001). *Ergen ve gelişimi - Yetişkinliğe ilk adım*. Ankara: Nobel Yayınları.
- [152]. Terzi Işık, Ş. (2000). *İlköğretim okulu altıncı sınıf öğrencilerinin kişilerarası problem çözme beceri algılarının bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- [153]. Tola, D. (2003). *İlkokul 5. sınıf çocuklarında ahlaki yargı ile ana-baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- [154]. Torucu, B. K. (1990). *13-14 yaşındaki gençlerin sosyo-ekonomik düzeyi ve ana baba tutumlarındaki farklılıkların belirlenip benlik saygısına etkisinin araştırılıp karşılaştırılması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- [155]. Traş, Z., Aslan, C. ve Taş, A. M. (2011). Öğretmen adaylarında mizah tarzları, problem çözme ve benlik saygısının incelenmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8 (2), 716- 733.

- [156]. Trawick-Smith, J. (2014). *Erken çocukluk döneminde gelişim* (B. Akman, Çev. Ed.). Ankara: Nobel Yayınları.
- [157]. Tufan, E. ve Güdek, B. (2008). Müzik öğretmenliği mesleğine yönelik tutum ölçeğinin geliştirilmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6 (1), 25-40.
- [158]. Tuna, Y. ve Kayaoğlu, A. (2013) *Birey ve davranış* (2. Basım). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yayınları.
- [159]. Ulupınar, S. (1997). *Hemşirelik eğitiminin öğrencilerin sorun çözme becerilerine etkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi. İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- [160]. Umut Pakkal, F. (2007). *Okul öncesi eğitim alan ergenlerin, sosyal benlik değerlerinin problem çözme becerisine etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- [161]. Uzuner, Y. (Ed.). (2003). *Çocukta ruh sağlığı, uyum bozukluğu: Ailede ruh sağlığı*. Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- [162]. Ünüvar, A. (2003). *Çok yönlü algılanan sosyal desteğin 15-18 yaş arası lise öğrencilerinin problem çözme becerisine ve benlik saygısına etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- [163]. Ünüvar, A. (2007). *Lise öğrencilerinin algıladıkları ana-baba tutumları ile kendine saygı düzeylerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- [164]. Wilkinson, R. B. (2004). The role of parental and peer attachment in the psychological health and self-esteem of adolescents. *Journal of Youth and Adolescence*, 33 (6), 479-493.
- [165]. Yalçın, B., Tetik, S. ve Açıkgöz, A. (2010). Yüksek okul öğrencilerinin problem çözme becerisi algıları ile kontrol odağı düzeylerinin belirlenmesine yönelik bir araştırma. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 2 (2), 19-27.
- [166]. Yanbastı, G. (1990). *Kişilik kuramları*. İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- [167]. Yatgın, S. (2015). *Lise öğrencilerinde akademik ertelemenin algılanan anne baba tutumlarına göre incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- [168]. Yavuz, H. (1986). *Ergenlik çağında gelişmeyi etkileyen güçler*. İstanbul: Bogaziçi Üniversitesi Yayınları.
- [169]. Yavuzer, H. (Ed.). (2003). *Ana-Baba okulu* (10. Basım). Remzi Kitabevi, İstanbul.
- [170]. Yavuzer, H. (2005). *Ana-Baba ve çocuk* (18. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- [171]. Yavuzer, H. (2006). *Çocuğunuzun ilk altı yılı* (21. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- [172]. Yeşilyaprak, B. (2003). *Çalışan anne ve çocuk*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- [173]. Yeşilyaprak, B. (Ed.). (2004). *Gelişim ve öğrenme psikolojisi*. Ankara: Pegem Yayınları.
- [174]. Yıldırım, İ. (2006). *Anne baba desteği ve başarı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- [175]. Yıldız Bıçakçı, M. (2004). *Annesi çalışan ve çalışmayan çocukların anne baba tutumlarının algılamalarının ve benlik imajlarının incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.
- [176]. Yılmaz, A. (1999). Çocuk yetiştirme tutumları: kuramsal yaklaşımlar ve görgül çalışmalar. *Türk Psikoloji Yazıları*, 1 (3), 99-118.
- [177]. Yılmaz, A. (2000). *Eşler arasındaki uyum ve çocuğun algıladığı anne-baba tutumu ile çocukların, ergenlerin ve gençlerin akademik başarıları ve benlik algıları arasındaki ilişkiler*. Yayınlanmamış doktora tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- [178]. Yiğit, H. (2010). *Ergenlerin benlik saygılarının yaşam doyumu ve bazı özlük nitelikleri açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- [179]. Yörükoğlu, A. (2000). *Gençlik çağı ruh sağlığı ve ruhsal sorunlar* (11. Basım). İstanbul: Özgür Yayınları.
- [180]. Yücel, Y. (2013). *Ortaokul öğrencilerinin algıladıkları anne-baba tutumlarının, benlik saygısı ve öğrenilmiş çaresizlik ile ilişkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

[181]. Zincirli, Ö. (2014). *Okul öncesi öğretmen adaylarının anne baba tutum algısı, eleştirel düşünme ve problem çözme becerileri arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.

EKLER**EK-1: Kişilerarası Problem Çözme Envanteri**

Bu envanter, insanların kişilerarası sorunlar karşısında yaşadıkları duygu ve düşünceleri ile gösterdikleri davranışları nasıl değerlendirdiklerini ölçmeyi amaçlamaktadır. Aşağıda kişilerarası ilişkilerde yaşanan sorunlara yönelik ifadeler yazılmıştır. Sizden istenen bu ifadeleri tek tek okumanız ve her ifade için kendinizi değerlendirmenizdir. Eğer ifade size **Hiç Uygun Değil** ise **(1)**, **Biraz Uygun** ise **(2)**, **Uygun** ise **(3)**, **Çoğunlukla Uygun** ise **(4)** ve **Tamamıyla Uygun** ise **(5)**'i işaretleyiniz. Tüm ifadelere yönelik işaretleme yapmanız önemlidir. Hiçbir ifadeyi boş bırakmamaya özen gösteriniz. Bu ifadelere vereceğiniz yanıtların doğru veya yanlış bir şekilde değerlendirilmesi söz konusu değildir. Yapacağınız işaretleme sizin için doğru kabul edilecektir. Bu açıdan bir ifadedeki durumla ilgili kendinizi nasıl değerlendiriyorsanız öyle işaretleme yapmanız önemlidir. Buraya yapacağınız işaretlemeler gizli tutulacaktır. Katkılarınız için teşekkür ederim.

Cinsiyet: Kız Erkek

Okul Türü: Fen Anadolu Sosyal Bilimler Meslek ve Teknik İmam Hatip Özel

Diğer (belirtiniz):.....

Sınıf: 10.sınıf 11.sınıf

Alan: EA Sayısal Sözel Yabancı Dil Diğer (belirtiniz):.....

Kendinizi akademik anlamda ne kadar başarılı algılıyorsunuz: Düşük Orta Yüksek

	Hiç Uygun Değil	Biraz Uygun	Uygun	Çoğunlukla Uygun	Tamamıyla
1.Kişilerarası ilişkilerimde bir problem yaşadığımda onu mutlaka çözmeye çalışırım.	1	2	3	4	5
8.Bir sorun yaşadığımda hemen kendimi suçlarım.	1	2	3	4	5
15.Bir problemin çözümü için birden çok çözüm yolu bulmaya çalışırım.	1	2	3	4	5
19.Bir sorunla karşılaştığımda, bununla ilgili yaşadıklarımı nasıl ifade edeceğimi düşünüp planlarım.	1	2	3	4	5
23.Kişilerarası ilişkilerde problem yaşadığımda çözümün sonucu konusunda karamsarlığa kapılırım.	1	2	3	4	5
29.Problemimi çözerken attığım her adımdan, karşımdaki kişinin davranışlarının bundan nasıl etkilenebileceğini tahmin etmeye çalışırım.	1	2	3	4	5
33.Çözemediğim bir sorun olduğunda o anda "orada olmamak, birden yok olmak" isterim.	1	2	3	4	5
38.Biriyle bir problem yaşadığımda karşı taraf özür dilemedikçe durumu değiştirmek için uğraşmam.	1	2	3	4	5
44.Kişilerarası bir problem yaşadığımda, problemi çözebilmek için araya başkalarını sokarım.	1	2	3	4	5
48.Bir problem yaşıyorsam çözülmünceye kadar bunun dışında hiçbir şeye dikkatimi yoğunlaştıramam.	1	2	3	4	5
50.Kişilerarası problemlerimi kimseye zarar vermeyecek bir şekilde çözerim.	1	2	3	4	5

EK-2: Anne Baba Tutum Ölçeği

Size ana babalarının çocuklarını hangi yöntemlerle eğittiğini, çocuklarına toplumsal davranışlar kazandırırken nasıl davrandığını ifade eden cümlelerden oluşan bir liste verilmiştir. Sizden istenen, bu cümleleri okuyup bunların annenizin ya da babanızın sizi eğitirken genellikle benimsediği davranışlara ne derece benzediğini, onların tutumuna ne kadar uyduğunu düşünerek cevap kağıdınızdaki seçeneklerden uygun bulduğunuzu işaretlemenizdir. Lütfen her ifadeye mutlaka **TEK** yanıt veriniz ve kesinlikle **BOŞ** bırakmayınız.

	Hiç uygun değil	Çok az uygun	Kısmen uygun	Oldukça uygun	Tamamen uygun
1) Bana her zaman güven duygusu vermiş ve beni sevdiğini hissettirmiştir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
7) Elinden geldiği kadar, her konuda fikrime almaya özen gösterir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
12) Fiziksel ve duygusal olarak kendisine yakın olmak istediğim zaman soğuk ve itici davranmıştır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
19) Kendimi yönetebileceğim yaşlarda bile her gittiği yere beni de götürür evde yalnız kalmamdan kaygılanır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
23) Benim gibi bir evladı olduğu için kendini bahtsız hissettiğini sanıyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
28) Her zaman, her iste kusursuz olmam gerektiği inancındadır	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
34) İyi bir iş yaptığımda beni övmekten çok daha iyisini yapmam gerektiğini söyler.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
37) Beni olduğum gibi kabul etmiştir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
40) Benimle genellikle sert bir tonda ve emrederek konuşur.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)

EK-3: Coopersmith Benlik Saygısı Envanteri

Aşağıda her insanın zaman zaman hissedebileceği bir takım durumlar maddeler halinde sıralanmıştır. Bu maddelerde belirtilen ifadeler, sizin genellikle hissettiklerinizi tanımlıyor ve çoğunlukla size uygun geliyorsa ilgili maddenin karşısındaki EVET sütununa bir çarpı işareti (X) koyunuz. Bu ifadeler, eğer sizin genellikle hissettiklerinizi tanımlamıyor ve çoğunlukla size uygun gelmiyorsa bu durumda da HAYIR sütununa bir çarpı işareti (X) koyunuz.

Evet Hayır

☐	☐	1. Hayatımda olanlardan genellikle rahatsızlık duymam.
☐	☐	7. Yeni şeylere alışmam uzun zaman alır.
☐	☐	10. Güçlükler karşısında kolayca pes ederim.
☐	☐	15. Kendimi değersiz görüyorum.
☐	☐	20. Anne - babam beni anlıyor.
☐	☐	25. Kendimi güvenilir biri olarak görmüyorum. (Bana bel bağlanmaz)

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve Soyadı : İlknur KAYAALP

Doğum Tarihi : 01 Ağustos 1988

E-mail : ilknurkayaalp@hotmail.com

Öğrenim Durumu :

Derece	Bölüm/Program	Üniversite	Yıl
Lisans	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık	İstanbul Üniversitesi	2006-2010
Yüksek Lisans	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık	Mersin Üniversitesi	2013-2017

Görevler :

Görev Ünvanı	Görev Yeri	Yıl
Rehberlik Öğretmeni	Şevket Çalışkan Ortaokulu / Belen / Hatay	2010-2014
Rehberlik Öğretmeni	Ahmet Yesevi İlkokulu / Pendik / İstanbul	2014-